

Nr 136

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående rundradions fortsatta verksamhet m. m.; given Stockholms slott den 21 oktober 1966.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för denna dag, dels bereda riksdagen tillfälle att yttra sig över vad föredragande departementschefen anfört rörande rundradioverksamhetens organisation och fortsatta utveckling samt licensavgifterna för televisionen och ljudradion, dels föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Olof Palme

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att ett andra TV-program införs omkring årsskiftet 1969/70. För detta bör utbyggnaden av ett nytt sändarnät påbörjas så snart som möjligt. Utbyggnaden avses ske i sådan takt att det nya TV-programmet redan från början kan mottas av drygt 75 % av befolkningen. För det nya sändarnätet föreslås dels investeringsmedel för innevarande budgetår, dels bemyndiganden för televerket att lägga ut beställningar på den utrustning som erfordras under de närmaste åren. Vidare bör Sveriges Radio tilldelas licensmedel för programförberedelserna, bl. a. för anställning och utbildning av personal för TV-2.

I propositionen förordas också en ny organisation för programverksamheten, som i sammanfattning innebär följande. Ledningen av Sveriges Radio utövas av styrelsen och radiochefen. Företaget bör ha sex självständiga programenheter: en för ljudradio, en för TV-1, en för TV-2, en enhet för utbildningsprogram och en för utlandsprogram. Distrikten bör utgöra en egen organisation. Därjämte bör finnas en självständig teknikavdelning.

Ledningen för de olika programenheterna bör ha ett direkt ansvar för resp. program. Därigenom skapas förutsättningar för rörelsefrihet och oberoende, variation och stimulerande tävlan, när det gäller idéer och utformning av programmen. För att skapa avsedd självständighet och stärka kostnadsmedvetandet bör det för varje programenhet fastställas en kostnadsram, inom vilken enheten får göra sina egna dispositioner. Kostnadsramarna bör inte endast avse löner, gager och liknande direkta kostnader utan också kostnaderna för teknik, lokaler, utlagd produktion, filminköp m. m. Rekrytering av personal och avgöranden i andra personalfrågor av betydelse bör i allt väsentligt delegeras till resp. programenheter.

Speciellt intresse ägnas distriktens ställning. Motivet för en väl utbyggd regional organisation är att som ett positivt värde ta till vara den särprägel och den egenart som finns på skilda håll samt att kunna spegla utveckling och händelser i landets olika delar. För distrikten förordas en organisatorisk och ekonomisk ställning som bör skapa förutsättningar för ett väl utvecklat samarbete mellan distrikten och de centrala programledningarna.

I propositionen förordas med hänsyn till den utvidgade programverksamheten en ytterligare förstärkning av Sveriges Radios intresseförankring i samhället. Detta bör ske på liknande sätt som år 1956 då aktiekapitalet ökades efter överläggningar om dess storlek och fördelning. Därigenom bör en ytterligare breddning av folkrörelserepresentationen i Sveriges Radio kunna uppnås.

Radionämnden föreslås få en självständigare ställning. Den efterhandsgranskning nämnden utför har till främsta uppgift att pröva om radio- och TV-verksamheten bedrivs i enlighet med de allmänna riktlinjer som gäller för programverksamheten. I propositionen framhålls att radions och televisionens aktiva samhällsreportage och behandling av andra frågor som kan vara kontroversiella i och för sig motiverar en effektivisering av radionämndens arbete. Nämnden kan bl. a. med kort varsel behöva göra uttalanden om beriktigande av felaktig sakuppgift i radio- eller TV-program. Antalet ledamöter i radionämnden föreslås minskat från nuvarande 24 till 5.

I anslutning till starten av ett andra TV-program behövs en höjning av licensavgifterna. I fråga om licenserna förordas dessutom en omläggning till gemensam licens för radio och TV med kvartalsbetalning. Erforderlig licensavgift vid starten har beräknats till 40 kr. per kvartal, vilket jämfört med nuvarande licensavgifter motsvarar en höjning med 25 kr. per år. För hushåll med enbart radiomottagare föreslås en särskild radiolicens. Bilradio-licensen föreslås bli slopad. Vidare förordas gemensam fondering av licensmedel för radio och TV.

*Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland,
i statsrådet på Stockholms slott den 21 oktober 1966.*

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, EDENMAN, JOHANSSON, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON.

Chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Palme, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *rundradions fortsatta verksamhet m. m.* samt anför.

I. Inledning

Utredningsuppdraget m. m.

Med stöd av ett av Kungl. Maj:t den 30 december 1959 lämnat bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet den 27 januari 1960 särskilda sakkunniga för att utreda frågan om ljudradions framtidsproblem. De sakkunniga, som antog benämningen *1960 års radioutredning*, var dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, numera landshövdingen V. Åman, tillika ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren C. Eskilsson, dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, numera landshövdingen G. Helén, ledamoten av riksdagens andra kammare, skogsinspektören H. Larsson, ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören L. Mattson samt ledamoten av riksdagens andra kammare, expeditören S. Mellkvist. Ytterligare en sakkunnig utsågs genom beslut den 28 september 1962, nämligen dåvarande ekonomidirektören H. Heimbürger.

De sakkunnigas uppdrag utvidgades genom Kungl. Maj:ts beslut den 16 november 1962 att även innefatta utredning rörande televisionens framtida utveckling.

Radioutredningen har successivt i särskilda skrivelser redovisat resultatet av egna och inom utredningen tillsatta arbetsgruppers överväganden i fråga om vissa delar av utredningsuppdraget. Således har bl. a. med skrivelse den 26 juni 1963 förslag framlagts avseende ljudradions programkanaler, sändarnät och ekonomiska behov samt med skrivelse den 2 juli 1963 förslag

avseende skolradions och skoltelevisionens framtida omfattning, inriktning och finansiering. Beträffande de åtgärder, som vidtagits i anledning av nämnda förslag, hänvisas till 1964 års statsverksproposition (bil. 8 s. 297 ff). Med skrivelse den 10 december 1964 har utredningen vidare överlämnat ett av en särskild arbetsgrupp inom utredningen utarbetat betänkande, benämnt *Konsumentupplysning i televisionen* (SOU 1964: 54).

Slutligen har radioutredningen med skrivelse den 30 mars 1965 överlämnat sitt huvudbetänkande, *Radions och televisionens framtid i Sverige I—II* (SOU 1965: 20 o. 21). I detta har föreslagits en successiv utveckling av Sveriges Radios programverksamhet på televisionsområdet främst genom etablering av en andra programkanal och införande av färgtelevision. Det har förordats en utökning av ljudradions sändningstider och en utbyggnad av Sveriges Radios distriktsorganisation och regionala programverksamhet samt tillskapande av en s. k. särskild rundradio för undervisningsmyndigheternas, folkrörelsernas och organisationslivets behov. Riktlinjer har angetts för rundradions fortsatta utnyttjande på bildnings- och undervisningsväsendets område och synpunkter anförts på rundradions möjligheter att tillgodose speciella lyssnargrupperns programbehov. I konstitutionellt hänseende har bl. a. föreslagits en ändrad företagsform för radioföretaget, vissa ändringar i fråga om styrelsens uppgifter och sammansättning etc. Vidare har beräkningar framlagts rörande kostnader för utbyggnaden av rundradioverksamheten och det häremot svarande licensmedelsbehovet, varjämte vissa omläggningar förordats i fråga om licenssystemet.

Över betänkandet *Radions och televisionens framtid i Sverige* har efter remiss *yttranden* avgivits av justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, Göta hovrätt, hovrätten för västra Sverige, försvarsstaben, socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, telestyrelsen, statskontoret gemensamt med riksrevisionsverket, riksskattenämnden, universitetskanslersämbetet, skolöverstyrelsen, kungl. biblioteket, kommerskollegium, beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, arbetsmarknadsstyrelsen, civilförsvarsstyrelsen, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Jämtlands, Kopparbergs, Malmöhus, Norrbottens, Södermanlands, Uppsala och Älvsborgs län, statens ungdomsråd, statens trafiksäkerhetsråd, statens handikappråd, forskningsrådets samarbetsdelegation, musikaliska akademien, upplysningsberedningen, 1964 års utredning om radions juridiska ansvar, gymnasieutredningen, yrkesutbildningsberedningen, 1962 års ungdomsutredning, utredningen rörande utbildningen inom teaterns, filmens, radions och televisionens områden m. m. samt ellagstiftningsutredningen. — Universitetskanslersämbetet har bifogat utlåtanden från vissa universitet och högskolor m. m., skolöverstyrelsen utlåtanden från vissa läns skolnämnder, kommerskollegium utlåtanden från ett antal handelskamrar samt länsstyrelserna utlåtanden från olika kommuner m. m.

Efter remiss har därjämte *yttranden* avgivits av Sveriges radio aktiebolag och radionämnden, vidare av Arbetarnas bildningsförbund, Brevskolan, De

blindas förening, Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, Folkbildningsförbundet, Folkets hushållningssällskapets riksförbund, Folkuniversitetet, Fria litterära yrkesutövarnas centralorganisation, Föreningen Sveriges filmproducenter, Hermods korrespondensinstitut, Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund, Hörselfrämjandets riksförbund, Ingenjörsvetenskapsakademien i samråd med Svenska teknologföreningen, Konstnärliga och litterära yrkesutövarnas samarbetsnämnd, Kooperativa förbundet, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Landsorganisationen, Motororganisationernas samarbetsdelegation, Målsmännens riksförbund, Publicistklubben, Riksförbundet Landsbygdens folk, Samverkande bildningsförbunden, Svenska arbetsgivareföreningen — gemensamt med Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund — Svenska filmsamfundet, Svenska kommunförbundet, Svenska kyrkans diakonistyrelse, Svenska stadsförbundet, Svenska teleindustriföreningen, Svenska tidningsutgivareföreningen, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation — som bifogat utlåtande av Sveriges juristförbund — Sveriges allmännyttiga bostadsföretag, Sveriges dövas riksförbund, Sveriges folkpensionärers riksförbund, Sveriges frikyrkoråd, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Sveriges riksidsrottsförbund, Teatrarnas riksförbund, Tidningarnas telegrambyrå, Tjänstemännens bildningsverksamhet samt Tjänstemännens centralorganisation, som bifogat utlåtande av Svenska industritjänstemannaförbundet.

Härutöver har yttranden inkommit från Centerns ungdomsförbund, DX-alliansen, Folkpartiets ungdomsförbund, Frikyrkliga ungdomsrådet, Högerens ungdomsförbund, Radiotjänstemännens förening, Svenska landsbygdens studieförbund, Svenska missionsförbundets ungdoms styrelse, Svenska ungdomsringen för bygdekultur, Sveriges konservativa studentförbund, Sveriges kristna socialdemokraters förbund, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund samt Sveriges sociologförbund.

Över betänkandet *Konsumentupplysning i televisionen* har yttranden efter remiss avgivits av statskontoret, statistiska centralbyrån, skolöverstyrelsen, kommerskollegium — som bifogat utlåtanden av vissa handelskamrar — statens provningsanstalt, statens pris- och kartellnämnd, statens institut för konsumentfrågor, statens konsumentråd, varudeklarationsnämnden, statens institut för byggnadsforskning, utredningen av frågan om radions juridiska ansvar, konsumentupplysningsutredningen samt 1963 års konsumentupplysningskommitté.

Efter remiss har yttranden därjämte avgivits av Sveriges radio aktiebolag, vidare av Arbetarnas bildningsförbund, Hushållningssällskapets förbund — som bifogat utlåtanden av vissa hushållningssällskap — Kooperativa förbundet, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Landsorganisationen, Motororgani-

sationernas samarbetsdelegation, Riksförbundet Landsbygdens folk, Samverkande bildningsförbunden, Svenska annonsörers förening, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Svenska slöjdföreningen, Sveriges akademikers centralorganisation — som bifogat utlåtande av Sveriges juristförbund — Sveriges grossistförbund — gemensamt med Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund och Sveriges lantbruksförbund — Sveriges hemkonsulenters förening, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Sveriges köpmannaförbund, Tjänstemännens bildningsverksamhet samt Tjänstemännens centralorganisation. — Härutöver har Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund avgivit yttrande.

Rundradions nuvarande organisation och verksamhet

Rundradioverksamheten¹ i Sverige har alltsedan sin första utbyggnad under 1920-talet bedrivits i former, som innebär att ett företag — Sveriges Radio AB (tidigare AB Radiotjänst) — med ensamrätt svarar för programverksamheten. Televerket handhar distributionen av rundradioprogrammen innefattande anläggning och underhåll av programförbindelser och sändarstationer, avstörningsverksamhet etc., medan byggnadsstyrelsen svarar för bl. a. projektering och byggande av radio- och televisionshus. Ifrågavarande program- och distributionsverksamhet samt husbyggnadsarbeten finansieras i huvudsak med av televerket inkasserade licensavgifter, som erläggs av innehavare av ljudradio- resp. televisionsapparater. Såvitt avser ljudradion utgör avgiften f. n. per hushåll och år 35 kr., vartill kommer en särskild bilradiolicens av samma storlek. För televisionen utgör avgiften per hushåll och år 100 kr. Av licensmedel ställs genom årliga beslut medel till förfogande för de med rundradioverksamheten förenade program-, anläggnings- och underhållsändamålen. Licensmedelsöverskott, som kan uppstå vissa år, fonderas hos televerket för ljudradio- och televisionsrörelsernas behov under andra år, då de löpande licensinkomsterna inte förslår till att täcka utgifterna. Viss del av rundradioverksamheten finansieras dock inte med licensmedel utan med särskilda på riksstaten anvisade skattemedel. Det gäller skolprogramverksamheten och de till utlandet riktade programsändningarna.

Rundradioverksamheten har särskilt under den senaste tioårsperioden karaktäriserats av en snabb utbyggnad och utveckling. Ljudradion, som från starten av de reguljära sändningarna år 1925 endast förfogat över en programkanal, fick efter beslut av 1955 års riksdag ett andra program. Sändningarna av detta inleddes under 1956. Ungefär samtidigt startade televisionens programsändningar. Sedan principbeslut om televisionens ekonomiska och organisatoriska betingelser och om utbyggnad av ett hela

¹ I det följande används rundradio såsom en sammanfattande benämning på ljudradio- och televisionsverksamheten.

landet täckande televisionsnät fattats av 1956 och 1957 års riksdagar, beslöts redan vid 1958 års B-riksdag en forcering av den med ljudradions program 2 samordnade utbyggnaden av sändarnätet. För ljudradions del kom ett ytterligare utvecklingssteg med starten under 1961 av de s. k. melodi- och nattradiosändningarna, vilka under största delen av dygnet gick i program 1- och program 2-kanalerna. På förslag av 1960 års radioutredning beslöt 1964 års riksdag, att dessa sändningar skulle sammanföras i en ny programkanal (program 3), för vilken ett sändarnät skulle utbyggas under en femårsperiod.

Ett mått på den utveckling av rundradioverksamheten som ägt rum under den senaste tioårsperioden utgör ökningen av ljudradions och televisionens sändningstider. Således har sändningstiden i radions riksprogram under tiden 1955—1965 ökat från ca 5 000 till ca 15 500 timmar per år. I radions regionalprogram, som sedan slutet av 1950-talet undergått en kraftig expansion, har sändningstiden från angivna tid ökat från ca 200 timmar till ca 1 800 timmar per år. I televisionen har sändningstiden sedan budgetåret 1956/57, då reguljära sändningar inleddes, och fram till 1965 stigit från ca 500 timmar till drygt 2 000 timmar per år. Även den särskilda skolprogramverksamheten och programverksamheten gentemot utlandet har växt i omfattning. Beträffande den förra sker utbyggnaden numera i huvudsaklig överensstämmelse med ett för 1964 års riksdag redovisat program.

Utvecklingen i fråga om publikunderlaget återspeglas i licensstatistiken. För ljudradions del gäller att antalet licensinnehavare, som år 1955 uppgick till 2 496 000, år 1965 stigit till 2 950 000. Därmed kan 92 % av landets hushåll beräknas ha radiomottagare. För televisionens del har expansionen varit särskilt markant. Således har antalet licenser, som år 1956 var 37 000, under tiden fram till år 1965 ökat till 2 049 000. Denna licenssiffra innebär, att ca 75 % av hushållen har televisionsmottagare.

Sveriges Radio har såsom nämnts alltsedan rundradions första utbyggnad svarat för programverksamheten. Företagets ställning har utformats från utgångspunkten dels att programverksamheten skall kunna bedrivas oberoende av utomstående såväl statliga som enskilda intressen, dels att statmakterna skall ha ett avgörande inflytande över frågor som sammanhänger med programverksamhetens finansiering, dess totala omfattning och expansionstakt etc. De allmänna betingelser, under vilka Sveriges Radio äger bedriva programverksamheten, regleras f. n. av en år 1959 träffad överenskommelse mellan staten och företaget. Sveriges Radio tillförsäkras där ensamrätten att bestämma vilka rundradioprogram som skall utsändas över svenska sändare samt att inom landet producera sådana program. I programverksamheten har företaget att beakta de allmänna riktlinjer för denna, som innefattas i överenskommelsen och som avser företagets skyldigheter i fråga om opartiskhet, allsidighet i ämnesvalet, regional programberäkning etc. Förbud stadgas mot betalda program innefattande kommersiell

reklam. I övrigt understryks angelägenheten av samarbete med myndigheter, institutioner och sammanslutningar inom olika delar av samhällslivet. Särskilda bestämmelser behandlar uppdelning och samordning mellan Sveriges Radio och televerket av den tekniska rundradioverksamheten. Överenskommelsen innehåller slutligen vissa bestämmelser om prövning av medelsbehov och tilldelning av licensmedel etc.

Till företagsformen är Sveriges Radio ett aktiebolag. Det till 1 080 000 kr. uppgående aktiekapitalet ägs till 40 % av organisationer av folkrörelsekaraktär, till 40 % av tidningspressen och till 20 % av näringslivsorganisationer och vissa företag inom radioindustrin. Staten har sålunda själv inga aktier i företaget. Av de elva ledamöterna utser Kungl. Maj:t ordförande jämte fem ytterligare ledamöter, medan bolagsstämman väljer de fem återstående ledamöterna.

Vad i övrigt angår Sveriges Radios nuvarande organisation gäller följande. Under styrelsen åvilar ledningen av företaget och det direkta ansvaret för programfrågorna radiochefen, som i administrativa ärenden biträds av en direktion och i programärenden av ett programkollegium. I ett radiochefen direkt underställt centralkansli ingår bl. a. centralredaktionen, som är serviceorgan på nyhetsområdet för radions och televisionens programavdelningar, samt distriktscentralen, som är det centrala kontaktorganet för den regionala organisationen. Av huvudenheterna svarar en för ljudradioverksamheten. Denna leds av en programdirektör, som för samordningen och den långsiktiga planeringen av programarbetet biträds av en central programredaktion och ett produktionskontor. I övrigt finns för ljudradion ett antal redaktioner m. m. för olika programområden. En annan huvudenhet svarar för televisionsverksamheten. Även denna leds av en programdirektör och har i princip samma organisation som ljudradion. Programdirektören biträds av en planeringsavdelning, i vilken ingår en programsektion, ett produktionskontor och en sektion för hyrfilm. Vidare finns redaktioner för olika programområden. En särskild enhet svarar för skolprogramverksamheten. Den har särskilda sektioner för skol-TV-, skolradio- och skolmaterielfrågor. Teknikenheten har särskilda driftavdelningar för ljudradio och television, en anläggningsavdelning som svarar för anskaffning och installation av teknisk materiel samt en byggnadsbyrå. Slutligen finns en ekonomienhet, en personalenhet, en enhet för förlagsverksamheten och en utlandsavdelning. — Den regionala verksamheten är främst knuten till de tio distriktskontoren, som är omedelbart underställda radiochefen men som i programhänseende samarbetar direkt med vederbörande centrala programavdelningar.

Antalet anställda inom Sveriges Radio var den 1 juli 1966 sammanlagt ca 2 700.

II. Programverksamhetens förutsättningar

Utredningen

Publikundersökningar m. m.

En naturlig utgångspunkt vid överväganden av rundradions programverksamhet är kännedomen om publiken, dess vanor och önskemål. Härvidlag har utredningen haft tillgång till av Sveriges Radio verkställda publikundersökningar, vilka exempelvis belyser de tider på dygnet då olika grupper av befolkningen har tillfälle att följa rundradioprogrammen, fördelningen av publikintresset på ljudradio och television ävensom på ljudradions olika programkanaler samt publikintressets inriktning på skilda programtyper. Ifrågavarande undersökningsmaterial har i den utsträckning det belyser för radioutredningen väsentliga frågeställningar redovisats i utredningens huvudbetänkande, SOU 1965: 20 s. 121—142, vartill hänvisas.

För att få underlag för sina överväganden har utredningen även riktat rundfrågor till en rad myndigheter, organisationer, folkrörelser och enskilda, vilkas uppfattning om rundradioverksamheten bedömts vara av särskilt intresse. Konferenser har också anordnats och direktkontakter i andra former tagits för att få uppslag, önskemål och synpunkter av värde för utredningsarbetet. Resultatet av denna verksamhet har närmare redovisats i utredningens huvudbetänkande, SOU 1965: 20 s. 143—157, vartill jämväl hänvisas.

Målsättningar, uppgifter och problem

Etermediernas ställning. Utredningen framhåller den enastående betydelse i det moderna samhället, som radion och televisionen kommit att få. Sin ställning har de båda medierna vunnit främst genom tre egenskaper. För det första har de en större räckvidd än något annat massmedium. Endast dagspressen har en liknande räckvidd, därvid dock gäller att varje enskild tidning endast når en mindre del av befolkningen. För det andra bedöms radion och i synnerhet televisionen ha en mycket stor genomslagskraft. Endast filmen kan uppvisa något liknande, dock att de båda etermedierna verkar över mycket vidare områden samtidigt som de torde gynnas av mottagarsituationen, dvs. programmets mottagning i vardags- och hemmiljö. För det tredje har radion och televisionen ofta en auktoritativ ställning. Härtill torde i särskild grad bidra den yttre status och den »public service»-karaktär, som de båda medierna har i många länder.

Utredningen konstaterar i anslutning härtill att man i västerländska demokratier i dagens läge möter två i princip skilda synsätt med avseende

på etermediernas verksamhetsformer. Förenklat kan skillnaden uttryckas så att enligt den ena uppfattningen etermedierna bör fungera i överensstämmelse med den enskilda företagsamhetens principer. Enligt en annan uppfattning bör medierna stå i samhällets tjänst och samhället medverka vid eller svara för organisationen och finansieringen av verksamheten. Praktiskt tillämpad leder den första ordningen till ett kommersiellt radio- och TV-system, ofta med flera tävlande företag, vilka finansieras med reklamintäkter. Den senare ordningen leder i regel till ett system med ensamrätt för ett företag, vilket auktoriseras av statsmakterna och finansieras med allmänna medel, vanligen i form av särskilda licensavgifter. Verksamheten har i detta fall »public service»-karaktär.

I Sverige har rundradioverksamheten så länge den bedrivits i landet behandlats som en »public service», dvs. som en offentlig nytthet. Statsmakterna har sålunda garanterat radions och televisionens yttre ställning och tagit ansvaret för finansieringen av programverksamheten, vilken med ensamrätt anförtrots åt det från statsförvaltningen fristående Sveriges Radio AB. Härmed har följt att radioföretaget — oberoende av sidointressen — kunnat ge programverksamheten en fri och opartisk inriktning. Att denna ordning skall bestå även i fortsättningen har fastslagits i de av chefen för kommunikationsdepartementet i november 1962 utfärdade tilläggsdirektiven för radioutredningen.

I »public service»-karaktären ligger enligt utredningen att verksamheten skall tjäna samhällets och publikens intressen. Samhällets intressen skall därvid tillgodoses genom att medborgarna på olika sätt hålls väl informerade om det egna landet och världen i stort och om de skilda värderingar och meningsriktningar, som konstituerar den moderna demokratin. Publikens intressen skall tillgodoses genom att olika publikkategoriers programönskemål beaktas så långt sändningstider och resurser medger.

Programuppgifter. I fråga om radions och televisionens uppgifter och möjligheter på olika ifrågakommande arbets- och programområden konstaterar utredningen bl. a. följande.

Vad gäller området för *a k t u e l l i n f o r m a t i o n* — nyhetstjänst med kommentarer, reportage etc. — har etermedierna väsentligt ändrat betingelserna för nyhetsmottagningen hos huvuddelen av befolkningen, som på ett helt annat sätt än tidigare fått kontakt med centrala politiska, ekonomiska och internationella frågor. Genom direktreportaget har vidare tidigare okända möjligheter skapats att följa uppmärksammade evenemang på olika områden, exempelvis politiska, vetenskapliga och sportsliga. Ökade resurser, nya programformer och på mottagarsidan en bättre skolunderbyggnad är faktorer, som torde bilda underlag för en fortsatt utveckling.

Om den offentliga debatten i allmänhet och den politiska debatten i synnerhet gäller att en anpassning under senare år skett

till etermediernas arbetssätt. Sålunda har den traditionella debatten i dags- och periodisk press kompletterats med en debatt i radio och television, vilken når en betydligt större publik. I framtiden kommer det demokratiska samhället att ställa starkt ökade krav på etermedierna. Den politiska verksamheten tenderar att bli alltmer komplicerad och de politiska frågorna i takt därmed allt svårare att ta ställning till. Uppgiften att klargöra frågeställningarna måste i huvudsak falla på etermedierna. Här blir det inte bara frågan om att ändra programverksamheten på området till omfattning och inriktning utan också att beträda delvis nya områden. Särskilt måste samhällsinformationen i vidaste mening intensifieras.

Samhällsinformationen har ägnats speciell uppmärksamhet av utredningen, som genom en arbetsgrupp inventerat föreliggande informationsbehov (huvudbetänkandet SOU 1965:20 s. 421—443). Inom ramen för ett vidgat programutrymme bör enligt utredningen ökat intresse ägnas olika internationella förhållanden och institutioner. Inom det programområde, som kan betecknas som »samhället och medborgarna», bör en mera fullständig bevakning av lagstiftning och reformer komma till stånd. På det samhällsekonomiska området är en vidare bevakning önskvärd kring statens finanser och samhällsekonomin, den offentliga sektorns verksamhet i relation till det enskilda näringslivet etc. Vad avser »arbetsmarknad, yrkesliv, utbildning» anmäler sig uppgifter i fråga om arbetsmarknadspolitik, förhandlingsväsen, arbetarskydd, nya utbildningsvägar och studieförmer osv. Ett annat område med vidgat informationsbehov erbjuder de viktigare gruppbildningarna, organisationerna och folkrörelserna i samhället. Inom kategorin »miljöfrågor» dominerar bostadsfrågor och arbetsmiljö, men även barn- och ungdomsfrågor, nykterhetsupplysning etc. bör uppmärksammas. Informationsuppgifter återfinns bl. a. även i fråga om vetenskap och forskning.

En viktig specialuppgift för rundradion anser utredningen konsumentupplysningen vara. För att överväga med denna sammanhängande problem har inom utredningen funnits en annan arbetsgrupp, vilken redovisat resultatet av sitt arbete i ett år 1964 avgivet delbetänkande (SOU 1964: 54). Arbetsgruppen, som funnit att rundradion — och särskilt TV — är en av de viktigaste spridningsvägarna för konsumentupplysning, har föreslagit en ökad sändningstid och förstärkta redaktionella resurser för ifrågavarande program. Gruppen har redovisat de speciella krav, som utformningen och presentationen av dessa ställer, samt anfört synpunkter på hur hithörande problem bör lösas. Behovet av klara ansvarighetsregler för programmen har påtalats. Inventering har även skett av möjligheterna att underbygga upplysningen med forsknings- och undersökningsmateriel.

På bildnings- och undervisningsområdet har hittills gjorda insatser varit förhållandevis blygsamma sedda i ett större sammanhang. Insatserna har främst avsett skolradio och skol-TV, vissa folkbild-

ningsserier samt språkkurser. Stora utvecklingsmöjligheter finns härvidlag, som enligt utredningen bör gagna såväl traditionella som nyare undervisningsformer på alla nivåer samt det frivilliga studie- och folkbildningsarbetet.

På religionens område måste radio och television av naturliga skäl spela en mera förmedlande roll. Den serviceuppgift, som gudstjänster och andakter innebär, torde i huvudsak ha funnit sin form, men ett stort och föga utnyttjat programmaterial finns som underlag för debatter och reportage i religiösa samfunds- och livsåskådningsfrågor.

Inom kulturlivet, där geografiska, ekonomiska och sociala barriärer kringgärdar många av de traditionella konstformerna såsom konsert- och teaterverksamhet etc., har etermedierna kommit att få stor betydelse som förmedlare. Även om de härvidlag inte kan frångämmas vissa begränsningar, har de dock förmått att med sina särskilda egenskaper ur vissa konstformer exempelvis teatern utvinna helt nya upplevelser. Förutsättningar för fortsatt utveckling skapas genom en ökad programtid, tillkomsten av färgtelevision, en förbättrad mottagarsituation genom den nya skolans estetiska fostran etc.

Vad gäller underhållning i dess olika former, har etermedierna även här haft en stor uppgift att bryta ned geografiska och ekonomiska hinder. Bredden, variationen och nivån på de förströelser, som står publikflertalet till buds, har sålunda kunnat vidgas och höjas betydligt. Det finns enligt utredningen inte anledning anta, att medierna uttömt sina möjligheter härvidlag.

Vissa grupper i samhället — syn- och hörselskadade, sjuka och handikappade, språkminoriteter etc. — har särskilda programbehov, som i framtiden med vidgade sändningsmöjligheter bör kunna tillgodoses i ökad utsträckning. För synskadade bör exempelvis regelbundna programinsatser kunna göras i ljudradion, exempelvis i form av tidningsersättning nyhets- och magasinprogram. För de hörselskadade ifrågakommer närmast televisionen. Härvidlag har visserligen möjligheterna till textning av programmen bedömts vara begränsade. Olika vägar bör emellertid prövas att ge de hörselskadade någon ledning beträffande innehållet i olika program, exempelvis genom utgivande av texthäften och liknande bakgrundsmaterial. Visst utrymme bör även kunna beredas för kurser i exempelvis teckenspråk och allmän hörselpedagogik. Beträffande program för språkminoriteter hänvisar utredningen till de låt vara mera begränsade möjligheter som öppnar sig genom den föreslagna utökningen av regionalradion.

I fråga om radio- och televisionsverksamheten till utlandet förutsätts kortvågssändningarna bestå och en utbyggnad ske av den s. k. transcription service, innebärande att i Sverige inspelade ljudradioprogram och TV-filmer tillhandahålls utländska radiostationer.

Några programpolitiska principer. Den målsättning efter vilken ljudradion och televisionen arbetar kommer till praktiskt uttryck i programverksamheten. I fråga om denna måste det programproducerande företaget ha ett mycket stort mått av handlingsfrihet. Med en sådan utgångspunkt har utredningen velat redovisa sin syn på vissa programpolitiska frågeställningar.

Vad först angår spørgsmålet om sändningstidens disponering gäller att sändningstidens totala längd i hög grad bestämmer vad som kan sändas och hur mycket av varje programtyp som ryms. Ju mer sändningstiden förlängs, desto flera programpunkter med litet publikunderlag kan innefattas i denna vid sidan av de mera allmänna programtyperna. Under förutsättning av rimlig sändningstid kan utredningens uppfattning anges sålunda. Fördelningen mellan olika programtyper kan aldrig följa en mall baserad på lyssnar- och tittarantalet. Sådan är nämligen publiksmakens fördelning, att de rena förströelseinslagen därmed blir helt dominerande samtidigt som de mera seriösa inslagen undanträngs. Ett rimligt synsätt är i stället, att skilda önskemål bör tillgodoses sålunda att för varje enskild lyssnare eller tittare finns ungefär lika mycket av intresse i programmet.

Grundläggande för programplaneringen bör vara inte endast att genom programsammansättningen tillgodose så många intresseriktningar som möjligt utan även att bereda publiken en valsituation, där ett maximalt antal programalternativ får bästa möjliga inbördes placering.

I och med att två eller flera samtidiga program står till förfogande, kan under förutsättning av en kompletterande eller kontrasterande programsättning publikens valfrihet väsentligt förbättras. Principen om den kontrasterande programsättningen innebär — tillämpad på den näraliggande framtid för vilken utredningen haft att planera — att då Sveriges Radio härunder disponerar tre radioprogram och enligt utredningens förslag två TV-program det bör eftersträvas att vid varje särskild tidpunkt tillgodose så många intresseriktningar som möjligt genom de olika programsändningarna. Angivna princip har i en eller annan form tillämpats av Sveriges Radio alltsedan starten av ljudradions program 2 år 1955 och den tillämpas också av flertalet andra radio- och TV-företag i Europa. Den framstår dock inte som självklar, och det tillämpas i vissa länder — och naturligen då i anslutning till kommersiella radio- och TV-system — en annan princip, som innebär att samtidigt utsända program skall konkurrera med varandra och i praktiken då konkurrera om största möjliga publik. En konkurrens av sistnämnda slag tenderar att minska publikens valfrihet genom begränsning av de ämnen och programtyper som tas upp och genom samtidig utsändning på gynnsam publiktid av likartade lätta program.

Kontrastplaneringen kan utföras på i huvudsak två olika sätt. Den kan

ske antingen enligt växlingsprincipen eller också enligt renodlingsprincipen. Den förra innebär, att totala innehållet i två programkanaler under viss tidsperiod exempelvis en vecka är likartat, dock att vid varje enskild tidpunkt kontrasterande inslag bjuds i de båda kanalerna. Den senare innebär, att det totala innehållet i det ena programmet huvudsakligen är lätt och i det andra huvudsakligen seriöst.

Utredningen anser, att ljudradion och televisionen är betjänta av olika metoder för programsättningen på så sätt att ljudradion skall hålla fast vid den för dess del sedan 1960 tillämpade renodlingsprincipen men att televisionen efter starten av program 2 skall fungera enligt växlingsprincipen. Bortsett från det naturliga i att denna gäller för televisionens del under ett inledningsskede, då sändarnätet för program 2 håller på att byggas ut och dettas ofullständiga täckning av landet motiverar att program 1 innefattar alla programtyper, talar olika skäl för växlingsprincipens tillämpning även på sikt. Det finns exempelvis anledning anta, att mera seriösa och värdefulla inslag i TV får större publik, om de placeras i en »blandad» kanal än om de läggs in i en rent seriös kanal. Detta gäller enligt utredningen inte längre för ljudradion, då intresset för denna är mindre och många lyssnare där torde välja kanal snarare än ett enskilt inslag. Växlingsprincipen med dess blandade program i en kanal skapar också ett särskilt informationsproblem, vilket betydligt lättare löses för televisionen med dess större publikintresse och dess mera begränsade programutbud att informera om. Ett avgörande skäl för växlingsprincipen är slutligen, att utredningen förordar en konkurrens mellan de båda TV-kanalerna, vilket förutsätter att båda spänner över i stort sett hela programområdet.

Förhållandet mellan ljudradion och televisionen. Utredningen konstaterar, att radioföretaget kan disponera de båda medierna på två skilda sätt. Det ena är att radio och television såvitt möjligt hålls åtskilda vad avser programverksamheten, det andra att någon form av samordning eller arbetsfördelning kommer till stånd. Det senare synes utredningen vara att föredra. I sammanhanget får hållas i minnet, att televisionen i dagens läge dominerar publikintresset, samtidigt som den är det väsentligt dyrare mediet. Detta bör beaktas vid en samlad planering, som naturligen utgår från televisionen och låter den smidigare och billigare ljudradion till omfång och inriktning anpassa sig efter denna. En sådan utgångspunkt har också varit bestämmande för utredningsarbetet. En dylik planeringsordning får dock inte innebära, att televisionen agerar utan hänsyn till konsekvenserna för ljudradion, detta så mycket mindre som vissa programuppgifter lämpar sig bättre för radio- än TV-framställning.

Inre konkurrens, decentralisering m. m.

Behovet av inre konkurrens. De senaste årens debatt om radion och televisionen i Sverige har i stor utsträckning rört sig om fördelar och nackdelar hos det system, där ett enda företag svarar för programverksamheten i landet. De som kritiserar systemet menar att detta leder till stagnation och bristande lyhördhet för publikens önskemål. Ensamrätten anses också medföra faror för opinionsbildningens frihet. Genom att programansvaret koncentreras hos en begränsad grupp av personer riskeras sålunda en begränsning av de ämnen och frågeställningar som tas upp till behandling. Från publikens synpunkt bättre resultat skulle enligt kritikernas uppfattning uppnås genom ett system med konkurrens i etern.

Argumenten mot en övergång till ett system med konkurrerande programföretag har utförligt redovisats i de år 1962 utfärdade tilläggsdirektiven för radioutredningen. I dessa framhålls emellertid samtidigt, att ett starkt behov föreligger av stimulans i programarbetet i form av »inre konkurrens» i olika former. Utredningen delar uppfattningen, att det inom ett företag med ensamrätt till den allmänna programverksamheten bör skapas förutsättningar för en sådan. Med inre konkurrens åsyftas då inte enbart en tävlan att prestera goda program. Därmed avses också en ordning, som medger spridning av ansvar och beslutanderätt i programfrågor inom företaget. Beträffande tänkbara åtgärder som kan befrämja inre konkurrens har utredningen funnit följande vara av särskilt intresse.

I den allmänna diskussionen om hur ett kommande dubbelprogram inom televisionen skall organiseras har två möjligheter behandlats. Det ena innebär att de båda framtida programkanalerna i sin helhet konkurrerar, vilket förutsätter att de i betydande utsträckning blir självständiga med skilda ledningar och resurser. Den andra möjligheten är att i anslutning till en utbyggnad av produktionsresurserna utanför Stockholm åstadkomma en geografisk konkurrens på så sätt att egenproducerade programinslag från Stockholm uppsamlas i den ena kanalen och sådana inslag från övriga orter i den andra kanalen.

Även bortsett från förekomsten av parallella programkanaler i etermedierna finns enligt utredningen utrymme för ansvarsdelegering och tävlan mellan olika enheter inom Sveriges Radio. Arrangemang kan exempelvis tänkas av innebörd att de inslag som produceras inom en viss avdelning sammanförs i serier och att producentpersonalen inom avdelningen fördelas i »lag» på de olika serierna och då med ett vittgående ansvar för programmets utformning. Konkurrensmoment kan också skapas genom en vittgående decentralisering av programproduktion till orter utanför Stockholm, detta oberoende av frågan om programmets placering i kanalerna.

Alla de angivna formerna av inre konkurrens bör enligt utredningen ha

gemensamt, att det på olika sätt uppdelade programansvaret följs av ett motsvarande ekonomiskt ansvar.

Förhållandet mellan programkanalerna i televisionen vid införande av ett dubbelprogram. Som framgått av det föregående har i diskussionen om utformningen av televisionens programsystem efter starten av ett program 2 förslag framförts, vilka siktar till någon form av konkurrens mellan programkanalerna. Med utgångspunkt i dessa förslag har utredningen för att skapa underlag för övervägandena i ämnet utarbetat två principiellt klara och inbördes olika alternativ.

Det första alternativet benämns av utredningen *k a n a l k o n k u r r e n s* och innebär, att de båda kanalerna i sin helhet tävlar med varandra. Boskillnaden kan drivas mer eller mindre långt med hänsyn till graden av inbördes samordning av programmen, uppdelning av programredaktioner etc. I en mera renodlad form förutsätter kanalkonkurrensen, att självständigt arbetande programdirektörer leder resp. kanaler — dock med viss samordning av dessa genom en särskild koordinator — att flertalet programavdelningar arbetar endera för program 1 eller för program 2 samt att sådana funktioner som nyhetstjänst, ackvisition av hyrfilm och intag av utländska överföringar sker separat för vardera kanalen. Vidare förutsätts, att resp. kanaler disponerar egna produktionstekniska resurser. Begränsningar av konkurrensprincipen måste dock tänkas för skol-TV och vissa liknande uppgifter, kanske också i fråga om bevakning av sport och allmänna evenemang. — En grundläggande förutsättning för kanalkonkurrens måste slutligen vara, att de båda kanalerna med hjälp av budgetering och kostnadskontroll ges likvärdiga ekonomiska resurser för den programtid, under vilken de konkurrerar.

Det andra alternativet benämns *g e o g r a f i s k k o n k u r r e n s*. Det är här fråga om konkurrens mellan egenproducerade programinslag från Stockholm resp. från andra orter i landet med uppsamling av de förra i program 1 och av de senare i program 2. Konkurrensen, som förutsätter väl tilltagna regionala resurser, begränsar sig till gynnsammaste publiktid dvs. kvällstid. Eftersom det inte är hela kanalerna som konkurrerar kan det alltså accepteras, att exempelvis program från Stockholm förekommer även i program 2 på dagtid. Alternativet förutsätter, att de programansvariga på de olika produktionsorterna arbetar med ett stort mått av självständighet. Program 1 och 2 blir närmast ramar för en rad sinsemellan oberoende avdelnings- och distriktschefer. Den nödvändiga samordningen av programkanalerna sker genom en i huvudsak administrativt inriktad TV-chef, som med biträde av två redaktörer — en för vardera kanalen — och med utgångspunkt i förslagen från de olika producerande enheterna sammanställer ett programschema, som innebär en såvitt möjligt varierande och kontrasterande programsammansättning.

Som resultat av sina överväganden av de båda alternativen konstaterar utredningen bl. a. följande. En tävlan enligt kanalkonkurrensalternativet blir mera fullständig i den meningen att man dels använder även hyrfilm och andra icke egenproducerade inslag i strävandena att hävda sig gentemot den andra kanalen, dels manövrerar hela programsättningen i samma syfte. Den långtgående konkurrensen innebär dock vissa risker för att programsättningen bestäms under allför stort hänsynstagande till publikflertalet och således med mindre beaktande av publikens valsituation. Från denna synpunkt synes det geografiska konkurrensalternativet vara att föredra. Här föreligger inte någon konkurrens mellan två kanaler utan mellan ett antal oberoende produktionsenheter, och programsättningen samordnas av en administrativt inriktad och neutral TV-ledning.

Även i övrigt finner utredningen det geografiska konkurrensalternativet i flera hänseenden innebära fördelar framför kanalkonkurrensmodellen. Bl. a. skapar den senare speciella problem i fråga om befogenhetsfördelningen inom Sveriges Radio, innefattar inte det andra alternativets möjligheter till decentralisering av programverksamheten och ansvarsspridning inom företaget samt medför med sin dubblering av funktioner och konkurrens vid anskaffning av programinslag och artister en press till kostnadshöjningar.

Mot utredningens slutsatser i denna del har avvikande mening anförts av ledamoten Helén, som anser att utredningsmajoriteten låtit vissa tidsbundna och skenbara effektivitetssynpunkter väga över de principiellt långt viktigare skälen för att så långt möjligt eftersträva den produktionskonkurrens — inom ramen för ett begränsat programutrymme — som kan uppnås genom skilda programledningar med självständig personal- och ämnesbedömning.

Allmänt om decentralisering av programverksamhet och s. k. fri produktion. Decentralisering av programverksamhet är motiverad inte enbart från synpunkten att befrämja inre konkurrens inom radioföretaget. Genom en decentralisering skapas också ökade möjligheter att ta tillvara de resurser i fråga om artister och andra medverkande ävensom programmaterial, som finns tillgängliga inom olika delar av landet, samt att ha en nyhetsbevakning som mera likvärdigt täcker landet. I vilken utsträckning decentralisering sedan skall äga rum blir en fråga, där programmässiga och andra fördelar måste vägas mot resurser och kostnader. För ljudradions del har utredningen ansett att nuvarande programbalans mellan Stockholm och andra orter i stort sett är rimlig. På TV-området har den emellertid funnit anledning att i det följande framlägga förslag till en utbyggnad av produktionsresurserna på olika orter i landet.

I fråga om utlagd produktion finner utredningen det i princip

önskvärt att självständigt arbetande producenter får sälja färdiga program till Sveriges Radio. Det bör ha en stimulerande effekt och samtidigt avlasta trycket på personal och resurser inom radioföretaget. Inför framtiden kan utlagd produktion få sin största betydelse för televisionen. — I fråga om nyhetstjänsten ser utredningen f. n. ingen anledning att ändra på samarbetet med Tidningarnas Telegrambyrå, vilket innebär att detta företag svarar för sammanställning och uppläsning av de viktigare nyhetsbulletinerna i ljudradion. Vid sidan härav har Sveriges Radio introducerat ett antal egna nyhetsbulletiner i ljudradion ävensom ensamt tagit ansvaret för nyhetstjänsten i televisionen.

Remissyttranden

Remissinstanserna understryker allmänt etermediernas betydelse i dagens samhälle såsom kommunikationsmedel och förmedlare av nyheter, kunskaper och upplevelser samt betonar vikten av att medierna får resurser att utvecklas i takt med tillväxten av samhällets resurser i stort. Åtskilliga remissinstanser framhåller härvidlag dock i likhet med *Tjänstemännens centralorganisation*, att programutbudets storlek inte kan bestämmas enbart med hänsyn till det utrymme som de tekniska och ekonomiska resurserna representerar. Även publikunderlag och kvalitetskrav måste beaktas. Beträffande publikunderlaget anses det rimligt att anta, att utvecklingen mot kortare arbetstid, fria lördagar och längre semester i och för sig lämnar mera tid över för radio och television. Samtidigt framhålls från olika håll att kravet på kvalitet måste sättas före kravet på en expansion av sändningstiderna.

Åtskilliga remissinstanser utvecklar i likhet med *Riksförbundet Landsbygdens folk* de långtgående krav, som allmänheten med hänsyn till företagets monopolställning har rätt att ställa på objektiviteten i informationen, allsidigheten i belysningen av olika frågor och tillgodoseendet av olika publikönskemål och då även sådana som hänför sig till mindre publikgrupper. Från ett par håll — exempelvis *Tjänstemännens centralorganisation*, *Fria litterära yrkesutövers centralorganisation* och *Konstnärliga och litterära yrkesutövers samarbetsnämnd* — anförs att Sveriges Radios uppgift inte enbart får vara förmedlande utan även skapande. Därmed åsyftas ett ansvar för radioföretaget att genom självständiga insatser söka framkalla och utveckla en publiksmak för mera kvalificerade program. Enligt *Konstnärliga och litterära yrkesutövers samarbetsnämnd* är det särskilt viktigt, att programverksamheten med de möjligheter den innebär till kunskaps-spridning, smakfostran och konstnärliga upplevelser anpassas så att den står i samklang med de insatser samhället i övrigt gör för undervisning, forskning och kultur.

Några remissinstanser anser i likhet med *Arbetarnas bildningsförbund*, att Sveriges Radios programuppgifter bort bli föremål för mera ingående principiella överväganden och analyser. Särskilt med tanke på de genomgripande organisatoriska och tekniska förändringar, som utredningen föreslår, framstår det enligt förbundet som angeläget, att principerna för den fortsatta programverksamheten och dennas inriktning och utformning klarläggs. Remissinstanserna utgår dock allmänt ifrån att samhällets intentioner när det gäller programverksamheten även i fortsättningen kommer att uttryckas i generellt formulerade riktlinjer och att det får bli Sveriges Radios sak att på bästa sätt förverkliga dessa intentioner. *Landsorganisationen* understryker i sammanhanget den betydelse det härvidlag har att de organ, som inom radioföretaget skall handha programplanering och programproduktion, med hänsyn till personalens tidigare utbildning samt yrkes- och samhällserfarenheter får en så allsidig sammansättning som möjligt.

Åtskilliga remissinstanser betonar liksom *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges industriförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* vikten av att med hänsyn till yttrandefriheten största möjliga garantier skapas för radioföretagets självständighet gentemot statliga myndigheter och olika intressegrupper i samhället.

Sveriges Radio ansluter sig i stort till de målsättningar för programverksamheten, som ligger till grund för utredningens förslag. Särskilt framhålles värdet av att rundradion präglas av en vid yttrande- och informationsfrihet och att den ger publiken en stor valfrihet. Angivna yttrande- och informationsfrihet avser såväl de medverkandes rätt att yttra sin mening som Sveriges Radios och dess personals val av ämne och framställningssätt m. m. och företagets möjligheter att erbjuda publiken en omfattande och allsidig programservice. Mot rundradions yttrande- och informationsfrihet svarar publikens valfrihet, som bl. a. beror på hur många program som utsänds toltalt och vid varje tidpunkt och i vad mån programmen är av olika karaktär.

Vissa remissinstanser beklagar, att utredningen genom utformningen av utredningsdirektiven inte kunnat förutsättningslöst överväga rundradions och särskilt då televisionens fortsatta verksamhets- och finansieringsformer. *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* ävensom *Stockholms* och *Skånes handelskammare* konstaterar sålunda, att med den utgångspunkt som utredningen haft — nämligen att radiomonopolet skall bestå — möjligheter saknats att överväga de fördelar ur opinionsbildnings- och programsynpunkt, som kan uppnås genom att vid sidan av Sveriges Radio tillskapa ett eller flera fristående radio- och TV-företag. Utredningen har genom direktiven också varit förhindrad att utreda frågan om rekla m i TV. Prövningen av denna fråga framstår som angelagen med hänsyn så-

väl till de finansieringsproblem, vilka expansionen av rundradioverksamheten för med sig, som till näringslivets behov att få utnyttja etermedierna för annonsering. Instanserna — som framhåller att reklamfrågan kan lösas oberoende av problemet om radiomonopolets bibehållande — hänvisar i sammanhanget till den skrivelse i ärendet, vilken Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund i september 1965 överlämnat till statsministern. I skrivelsen redovisas näringslivets behov av TV-reklam och hemställs om tillsättande av en expertkommitté med uppdrag att skyndsamt utarbeta förslag om upplåtande av tid för annonsering i TV.

Även *Centerns ungdomsförbund* och *Folkpartiets ungdomsförbund* beklagar, att utredningens överväganden inte innefattat frågan om ett friare rundradiosystem än det nuvarande. Tillskapandet av ett sådant skulle innebära fördelar både ur opinionsbildningens synpunkt och med hänsyn till publikens valmöjligheter. Folkpartiets ungdomsförbund tänker sig på TV-området närmast en ordning, där flera programbolag verkar inom varje kanal. Centerns ungdomsförbund förordar en lösning, som innebär att det vid sidan av ett statligt licensfinansierat rundradioföretag finns ett »kanalbolag», som disponerar en egen TV-kanal. Bolaget skall ha till uppgift att fördela sändningstiderna i kanalen mellan särskilda fria programbolag samt handha distributionen av dessas programproduktion. De båda förbunden, som utgår från att reklamfinansiering skall vara tillåten, hemställer att en utredning snarast tillsätts med uppdrag att överväga frågan om etermonopolets ersättande med ett fritt radio- och TV-system. En sådan utredning påyrkas även av *Sveriges konservativa studentförbund*.

Svenska tidningsutgivareföreningen föreslår en ordning med två från varandra fristående licensfinansierade programbolag, som dock i betydande utsträckning bör kunna gemensamt utnyttja tillgängliga tekniska och lokalmässiga resurser. Ett sådant arrangemang torde enligt föreningen inte behöva medföra någon nämnvärd ökning av kostnaderna för programproduktionen i förhållande till ett alternativ med denna samlad i ett företag. För det fall statsmakterna stannar för alternativet med två programbolag, bör det övervägas att låta tidningspressen få huvudmannskapet för ett av bolagen. Tidningspressen avstår därvid från sitt nuvarande ägarinflytande i Sveriges Radio. — Även *Föreningen Sveriges filmproducenter* finner skäl tala för en uppdelning av programverksamheten på två eller flera företag.

Vad utredningen anför om radions och televisionens uppgifter på olika programområden har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Flera av dem har i likhet med *Tjänstemännens centralorganisation* uppehållit sig vid behovet av en passlig och snabb nyhetsbevakning. Organisationen konstaterar, att majoriteten inom publiken här torde se etermediernas allra viktigaste

uppgift, och menar att det hittills förelegat vissa brister särskilt på TV-sidan. Enligt organisationen finns det anledning att ställa ökade krav i takt med att radioföretaget ges förbättrade resurser.

Att genom debatter, intervjuer och reportage spegla samhällsutvecklingen och samhällsproblemen samt skilda intressen, värderingar och meningsriktningar i anslutning härtill anses också allmänt vara en central uppgift för etermedierna. En rad remissinstanser har anfört synpunkter på olika områden inom samhällslivet som bör ägnas uppmärksamhet, ofta då med anknytning till den verksamhet som resp. organisationer och myndigheter representerar.

Landsorganisationen har understrukit vikten av att de samhällsekonomiska frågorna får tillräckligt utrymme. *Arbetarnas bildningsförbund*, *Hyrsgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund*, *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*, *Centerns ungdomsförbund* och *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* har hänvisat till behovet av programbevakning med avseende på folkrörelsernas och ungdomsorganisationernas arbete och verksamhet. *Arbetsmarknadsstyrelsen*, *Landsorganisationen*, *Sveriges akademikers centralorganisation* och *Tjänstemännens centralorganisation* har anfört synpunkter på behandlingen av arbetsmarknadsfrågorna och de redaktionella krav som dessa ställer. *Socialstyrelsen*, *Landsorganisationen* och *Sveriges folkpensionärers riksorganisation* understryker vikten av att lagstiftningsområdet bevakas och populariseras på ett sätt som gör medborgarna mera medvetna om sina skyldigheter och rättigheter. Särskilt på sociallagstiftningens område anses en bättre information önskvärd. *Svenska kommunförbundet* och *Svenska stadsförbundet* anser, att den kommunala verksamheten och den kommunala ekonomin bör ägnas ökad uppmärksamhet. Enligt *universitetskanslersämbetet* och *Sveriges förenade studentkårer* bör vidgat utrymme beredas för information om utbildningsväsendet och de grundläggande tankegångarna bakom detta, vidare för studierådgivnings- och yrkesvägledningsfrågor. *Universitetskanslersämbetet*, *Ingenjörsvetenskapsakademien* och *Svenska teknologföreningen* betonar angelägenheten av att nuvarande brister i fråga om bevakningen av teknik och forskning avhjälps. Målet bör här vara att göra medborgarna mera medvetna om vad dessa verksamhetsområden betyder för samhällsutvecklingen i stort.

De remissinstanser, som yttrat sig över utredningens och dess arbetsgrupps förslag på konsumentupplysningens område, har i det stora flertalet fall anslutit sig till uppfattningen om etermedierna som en av de bästa spridningsvägarna för sådan information och understrukit vikten av att ifrågavarande programverksamhet får en ökad omfattning. För flertalet remissinstanser representativa uttalanden härvidlag har gjorts av exempelvis *statens institut för konsumentfrågor*, *statens konsumentråd* och *Kooperativa kvinnogillesförbundet*. Några instanser — såsom *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industri-*

förbund och Sveriges lantbruksförbund — finner det svårt att göra några mera bestämda uttalanden om TV som upplysningsmedium så länge vissa problemställningar — bl. a. frågan om programansvarigheten — inte klarlagts. Beträffande programutformningen har flertalet remissinstanser i stort anslutit sig till utredningens synpunkter, dock med reservationer och kompletteringar i olika hänseenden. Behovet av ökade resurser för forsknings- och undersökningsinsatser för framtagning av underlag för programverksamheten har genomgående påtalats.

I fråga om bildnings- och undervisningsområdet lämnas i det följande en närmare redogörelse för remissinstansernas ställningstaganden och synpunkter i anslutning till redovisningen av utredningens förslag om utbildnings- och studieradio-TV.

På det religiösa området finner *Svenska kyrkans diakonistyrelse, Sveriges frikyrkoråd, Frikyrkliga ungdomsrådet, Svenska missionsförbundets ungdoms styrelse* och *Filadelfiaförsamlingen i Stockholm* det angeläget, att radiokyrkan — med det stora intresse denna möter hos publiken — ges ökade ekonomiska och personella resurser. Enligt Sveriges frikyrkoråd är det på detta område önskvärt med en viss experimentverksamhet, som siktar till de religiösa programmens anpassning till de förutsättningar för kristen förkunnelse, som gäller i ett nutida samhälle.

Vad avser kultursektorn erinrar *Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd* om de betydande belopp, som staten årligen satsar på skolväsende, forskning och bildning ävensom på olika institutioner för förmedling av konstnärliga och estetiska upplevelser, såsom opera-, teater- och konsertverksamhet, bibliotek, museer etc. De statliga insatserna inte bara tillgodoser kulturella behov utan skapar nya sådana. Att möta dessa är en angelägen uppgift för etermedierna. *Fria litterära yrkesutövares centralorganisation* påtalar de speciella möjligheter dessa har att bringa den stora publiken i kontakt med kulturområden, som på andra vägar är mindre tillgängliga. *Musikaliska akademien* framhåller önskvärdheten av att ökat utrymme bereds den seriösa musiken.

Några remissinstanser uppehåller sig vid de utvecklingsmöjligheter underhållningssektorn inrymmer samtidigt som kritik anføres med hänsyn till den otillfredsställande kvaliteten hos vissa delar av det nuvarande programutbudet. Det gäller främst från utlandet kommande underhållningsserier och filmproduktioner.

Utredningens förslag och synpunkter i fråga om möjligheterna att i ökad utsträckning tillgodose programbehoven hos vissa grupper handikappade såsom syn- och hörselskadade har mött bifall av *statens handikappråd, De blindas förening, Hörselfrämjandets riksförbund* och *Sveriges dövas riksförbund*. Sistnämnda båda instanser uttalar i sammanhanget önskemål om att möjligheterna ytterligare övertägs att med hänsyn till de hörselskadade textsätta vissa programinslag i TV och sända vissa

program framställda på teckenspråket. Statens handikappråd erinrar om de särskilda programbehov, som de psykiskt utvecklingsstörda och eljest mentalt handikappade representerar och som utredningen synes ha förbisett. — Språk minoriteternas programbehov — och närmast då i ljudradion — har berörts av *Kooperativa förbundet* och *Landsorganisationen*.

I fråga om programverksamheten till utlandet understryker *upplysningsberedningen* betydelsen av att kortvågssändningarna bibehålls och att produktionen av bandade ljudradio- och TV-program byggs ut.

De av utredningen i avsnittet om vissa programpolitiska principer anförda synpunkterna på vad som vid programsättningen bör beaktas för att öka publikens valmöjligheter har föranlett kommentarer från olika remissinstanser. Allmänt understryks i dessa vikten av att genom programsättningen åstadkomma ett programutbud, som har så stor variationsbredd som möjligt och som tillgodoser både mera allmänna och mera speciella intresseriktningar och som — genom en kompletterande eller kontrasterande programsättning — såvitt möjligt ger samtidiga programalternativ.

Som utredningen framhållit kan en kontrasterande programsättning ske antingen enligt växlingsprincipen eller enligt renodlingsprincipen. Det stora flertalet remissinstanser anser liksom utredningen, att televisionen bör tillämpa växlingsprincipen innebärande att båda kanalerna omspannar alla programtyper, medan ljudradion även framgent bör tillämpa renodlingsprincipen innebärande att de olika kanalerna får en huvudsakligen seriös eller lätt prägel.

Vissa remissinstanser har dock gett uttryck åt en avvikande uppfattning. *Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd* anser, att växlingsprincipen skall tillämpas inte bara inom televisionen utan även inom ljudradion. Genom en växlande programsättning inom kanalerna motverkas ett slentrianmässigt lyssnande och tittande och vidgas publikens möjligheter att komma i kontakt med områden, som den ej spontant söker sig till. Även *Arbetarnas bildningsförbund* anser, att växlingsprincipen skall tillämpas i båda medierna, och framhåller, att renodlingsprincipen motverkar strävandena att skapa en aktiv och selektiv inställning hos publiken till programsändningarna. *Landsorganisationen* intar närmast den motsatta ståndpunkten och menar, att de skäl som talar för renodlingsprincipens tillämpning i ljudradion i lika mån har giltighet såvitt avser televisionen. Bakom utredningens förordande av växlingsprincipen för sistnämnda medium ligger en bedömning, att publiken är trögrörlig då det gäller att byta kanal och att man därför genom en växlande programsättning kan få publiken att ta del av program, som anses särskilt värdefulla. Denna form av publikuppföstran finner organisationen vara varken önskvärd eller effektiv.

Vad avser förhållandet mellan ljudradion och televisionen har flera remissinstanser — exempelvis *Landsorganisationen, Riksförbundet Landsbygdens folk* och *Publicistklubben* — understrukit angelägenheten av att de båda medierna samplaneras så att de kommer att komplettera varandra på ett sätt som ökar publikens valmöjligheter.

Beträffande de av utredningen övervägda möjligheterna att skapa en konkurrenssituation mellan de båda TV-kanalerna genom etablering av en geografisk konkurrens alternativt en kanal-konkurrens har flera remissinstanser ställt sig allmänt avvisande eller tveksamma till dylika arrangemang.

Arbetarnas bildningsförbund, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen, Riksförbundet Landsbygdens folk och *Tjänstemännens centralorganisation* understryker allmänt behovet av ett samordnat resursutnyttjande och en samordnad programplanering, vilken medger goda valmöjligheter för publiken och ett rimligt tillgodoseende av skilda programönskemål. Kooperativa förbundet anser, att övervägandena av någon form av inre konkurrens bygger på en övervärdering av de stimulerande effekter, som kan uppnås därmed. Enligt *Arbetarnas bildningsförbund* föreligger det risk för att en konkurrens leder till ökade kostnader, mindre god hushållning med de personella resurserna och sämre valmöjligheter för tittarna. *Tjänstemännens centralorganisation* framhåller, att en konkurrens — i vilken form den än etableras — sannolikt medför en tävlan att för resp. kanals program vinna en så stor publik som möjligt. Därmed blir attraktiviteten snarare än kvaliteten riktpunkt vid utformningen av programmen. Liknande synpunkter anförs av *Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd* samt *Sveriges Radio och radionämnden*.

En från förenämnda remissinstanser avvikande uppfattning i frågan om tillskapandet av en inre konkurrens intar främst *Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund* och *Sveriges lantbruksförbund*. Dessa organisationer anser, att tillkomsten av ett dubbelprogram i TV erbjuder ett utmärkt tillfälle att genom organisatoriska åtgärder skapa förutsättningar för en mera variationsrik produktion och en kvalitetstävlan. Man kan genom sådana åtgärder även möta en i monopol-situationen inbyggd allvarligare fara än den eventuella bristen på stimulans. Denna fara ligger i risken för partiskhet och ensidighet i nyhets- och opinionsförmedling.

Vad avser den av radioutredningen förordade geografiska konkurrensen har det stora flertalet av de remissinstanser som yttrat sig i frågan ställt sig avvisande, och då även flertalet av dem som inte har någon principiellt negativ inställning till införandet av en konkurrenssituation i förhållandet mellan kanalerna.

De argument, som — utöver de tidigare redovisade mera principiella synpunkterna — anförs mot den geografiska konkurrensen av exempelvis *Landsorganisationen, Riksförbundet Landsbygdens folk, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges Radio* samt *länsstyrelserna i Malmöhus och Kopparbergs län*, går ut på att en dylik konkurrens med programproduktioner från Stockholm i den ena kanalen och programproduktioner från distrikten i den andra inte kommer att ske på lika villkor. Det påpekas, att Stockholm är ett relativt dominerande centrum för landet i fråga om exempelvis politik, näringsliv och förvaltning. Därmed torde det bli svårt för övriga orter att erbjuda verkligt konkurrenskraftiga alternativa program i tillräcklig utsträckning inom flera betydelsefulla programområden. Dessutom förutsätts det, att Stockholm även i fortsättningen — trots den föreslagna utbyggnaden av distrikten — kommer att ha de utan jämförelse större resurserna. Samtidigt som den geografiska konkurrensen sålunda avstyrks, understryks från flera håll betydelsen av att distrikten får väsentligt ökade resurser, som möjliggör en längre gående decentralisering av programproduktionen för TV.

De remissinstanser, som förordat den geografiska konkurrensen, är *Svenska kommunförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, länsstyrelserna i Älvsborgs och i Norrbottens län* samt *Musikaliska akademien*. Dessa instanser synes främst ha bedömt ifrågakvarande konkurrensmodell som ett medel att driva fram en önskad utbyggnad av de regionala produktionsresurserna och ett bättre tillvaratagande av det regionala programstoffet.

För införandet av en k a n a l k o n k u r r e n s uttalar sig *Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund* och *Sveriges lantbruksförbund*, vilka organisationer framhåller, att man genom att på detta sätt dela upp programproduktionen på två programavdelningar får en stimulerande tävlan samtidigt som garantier erhålles för en allsidigare belysning av olika problemställningar på nyhets- och opinionsförmedlingens område. För kanalkonkurrens uttalar sig vidare *Föreningen Sveriges filmproducenter* och *Svenska tidningsutgivareföreningen* — vilka instanser dock i första hand förordar att programverksamheten i anslutning till de båda TV-kanalerna organiseras i två fristående programföretag — vidare *vissa handelskamrar* samt *länsstyrelserna i Malmöhus län och i Jämtlands län*. *Publicistklubben* finner det inte lämpligt med en total boskillnad mellan kanalerna men anser, att en konkurrens kan etableras på vissa programområden exempelvis i fråga om nyhetsbevakningen och samhällsinformationen.

Radiotjänstemännens förening föreslår ett särskilt arrangemang, som innebär att den tillkommande kanalen utnyttjas för distribution av utländska program. Tillgång finns härvidlag på ett rikhaltigt programstoff, som täcker

alla ämnesområden. Därmed uppnås att vardera kanalen får en klar profil samtidigt som kostnaderna för utbyggnaden av dubbelprogrammet hålles nere. Även *Tjänstemännens centralorganisation* antyder möjligheten av en sådan lösning.

Sveriges Radio, som ställer sig avvisande till de av utredningen övervägda alternativen till konkurrensmodeller, finner att åtskilliga av de olägenheter vilka följer med ett rundradiomonopol kan undvikas genom en ökad decentralisering. Enligt radioföretagets mening är det möjligt att förena även en långtgående decentralisering med en önskvärd samplanering. Påtagliga fördelar torde utan tvivel därmed kunna vinnas. Det är sålunda av vikt, att programunderlaget i landet i dess helhet utnyttjas ävensom att radio- och TV-produktionen inom olika delar av landet stimuleras. Detta bör ske genom en utvidgning av distriktsorganisationen och genom decentralisering av program- och budgetramar åtminstone till de större distriktskontoren. Centralt kan tänkas en uppdelning av avdelningarna vid huvudkontoret i flera av varandra oberoende och självständiga produktionsgrupper, vilket bör ha en stimulerande effekt och motverka ensidighet. Främst på samhällsinformationens område och beträffande den kommenterande delen av nyhetstjänsten samt i fråga om underhållningsprogrammen synes fördelar stå att vinna genom en sådan uppdelning eller dubbling av nuvarande avdelningar. Därmed torde följa en viss tävlan mellan de olika produktionsgrupperna på samma programområde.

Vad avser utlagd produktion understryker *Föreningen Sveriges filmproducenter* och *Svenska filmsamfundet* betydelsen av att genom utläggning av programproduktion och utnyttjande av flera och fristående produktionsställen skapa stimulans och variationsmöjligheter i programarbetet. Enligt *Föreningen Sveriges filmproducenter* bör med hänsyn härtill för varje år visst medelsutrymme reserveras, som kan utnyttjas för sådan utläggning av produktion hos utomstående.

Tidningarnas telegrafbyrå behandlar frågan om nyhetstjänsten och erinrar om det långvariga samarbete, som byrån på detta område haft med radioföretaget och som i allt väsentligt fungerat väl. Någon ändring härvidlag synes därför inte motiverad. Ett fortsatt samarbete kan enligt byrån också tänkas bidra till att eliminera vissa negativa biverkningar av monopol-situationen och medverka till en viss stimulans i programarbetet.

III. Televisionen

Utredningen

Televisionens programverksamhet

Allmänt om programutvecklingen. Den reguljära programverksamheten i svensk television började hösten 1956. Sändningstiden ökade under de första åren endast långsamt. Från 1960 tillät emellertid resurserna en snabbare expansion. Medan sändningstiden år 1957/58 uppgick till 16,5 tim/vecka och 1960/61 till 24,0 tim/vecka, hade den 1963/64 ökat till 43,6 tim/vecka representerande en årlig sändningstid av 2 270 timmar. Till den snabba utvecklingen på senare tid bidrog bl. a. tillkomsten av två nya programslag, nämligen dels skol-TV, dels de särskilda eftermiddagsrepriserna. Av den totala sändningstiden 1963/64 om 43,6 tim/vecka utgjorde ungefär 19,4 timmar egen produktion, 15,0 timmar främmande produktion, 6,6 timmar repris och 2,6 timmar skol-TV. Om programverksamheten under 1964 gällde att den var koncentrerad till kvällarnas »bästa sändningstid» och att två tredjedelar av den totala programtiden återfanns mellan kl. 18.00 och 23.00.

Den fortsatta programutvecklingen och tillkomsten av ett andra program i televisionen. Vid planeringen av den fortsatta utvecklingen av televisionens programverksamhet och närmast då för tioårsperioden fram till 1975 har utredningen haft att beakta följande. I de år 1962 utfärdade tilläggsdirektiven för utredningen har bestämt förord givits för ett andra program. Motiveringen härför är, att man vida bättre tillgodoser publikens önskemål genom att erbjuda samtidiga alternativ vid de tidpunkter, då de flesta kan följa programmen dvs. främst på tidig kvällstid, än genom en motsvarande förlängning av nuvarande program på dagtid och sen kvällstid. Utredningen konstaterar, att den i direktiven förordade övergången till dubbelprogram i televisionen helt ligger i linje med utvecklingen utomlands, där i de flesta länder en snabb expansion kan iakttas och särskilt då i den formen att nya programkanaler tillskapas.

Vad allmänt gäller den sändningstidsexpansion, som motiverar tillkomsten av ett andra program i Sverige, framhålls att det på en rad programområden föreligger väl motiverade önskemål om längre sändningstid. Från vissa håll har visserligen hävdats den uppfattningen, att en riktigare väg skulle vara att inom ramen för en i princip oförändrad sändningstid (och ett enda program) satsa på en kvalitetshöjning och alltså låta en större medelstillsdelning betyda starkt ökade resurser per programtimme. I sammanhanget har bl. a. hänvisats till de otillräckliga personalresurserna i ett litet

land som Sverige för en expansion på de »begåvningskrävande» programområdena. Häremot hävdar utredningen, att det främst är på ett låt vara för den stora publiken väsentligt område som bristen på goda programskapare och medverkande är påtaglig, nämligen i fråga om underhållningsprogrammen. På de flesta andra områden innebär den förlängda programtiden i sig en standardhöjning genom bättre bevakning, större variation och bättre tillvaratagande av uppslag.

Utredningen har som resultat av sina överväganden inte tvekat att föreslå en framtidsplanering, som siktar till en successiv och betydande expansion av den totala sändningstiden i television. Hur pass betydande expansionen bör vara är en fråga, där även ekonomiska hänsyn måste spela in. Utredningen har — såsom närmare utvecklas i det följande — valt att för ifrågavarande tidsperiod utarbeta tre alternativ för successiv ökning av sändningstiden. Ökningen måste mycket snart ta formen av en övergång till dubbelprogram. Sålunda gäller f. n. att vid en programvolym av knappt 45 tim/vecka endast ca 4 tim/vecka återstår outnyttjade under tiden mellan kl. 18.00—23.00. Även om en rad programinslag kan placeras på annan tid, innebär en expansion före kl. 18.00 och efter kl. 23.00, att publikens stora flertal inte kan ta del av dessa inslag. För att undvika detta föreslår utredningen att ett andra program snarast tillkommer.

Genom tillkomsten av ett dubbelprogram förbättras publikens valfrihet radikalt. Man får två parallella och varandra kompletterande program, som medger tillgodoseende av skilda smakriktningar och skapar helt nya möjligheter att på bästa sändningstid bereda plats för »smala» program bredvid de »breda», mera publikdragande programmen i den andra kanalen. Särskilt betydelsefullt är att förutsättningar skapas för en expansion av bildnings- och undervisningsverksamheten.

Utredningen framhåller, att de sålunda anförda argumenten i och för sig kan åberopas till stöd för flera än två program. Härvidlag gäller att under den avsedda tioårsperioden tillgängliga resurser sätter en gräns vid två program. Det kan emellertid förutses, att efter hand tryck uppkommer från åtminstone två håll. Det gäller bildnings- och undervisningsverksamheten och det växande utbudet av kvalitativt högtstående utländska program. Det kan därför bli aktuellt att vid en senare tidpunkt placera förslagsvis utbildnings-TV och utländska inslag i den tredje sändningskanal, som tekniskt står till förfogande.

Program 2, dess start och utveckling. Tidpunkten för starten av ett andra program bestäms i första hand av tillgången på produktionsresurser och sändarnät. Som framgår av det följande är utredningens bedömning, att det med hänsyn till den utbyggnad som erfordras inte torde kunna bli fråga om start förrän under senare hälften av budgetåret 1967/68.

I fråga om den sändningstid som program 2 då bör ha anser utredningen starka skäl tala för att redan från början erbjuda ett programalternativ

under de kvällstimmar, då den största publiken kan påräknas. Härmed avses tiden mellan de båda »Aktuellt»-sändningarna, dvs. tiden mellan kl. 20.00 och 22.15, som för vecka räknat ger en sändningstid av ca 15 timmar. Med en obetydlig utökning av program 1 fram till 1967 skulle vid starten av program 2 en total sändningstid om $(45 + 15)$ 60 tim/vecka stå till förfogande. Medräknas härjämte den av utredningen i ett senare avsnitt behandlade studie-TV, ökar sändningstiden med ytterligare 5 tim/vecka till 65 tim/vecka. Härtill kommer sedan skol- och annan utbildnings-TV.

Från angivna utgångsläge bör en fortsatt expansion äga rum, vilken avser båda kanalerna. Att upprätta mera konkreta planer för denna successiva expansion är vanskligt, men behovet av en viss konkretion och framför allt av ett underlag för kostnadsberäkningar har likväl ansetts motivera sådana planer. Med hänsyn till de höga produktionskostnaderna har utredningen därvid valt att utarbeta tre olika alternativ. Dessa utgår alla från en total programtid av ca 65 tim/vecka, då program 2 startar. Därefter förutses en årlig expansion av resp. 3 och 5 och 7 tim/vecka fram till 85, 100 och 115 tim/vecka under det sista året av planeringsperioden, dvs. 1974/75. I de angivna tiderna ingår alla repriser jämte studie-TV, vilken avses finansierad med licensmedel. Däremot ingår inte skol- eller annan utbildnings-TV, som tänkes finansierad med skattemedel.

Utredningen har sökt bedöma dessa alternativ mot bakgrund av de krav, som man bör ställa på programverksamheten under de närmaste tio åren. Det har därvid befunnits, att det med 85-timmarsalternativet uppstår svårigheter att klara de programuppgifter som bedöms väsentliga. Vad gäller 115-timmarsalternativet anses detta dels av ekonomiska, dels av programmässiga skäl innebära en väl hård anspänning. Utredningen har därför närmast lagt 100-timmarsalternativet till grund för planeringen.

För att ge en mera konkret bild av vilket programutbud, som kan bli aktuellt vid en viss sändningsvolym, har utredningen i betänkandet skisserat hur programschemat vid 100-timmarsalternativet kan te sig dels i början och dels i slutet av ifrågavarande period. I fråga om slutläget utgår utredningen därvid ifrån att all programtid kl. 18.00—23.00 är utnyttjad i båda kanalerna. Härutöver erbjuder program 1 på dagtid vissa fasta inslag. Bland dessa ingår även skol- och annan utbildnings-TV. Program 2 tänkes under dagtid — obundet av fasta inslag — stå öppet för exempelvis internationella överföringar, återutsändningar från olika evenemang etc. På tidig kvällstid — mellan kl. 18.00—20.00 — disponeras kanalen för studie-TV.

Olika produktionskategoriers andel i en ökad programtid. Med avseende på ursprung och produktionssätt kan enligt utredningen televisionsprogrammen indelas i sju huvudkategorier, nämligen Sveriges Radios egenproduktion från studio, från rörliga s. k. OB-enheter (elektronkameror etc. transporterade i bussar) och i form av filminspelningar, vidare främmande produktion i form av överföringar från utlandet, hyrfilm och svensk »fri» ut-

lagd produktion samt slutligen repriser avseende såväl egen som främmande produktion.

För den långsiktiga planeringen är det av stor betydelse, att den för såväl slutåret 1974/75 som för mellanliggande år avsedda programtiden fördelas på angivna produktionskategorier. Endast härigenom kan behovet av studior och andra produktionsresurser, av personal och teknisk utrustning mätas. Även kostnadsberäkningarna förutsätter en sådan fördelning. Sålunda gäller allmänt exempelvis att svenska inslag genomsnittligt är sju gånger dyrare än importerade, att genomarbetade studioproduktioner liksom egna filminspelningar tillhör de kostsammaste programtyperna, att OB-utsändningar i regel är den billigaste typen av egenproduktion, att överföringar rent tekniskt är allra billigast men att de ofta kan fördyras genom särskilda ersättningar, att hyrfilm har en enhetlig och låg prislivå etc.

Utredningen har utarbetat en plan, där den successivt ökade sändningstiden enligt huvudalternativet (100 tim/vecka 1974/75) fördelas på angivna olika produktionskategorier. Vid planens upprättande har utredningen sökt avväga programsammansättningen med hänsyn till vad som ter sig rimligt från synpunkten av kostnadsåterverkningar och anspråk på personal-, studio- och andra resurser ävensom till vad som för varje programtyp är förenligt med kraven på kvalitet och publikintresse. — Vid sådana överväganden har utredningen bl. a. kommit fram till som en rimlig målsättning, att andelen svenska inslag icke bör sjunka under 60 å 65 procent av originalprogramtiden (studie-TV oräknad) och att Sveriges Radios egenproduktion lämpligen bör svara för 55— 60 procent av denna.

I det följande återges programproduktionens utveckling (timmar per vecka) från starten av program 2 under 1967/68 och fram till 1974/75. Även året 1966/67 har medtagits för att ange hur den kraftiga engångshöjningen av sändningstiden vid tillkomsten av program 2 fördelar sig på olika produktionskategorier.

Budgetår	Egen produktion				Främmande produktion				Allm. repriser	Studie-TV	Totalt
	Studio	OB	Film	S:a	Överf.	Film	Utlagd prod.	S:a			
1966/67 ..	12,0	3,0	6,0	21,0	5,5	10,0	0,5	16,0	7,0	1,0	45,0
1967/68 ..	16,5	3,5	7,5	27,5	7,5	13,5	1,5	22,5	10,0	5,0	65,0
1974/75 ..	26,0	6,0	13,0	45,0	10,0	17,0	3,0	30,0	8,0	17,0	100,0

Angivna redovisning innefattar inte den skattemedelsfinansierade skol- och utbildnings-TV:n. Även denna skall inpassas i programschemat och då företrädesvis på dagtid. Den ram, som vid utredningens i det följande redovisade överväganden beräknats för angivna verksamhet, har för året 1974/75 angetts till 5 tim/vecka för skol-TV och till 35 tim/vecka för annan utbildnings-TV, vilken senare i allt väsentligt avses producerad av andra än Sveriges Radio.

Produktionsmetoder och lokalbehov m. m.

Studioproduktion. Med utgångspunkt i förslaget om en successiv ökning av sändningstiden i TV till 100 tim/vecka år 1974/75 och i den i det föregående angivna fördelningen av sändningstiden på olika produktionstyper har utredningen bedömt behovet av studiolokaler. Den tänkta program-sammansättningen innebär, att den egna studioproduktionen, som år 1966/67 angetts till 12 tim/vecka, år 1974/75 har stigit till 26 tim/vecka. Därvid har inte medräknats studie- och utbildnings-TV. Om det förutsätts att jämväl två tredjedelar av studie-TV och skol-TV produceras inom Sveriges Radio beräknas produktionen i s. k. livestudior 1974/75 till 33 tim/vecka.

För att täcka det mot angivna studioproduktion svarande lokalbehovet har utredningen tänkt sig följande. I Stockholm utnyttjas även fortsättningsvis studioresurserna i anslutning till A1-kasernen vid Valhallavägen, vidare studion i Cirkus på södra Djurgården. Härtill kommer det nya TV-huset etapp I, vilket är under uppförande och vars färdigställande är en förutsättning för starten av program 2. De ytterligare lokaler, som härutöver erfordras i Stockholm under perioden, erhålles antingen genom att TV-huset utbyggs med en etapp II eller genom att studior anordnas i S:t Eriksmässan, vars lokaler förvärvats av Sveriges Radio med tillträde år 1970. Utredningen har stannat för det senare alternativet såsom det mindre kostnadskrävande och förutsatt, att en etapp II av TV-huset i stället aktualiseras vid en fortsatt expansion efter 1974/75.

En utbyggnad bör vidare ske i Göteborg och Malmö, som f. n. uppvisar en studioproduktion av endast 1 tim/vecka vardera. Att en sådan utbyggnad där kommer till stånd är en förutsättning för genomförandet av utredningens planer på en geografisk konkurrens i televisionen. För Göteborgs del utgår utredningen från att den etapp I av det nya radio- och televisionshuset, som f. n. håller på att projekteras, omedelbart skall följas av en etapp II. I Malmö bör utöver den redan befintliga studion ytterligare en studio anordnas. Livestudioproduktion på andra orter än de nämnda anses inte böra ifrågakomma med hänsyn till de höga kostnaderna och den utnyttjandegrad som krävs.

Den sammanlagda studioproduktion, som blir möjlig med angivna utbyggnad, beräknas vid periodens slut uppgå till 31 å 32 tim/vecka, vilket ungefär motsvarar det framräknade behovet vid samma tidpunkt. Därav skulle Göteborg och Malmö tillsammans svara för ungefär 7 å 8 tim/vecka.

För Stockholms del erfordras utöver studiolokaler ytterligare betydande kontorsutrymmen i anledning av TV-verksamhetens expansion. I sammanhanget hänvisas till möjligheten att uppföra ett nytt kontorskomplex på radiohusfastigheten eller som ett alternativ att överta ett nyligen uppfört kontorskomplex i det intilliggande kvarteret Garnisonen.

Annan egenproduktion. En betydelsefull roll spelar OB-produktionen. Med de rörliga OB-enheterna bevakas offentliga evenemang, idrottstävlingar, riksdagsdebatter etc. Med programtidens expansion följer naturligen krav på ökade OB-insatser. Utöver nuvarande fyra enheter bör enligt utredningen i första hand tillkomma ytterligare två förslagsvis stationerade i Umeå och Malmö.

Vad avser Sveriges Radios egen filmproduktion, täcker denna de flesta programområden. Det konstateras, att såväl de rena filmprogrammen (dokumentärfilmer, sociala reportage, barnfilmer etc.) som filminslagen i andra programtyper (Aktuellt, skol-TV etc.) spelar en avgörande roll för den allmänna programkvaliteten. Enligt utredningen bör filmproduktionen vid en utökning av sändningstiden expandera i ungefär samma takt som livestudioproduktionen. Därvid talar såväl planerna på en geografisk konkurrens som angelägenheten överhuvud att programmässigt täcka landet för en betydande decentralisering av filmverksamheten. Med hänsyn bl. a. härtill föreslår utredningen, att filmcentraler — som f. n. finns i Göteborg, Malmö och Luleå — anordnas även i Falun, Sundsvall, Umeå, Växjö och Örebro. Vidare bör en filmstudio jämte en s. k. centralmixer anordnas i Umeå.

Distributionsnätet

Genom den överenskommelse som träffades vid den internationella våglängdskonferensen i Stockholm 1961 har Sverige inom VHF-banden erhållit utrymme för 65 stationer med vardera en sändningskanal. För att täcka hela landet med ett TV-program (program 1) behöver av dessa endast 53 utnyttjas. Härtill kommer ett antal slavstationer, dvs. stationer som efter förstärkning och omvandling till annan frekvens utsänder från starkare TV-station trådlöst mottagen sändning. Utbyggnaden av VHF-nätet håller f. n. på att slutföras.

Inom UHF-banden har Sverige erhållit utrymme för 123 stationer, därav 111 med tre kanaler och 12 med två kanaler. Härigenom kan hela landet täckas med ytterligare två program. Den tredje UHF-kanalen kan däremot inte utnyttjas för ett riksprogram, bl. a. av det skälet att de tolv stationer som bara får två kanaler återfinns i relativt folkrika områden i södra och mellersta Sverige.

Av kanalerna inom UHF-banden bör de två, som täcker hela landet, reserveras för Sveriges Radios behov. En av dessa avses disponerad för program 2 i TV, och med sikte härpå har telestyrelsen på utredningens begäran uppgjort en preliminär plan för utbyggnad av ett hela landet täckande UHF-nät. Då räckvidden för radiovågor inom UHF-området är avsevärt kortare än inom VHF krävs betydligt flera stationer. Utbyggnadsplanen innefattar därför samtliga 123 större stationer, som upptagits i

stockholmsplanen. Härtill kommer slavstationer, vars antal preliminärt uppskattas till 150. Uppläggningsen är, att 53 av de större UHF-stationerna skall förläggas till samma plats som nuvarande större VHF-stationer, medan återstoden måste nybyggas. Beträffande angivna 53 UHF-stationer gäller att de skall dela stationsbyggnad, mast, kraftförsörjning m. m. med tidigare VHF-anläggningar. Genom att utbyggnaden i första hand inriktas på dessa gemensamma stationsplatser och därvid startar i de mera tätbefolkade områdena samt genom att befintliga programförbindelser kan utnyttjas blir det möjligt att snabbt öka täckningsområdet.

Om program 2 sätts i gång under senvintern eller våren 1968, kommer det med en sådan utbyggnadsordning att kunna mottas av inemot två tredjedelar av befolkningen. Det kommer då att ses i så gott som hela Mellansverige — utom i norra Dalarna och Värmland — vidare i Västergötland, på stora delar av västkusten, i sydligaste Sverige samt i vissa områden längs norrlandskusten. Utbyggnaden sker sedan snabbt, och vid slutet av 1970/71 skulle minst 92 % av befolkningen kunna följa P2. De följande åren fram till 1978 är det närmast fråga om anordnande av ytterligare slavstationer. — Samtliga de till UHF-nätet hörande utrustningarna bör ges sådan standard, att de kan utsända färgprogram.

Investeringskostnaden för utbyggnad av ett UHF-nät enligt angivna förslag har av telestyrelsen i nuvarande kostnadsläge beräknats till sammanlagt ca 360 milj. kr., varav ca 60 milj. kr. avser utbyggnad av radiolänknätet. Sedan UHF-nätet i sin helhet blivit färdigt, kan den årliga driftkostnaden uppskattas till ca 30 milj. kr.

För mottagning av program på UHF-banden krävs särskild utrustning. De nyare apparaterna — ungefär en femtedel av beståndet — har som regel sådan utrustning. Äldre apparater kan kompletteras med en särskild tillsats för en kostnad ej överstigande 200 kr.

Färgtelevision

Reguljära färgsändningar i TV har pågått i USA sedan år 1954. I Storbritannien och Västtyskland kommer färg-TV sannolikt att introduceras under de allra närmaste åren. I fråga om övriga västeuropeiska länder kan ännu inte något närmare sägas om tidpunkten för en introduktion.

Enligt utredningen kan det vara lämpligt att avvakta inte bara engelska men även tyska introduktionserfarenheter före starten av färg-TV i Sverige. Denna skulle då bli aktuell tidigast budgetåret 1968/69. Bortsett härifrån är det angeläget, att statsmakterna fattar beslut i frågan med flera års varsel. Detta behövs för att Sveriges Radio och televerket skall kunna vidta erforderliga förberedelser. Det motiveras även av hänsyn till radioindustrin och radiohandeln ävensom till allmänheten. För den del av allmänheten som behöver skaffa nya UHF-mottagare i samband med tillkomsten av pro-

gram 2 är det sålunda — från synpunkten att undvika felinvesteringar — av intresse att veta om färgsändningar är nära förestående och om den nya apparaten därför bör kunna motta även sådana.

Enligt utredningen bör färg-TV lämpligen starta med en sändningstid av 8 à 10 tim/vecka. En sådan volym bör utan större svårighet kunna uppnås med hjälp av hyrfilm, OB-sändningar och program från utlandet. Den kostnadskrävande egenproduktionen i form av studio- och filmproduktion kan i inledningsskedet begränsas till 1 à 2 tim/vecka för att sedan successivt öka. — Då det tekniskt är lika lätt att sända färg-TV över P1-nätet som över det kommande P2-nätet och då principen om geografisk konkurrens kräver likvärdighet även i detta hänseende, bör färgsändningar förekomma i båda kanalerna.

Kostnadsberäkningen, som måste bli ungefärlig, har merkostnadskarakter. Det anses naturligt med hänsyn till att det är fråga om att låta viss produktion, som tidigare utförts i svart-vitt, i stället göras i färg. Det ökade medelsbehovet betingas av att en viss komplettering av det nuvarande sändarnätet måste ske, att driftkostnaderna för detta ökar något ävensom att Sveriges Radio måste anskaffa viss studio- och film- ävensom annan teknisk utrustning, särskilda OB-enheter etc. De merkostnader, som sålunda uppkommer och som fördelar sig över en femårsperiod, beräknas preliminärt uppgå till sammanlagt 60 milj. kr. I genomsnitt innebär detta en merkostnad av 12 milj. kr. per år under perioden.

Den dominerande utgiftsposten vid introduktion av färg-TV avser emellertid allmänhetens inköp av TV-mottagare. Enligt utredningen är det härvidlag svårt att göra några säkrare prognoser. För att ge en grov uppfattning om ifrågavarande utgifters storleksordning har dock två alternativa beräkningar redovisats, som är baserade på skilda bedömningar av takten i apparatanskaffningen. Antagandena innebär, att under färgprogrammets första sju år — 1968/69—1974/75 — totalt 20 resp. 50 % av beräknade 2,5 milj. TV-hushåll skall ha skaffat sig färgmottagare. Om genomsnittspriset för en mottagare förutsätts vara mellan 2 000 och 3 000 kr., blir den totala kostnaden i förra fallet 1 000 till 1 500 milj. kr., i senare fallet 2 500 till 3 750 milj. kr. Om angivna belopp — med hänsyn till att strököp sker redan året före introduktionen — slås ut på åtta år, blir årskostnaden mellan 125 och 470 milj. kr.

Kostnadsberäkningar

Av den lämnade redovisningen framgår hur den successivt ökade sändningstiden enligt utredningen bör fördelas på olika produktionskategorier. Däremot har — under hänvisning till radioföretagets programansvar — några motsvarande preciserade planer inte framlagts, som anger hur inom ramen för ifrågavarande produktionskategorier sändningstiden tänkes fördela sig på olika programtyper (teater, olika sorters musik- och un-

derhållningsprogram etc.). Då emellertid kostnaderna för olika programtyper även med tillämpning av samma produktionsteknik kan variera avsevärt, har utredningen som underlag för sina kostnadsbedömningar nödgats göra vissa antaganden om utvecklingen. Därvid förutsätts för de flesta programtyper en ökning, som är proportionell i förhållande till den totala sändningstidens ökning. I vissa fall bedöms emellertid utvecklingen bli snabbare, såsom för den i det följande behandlade studie-TV, för barn- och ungdomsprogram samt för vissa programtyper på samhällsområdet. I vissa andra fall är en långsammare utveckling sannolik. Det gäller exempelvis nyhets-sändningar och rena underhållningsprogram, för vilken senare kategori kvalitetskrav och bristande tillgång på artister och textförfattare etc. utgör återhållande faktorer.

Med ifrågavarande programmässiga utgångspunkter har utredningen uppgjort kostnadsprognoser för tioårsperioden 1965/66—1974/75. Beräkningarna har i första hand avsett det förordade 100-timmarsalternativet. Utifrån detta har därefter de lägre och högre alternativen (85 resp. 115 timmar 1974/75) bedömts. Vid upprättandet av prognoserna — som i detta sammanhang gjorts under förutsättning av oförändrad löne- och prisliv — har vad först angår Sveriges Radio kostnaderna uppdelats på sju »block». Dessa avser resp. personalkostnader, programkostnader, tekniska driftkostnader, andel av för ljudradion och televisionen gemensamma kostnader, reserv för oförutsett, inventarier och inredningar samt slutligen en sammanvägd post för två i motsatta riktningar verkande faktorer nämligen kvalitetshöjning och rationalisering.

För vart och ett av de fyra första blocken — som avser Sveriges Radios egentliga driftkostnader — har en uppräknings gjorts, som motsvarar den av utredningen förordade ökningen av sändningstiden uppdelad på olika typer av produktionsmetoder och programområden. I fråga om blocket för inventarier och inredningar gäller att det jämväl innefattar utgifter för att tillgodose det redovisade studio- och lokalbehovet. Därvid har — i enlighet med utredningens uppfattning att radioföretaget i fortsättningen självt skall svara för byggnadsverksamheten på detta område — även sådana byggnads- och inredningskostnader medtagits, som tidigare belastat byggnadsstyrelsen. De ifrågavarande lokalprojekten och inventarieanskaffningarna har fördelats på de olika åren med hänsyn dels till vad som krävs för att uppnå eftersträvad ökning av programproduktionen, dels till önskvärdenheten av en någorlunda jämn fördelning i tiden av de ekonomiska insatserna. Beträffande slutligen utrymmet för kvalitetshöjning resp. besparingar har utredningen räknat med ett påslag för olika kvalitetshöjande åtgärder om normalt 3 % per år. Summan av olika besparings- och rationaliseringsåtgärder antas successivt medföra en minskning av radioföretagets genomsnittliga kostnader, vilken uppgår till 10 % vid periodens slut.

Televerkets kostnader för utbyggnad och drift av sändarnät och programförbindelser påverkas inte nämnvärt av vilket alternativ som väljs. — Vid

beräkningarna har hänsyn även tagits till de i det föregående angivna kostnaderna, som följer med ett införande av färg-TV.

De sålunda utförda prognoserna visar, att kostnaderna för televisionsrörelsen i fast penningvärde vid 100-timmarsalternativet — dvs. huvudalternativet — ökar från 166 milj. kr 1965/66 (enligt statsverksprop.) till 356 milj. kr. 1974/75. Vad avser 85-timmarsalternativet stannar kostnaderna vid 321 milj. kr. 1974/75 och i fråga om 115-timmarsalternativet växer de till 396 milj. kr. vid samma tidpunkt. I de båda sistnämnda fallen har Sveriges Radios driftkostnader räknats ned resp. upp i proportion till den kortare eller längre sändningstiden. För det lägre alternativet har dessutom vissa lokalprojekt kunnat slopas, medan för det högre alternativet en tidigareläggning av etapp II av TV-huset i Stockholm bedömts nödvändig med sikte på färdigställning i början av 1970-talet.

Remissyttranden

Remissinstanserna har allmänt tillstyrkt utredningens förslag om en ökning av televisionens sändningstider i anslutning till igångsättning av ett andra TV-program. I sammanhanget hänvisas till de möjligheter, som därmed skapas att åstadkomma ett bredare och mera varierat programutbud, som väsentligt förbättrar publikens valbetingelser och medger ett ökat tillgodoseende även av mindre publikgruppers programintressen. De programönskemål, som instanserna vill se tillgodosedda inom ramen för de sålunda utsträckta sändningstiderna, har närmare redovisats i föregående avsnitt.

Det stora flertalet remissinstanser har också tillstyrkt eller lämnat utan erinran utredningens förslag, att programutvecklingen skall ske i den takt som följer av det i betänkandet redovisade 100-timmarsalternativet innebärande att den sammanlagda sändningstiden i TV ökas från f. n. ca 40—45 tim/vecka till ca 100 tim/vecka budgetåret 1974/75. Beträffande igångsättningen av det andra TV-programmet har man i flertalet fall antingen tillstyrkt den av utredningen förutsatta tidpunkten — dvs. våren 1968 — eller förklarat, att starten bör ske så snart som möjligt.

Ett par remissinstanser förordar en snabbare expansionstakt än den som angivna 100-timmarsalternativ representerar. Det gäller *Sveriges Radio* — vars synpunkter närmare redovisas i det följande — och *Publicistklubben*, vilka anser det önskvärt med en programutveckling, som till mitten av 1970-talet ger en sändningstid av 115 tim/vecka. *Landsorganisationen*, som tillhör dem vilka finner 100-timmarsalternativet utgöra en rimlig avvägning, framhåller att för det fall en snabbare utbyggnad visar sig möjlig det bör övervägas att ta i anspråk en tredje programkanal före en ytterligare ökning i de två tidigare kanalerna.

I några fall har remissinstanserna till sina tillstyrkanden av den föreslagna sändningstidsökningen fogat reservationen, att denna inte får ske på bekostnad av programkvaliteten. Det är närmast *Arbetarnas bildningsförbund*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Sveriges husmodersförbunds riksförbund*, *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *Tjänstemännens centralorganisation*. Sistnämnda instans fäster så stort avseende vid kvalitetsaspekten, att den i ett val mellan högre kvalitet och expansion av sändningstiden klart låter kraven på kvalitet gå före. En avvikande uppfattning ger härvidlag *Publicistklubben* uttryck åt. Klubben anser det meningslöst att kategoriskt hävda, att kvalitet skall gå före kvantitet. Kvalitetsbegreppet måste med nödvändighet uppfattas och definieras olika av skilda grupper inom TV-publiken. Vad en del kritiker karakteriserar som kvalitetsförsämring, kan exempelvis vara ett tillskott av en ny typ av program, som från olika synpunkter har sitt berättigande.

Svenska arbetsgivareföreningen, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges lantbruksförbund* och *Svenska tidningsutgivareföreningen* riktar kritik mot att utredningen inte satt in utbyggnadsfrågan i ett större samhällsekonomiskt sammanhang och bedömt i vad mån det från denna synpunkt finns förutsättningar att klara den tänkta expansionstakten.

Ett par remissinstanser understryker angelägenheten av att expansions takten anpassas med hänsyn till möjligheterna att på ett tillfredsställande sätt lösa de personalrekryterings- och personalutbildningsproblem, som den föreslagna utbyggnaden av programverksamheten för med sig. *Svenska tidningsutgivareföreningen* framhåller sålunda, att denna kommer att leda till en stegrad efterfrågan på flertalet personalkategorier inom massmedia-sektorn, som vida överstiger tillgängliga resurser. En anpassning av expansionstakten måste under sådana förhållanden ske, som beaktar tillgången på ifrågavarande arbetskraft och som tar hänsyn till andra massmediers rimliga personalbehov. *Teatrarnas riksförbund* påtalar de påfrestningar, som den tänkta utbyggnaden måste leda till för den arbetsmarknad, vilken i åtskilliga hänseenden är gemensam för Sveriges Radio och teatrarna. Enligt förbundet är det med hänsyn till dessa återverkningar angeläget, att en tämligen lång förberedelsetid står till förfogande för genomförandet av den erforderliga personalrekryteringen och personalutbildningen.

Önskvärdheten av att starttidpunkten för det andra TV-programmet anpassas till utbyggnaden av sändarnätet betonas av ett par remissinstanser. Enligt *Svenska tidningsutgivareföreningen* bör således starten ske först vid en tidpunkt, då distributionsnätet utbyggt i sådan omfattning, att huvuddelen av befolkningen kan följa det nya programmet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* ifrågasätter, om inte igångsättningen bör senareläggas ett år för att få en så stor täckning som möjligt och därmed undvika ett berättigat missnöje från befolkningen i glesbygderna.

Svenska teleindustrieföreningen önskar, att program 2 skall starta tidigare än vad utredningen föreslagit. Detta skulle bidra till en jämnare utveckling inom industrin, vars kapacitetsutnyttjande f. n. inte är helt tillfredsställande. Angeläget är att en upprepning undviks av förhållandena i samband med expansionen i slutet av 1950-talet, då industrin först hade stora svårigheter att öka sin kapacitet i tillräcklig utsträckning och därefter under den följande kraftiga nedgången i efterfrågan motsvarande svårigheter att anpassa sysselsättningen till de minskade försäljningsmöjligheterna.

Sveriges Radio framhåller, att programverksamheten under de närmaste tio åren måste ges en så stor omfattning som möjligt för att i vidaste mån kunna tillgodose publikens programönskemål. Från denna synpunkt bedöms det av utredningen förordade 100-timmarsalternativet såsom otillräckligt. *Sveriges Radio* förordar i stället en successiv utbyggnad till ca 115 tim/vecka — vilket motsvarar den programvolym utredningen angett i sitt högsta alternativ — samt skisserar den tänkta produktionsutvecklingen och programsammansättningen vid en sådan riktpunkt för sändningstidsutvecklingen. För det fall statsmakterna likväl anser sig böra stanna för ett lägre alternativ, har radioföretaget utarbetat ett eget 100-timmarsförslag. Detta skiljer sig från utredningens motsvarande förslag främst därigenom att det under senare delen av utbyggnadsperioden har ett färre antal repriser och en mindre andel studie-TV. Detta senare motiveras främst av det i övrigt förutsatta ganska betydande inslaget av seriösa och fakticitetsbetonade program. Med hänsyn till de uppgifter, som telestyrelsen lämnat om utbyggnadstakten i fråga om sändarnätet, utgår *Sveriges Radio* från att starten av det andra TV-programmet kan ske under hösten 1968.

I anslutning till utredningens överväganden av olika produktionskategoriers andel i en ökad programtid ifrågasätter *Svenska tidningsutgivareföreningen* behovet av att bygga ut *Sveriges Radios* resurser i den takt som utredningen förutsatt. Man synes exempelvis alltför litet ha beaktat de programmöjligheter, som den utländska marknaden erbjuder. Här pågår en utveckling, som innebär att betingelserna för internationella överföringar successivt förbättras och förbilligas samtidigt som utbudet av programmaterial ständigt ökar. Även *Föreningen Sveriges filmproducenter* anser, att utredningen utgått från en alltför stor andel egenproduktion. De produktionsmöjligheter, som finns utanför företaget, har inte ägnats tillräcklig uppmärksamhet. Det får anses vara ett allmänt intresse, att radioföretagets egna resurser inte byggs ut i alltför snabb takt så länge dessa möjligheter inte mera effektivt utnyttjas. Överhuvud anser föreningen det önskvärt, att den fria produktionssektorn tillförsäkras en viss andel av radioföretagets programutbud, förslagsvis i en utsträckning som motsvarar en femtedel av företagets totala produktionskostnader.

Sveriges Radio anför, att det med hänsyn till önskvärdheten av ett ratio-

nellt utnyttjande och uppbyggande av företagets produktionsresurser är nödvändigt att bedöma relationerna mellan olika produktions- och programkategorier på grundval av relativt långsiktiga planer och med beaktande av målsättningarna för programverksamheten och tendenserna inom TV-produktionen i allmänhet. Vad beträffar de av utredningen tänkta relationerna mellan egen och främmande produktion har Sveriges Radio inte något att erinra. Inom ramen för den av radioföretaget förordade målsättningen för programutvecklingen förutsätts således i dess eget 100-timmarsalternativ procentuellt sett inga förskjutningar mellan produktionskategorierna jämfört med utredningens motsvarande sändningsalternativ. Egenproduktionen beräknas i båda fallen vid planeringsperiodens slut, dvs. budgetåret 1974/75, utgöra ca 60 % av den samlade originalproduktionen.

Vad avser Sveriges Radios behov av lokaler för programproduktion anför *byggnadsstyrelsen*, att etapp I av TV-huset — vars färdigställande är en förutsättning för igångsättningen av program 2 i TV — håller på att uppföras och att byggnadsarbetena beräknas kunna avslutas under första halvåret 1967. Vidare pågår projektering av en första etapp av ett nytt radio- och TV-hus i Göteborg, och uppförandet därav torde kunna påbörjas under budgetåret 1967/68. Beträffande Sveriges Radios lokalexpansion på sikt i de centralare delarna av stockholmsområdet framhålls att betingelserna för en sådan torde vara begränsade bortsett från de utbyggnadsmöjligheter, som radiohusfastigheten i kvarteret Förrådsbacken erbjuder. Vidare gäller att vissa delar av det av radioföretaget disponerade lokalbeståndet i innerstaden är grundade på tidsbegränsade nyttjanderätter. Med hänsyn härtill och till att rundradioverksamheten är expansiv och utrymmeskrävande ifrågasätter styrelsen, om inte en utredning bör verkställas angående möjligheterna att från innerstaden utflytta delar av verksamheten förslagsvis till Järvafältet.

Statskontoret och *riksrevisionsverket* har på grundval av närmare redovisade beräkningar funnit, att ett uppförande av en andra etapp av radio- och TV-huset i Göteborg inte torde bli erforderligt under tiden fram till 1974/75.

Sveriges Radio anför i vissa hänseenden kritik mot utredningens beräkningar av lokalbehoven. Kritiken gäller dels bedömningsgrunderna i fråga om studiokapaciteten, dels de antaganden som i vissa fall gjorts angående tidpunkterna för idrifttagningen av vissa förvärvade resp. under uppbyggnad varande studiolokaler. Vid härav betingade korrigeringar i utredningens utbyggnadsplan för 100-timmarsalternativet — vilken plan förutsätter ett studiebehov 1974/75 om 33 tim/vecka — uppkommer sistnämnda år ett underskott om 3 tim/vecka och redan år 1970/71 ett underskott om 2 tim/vecka. Härav följer att detta år, utöver de av utredningen planerade studiokalerna, ytterligare en studio bör tillkomma. Vid ett genomförande av det av Sveriges Radio förordade 115-timmarsalternativet krävs därut-

över en studio fr. o. m. 1971/72. Den förstnämnda studion torde av radioföretaget kunna anskaffas och iordningställas med anlitande av egna inredningsmedel, medan den sistnämnda lämpligen kommer till stånd genom en tidigareläggning av uppförandet av en av studiorna i TV-husets etapp II. Liksom utredningen framhåller Sveriges Radio behovet av kontorslokaler i Stockholm med hänsyn till televisionsverksamhetens expansion.

I fråga om behovet av produktionsresurser i övrigt förklarar sig Sveriges Radio inte ha något att erinra mot utredningens förslag i fråga om anskaffning av OB-enheter. För filmproduktionen anser företaget till skillnad från utredningen, att filmcentraler bör inrättas även i Karlstad och i östra distriktet.

Utbyggnaden av distributionsnätet för det andra TV-programmet har närmare övervägts av *telestyrelsen*, som anser det i princip möjligt att genomföra den av utredningen framlagda utbyggnadsplanen i vad avser kostnader, total utbyggnadstid och utbyggnadsordning för de enskilda större stationerna. Beträffande inledningsskedet går det emellertid enligt styrelsen inte att såsom utredningen tänkt sig uppnå en täckning, som innebär att redan i början av år 1968 inemot två tredjedelar av befolkningen skall kunna motta program 2. I stället räknar styrelsen med att — under förutsättning av ett utbyggnadsbeslut under våren 1966 — det skall vara möjligt att till hösten 1968, dvs. efter två och ett halvt år, uppnå en täckning som ger närmare hälften av befolkningen mottagningsmöjligheter. Till våren 1969 bedöms under samma förutsättning mottagningsmöjligheter kunna ordnas för närmare två tredjedelar av befolkningen.

Remissinstanserna har allmänt uttalat sig för att starten av färgtelevisionen sker så snart som möjligt. *Telestyrelsen* framhåller, att frågan om vilket eller vilka system för färgsändning som skall användas i Europa skall behandlas vid det möte, som den inom Internationella rådgivande radiokommittén (CCIR) tillsatta studiegruppen för televisionsfrågor skall hålla i juni 1966 i Oslo. Det kan förutsättas, att färgsändningar härafter påbörjas i flera länder under år 1967. Enligt styrelsen kan det för Sveriges del förtjäna övervägas, om inte färgsändningar bör starta samtidigt med igångsättningen av program 2. Bortsett härifrån är det av skäl som utredningen närmare redovisat angeläget, att allmänheten och radioindustrin i god tid får klara besked om starttidpunkten. Av telestyrelsen krävs det vid introduktion av färgtelevision, att det nuvarande distributionsnätet för program 1 modifieras, vilket beräknas ta en tid av ca två år och dra en kostnad av ca 14 milj. kr. — *Svenska teleindustriföreningen*, som också räknar med införande av färgtelevision i flera länder under år 1967, föreslår att färgsändningar inleds i Sverige under våren 1968. Till denna tidpunkt kommer industrin, som behöver en förberedelsetid av ca arton månader, att kunna förse marknaden med färg-TV-mottagare.

Även *Sveriges Radio* understryker angelägenheten av besked från statsmakterna om tiden för introduktion av färg-TV. Radioföretaget behöver minst ett år för utbildning av personal, apparatanskaffning etc. Dessutom anses det nödvändigt med provsändningar under ett halvt till ett år, innan en reguljär programverksamhet kan komma till stånd. Radioutredningens kostnadsberäkningar för färg-TV föranleder inga erinringar, dock att *Sveriges Radio* i likhet med utredningen vill understryka osäkerhetsmomentet i beräkningarna. Den föreslagna sändningstiden i ett inledningsskede om 8—10 timmar per vecka anses rimlig.

Kostnadsberäkningarna avseende utbyggnaden av televisionsverksamheten har av vissa remissinstanser i allmänt hållna uttalanden karakteriserats såsom alltför osäkra och otillräckligt underbyggda. Det gäller närmast *statskontoret*, *riksrevisionsverket*, *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges lantbruksförbund*, *Stockholms handelskammare* samt *Folkpartiets ungdomsförbund*, *Högerns ungdomsförbund* och *Sveriges konservativa studentförbund*. Statskontoret och riksrevisionsverket framhåller, att utredningens kostnadsberäkningar bör fullständigas om de ekonomiska konsekvenserna av den föreslagna utvecklingen på ett godtagbart sätt skall kunna överblickas.

Sveriges Radio anför kritik mot kostnadsberäkningarna i olika hänseenden. Sålunda framhålls att utredningen utgått från en längre sändningstid i utgångsläget än den verkliga, vilket vid ett bibehållande av utredningens målsättningar medför att sändningstiden under de närmaste åren måste öka i snabbare takt än vad som förutsatts i betänkandet. Vidare har utredningen gjort antaganden om en större produktionskapacitet hos befintliga resurser än vad dessa verkligen har, vilket föranlett för låga siffror för personalbehov och programkostnader per timme under hela prognosperioden. Även i andra hänseenden har utredningen arbetat med förutsättningar, som framstår såsom orealistiska. Det gäller exempelvis kostnaderna för studie-TV och för s. k. fri produktion, vilka i senare fallet grovt underskattats. Radioföretaget fäster också uppmärksamheten på vissa omständigheter, som verkar fördyrande i högre grad än utredningen räknat med, bl. a. den förutsatta decentraliseringen av programproduktionen, de tänkta åtgärderna med sikte på en kvalitetshöjande stimulans i programarbetet överhuvud och på en intensifiering av speciella program etc.

Sin egen bedömning av kostnadsutvecklingen har *Sveriges Radio* redovisat i prognoser, vilka ansluter sig till olika tänkbara sändningstidsalternativ. En prognos innefattar en förnyad beräkning av det av utredningen förordade 100-timmarsalternativet. En annan prognos avser *Sveriges Radios* eget 100-timmarsförslag, vilket skiljer sig från det föregående bl. a. med hän-

syn till programsammansättningen. En tredje prognos slutligen avser det av radioföretaget självt förordade 115-timmarsförslaget.

För samtliga alternativ gäller — med hänsyn till nyssnämnda av utredningen icke beaktade faktorer — att dels en kvalitetshöjning inbyggts i grundmaterialet för kostnadsberäkningarna, dels det generella årliga kvalitetspåslaget upptagits med 3,5 % mot av utredningen föreslagna 3 %. Beträffande de kostnadssänkningar, som kan åstadkommas genom rationaliserings- och besparingsåtgärder, gäller att Sveriges Radio hyser sådan tilltro till möjligheterna av en fortsatt teknisk och administrativ rationalisering och till effekten av ett nytt budgeterings- och redovisningssystem, att av utredningen angivna ca 10 % såsom målsättning för den samlade effekten av rationaliseringsarbetet under en tioårsperiod skall kunna infrias.

För bestämning av programproduktionskostnaderna har framräknats ett »å-pris» för en årlig veckotimme (dvs. summa 52 timmar) av varje produktionstyp inom den egna och främmande produktionen. De kostnadsslag, som ingår i dessa s. k. basbelopp, är personal, teknisk drift, direkta och indirekta programkostnader samt andel i distriktens administrationskostnader. Basbeloppen har sedan multiplicerats med de för varje produkttyp förutsatta timantalen i de olika utbyggnadsalternativen. Till de sålunda erhållna beloppen har lagts dels vissa procentuella påslag för televisionens andel i kostnaderna för företagets gemensamma organisation resp. för allmän kvalitetshöjning enligt det föregående, dels vissa belopp för reserv och för förberedelser av program 2. — Till dessa programproduktionskostnader kommer tillägg för inventarier, byggnader och inredningar, därvid Sveriges Radio i huvudsak följt de av utredningen gjorda beräkningarna, dock i vissa fall med en annan periodisering och i övrigt med de undantag, som följer av radioföretagets i det föregående redovisade bedömningar av behovet av studiolokaler. Vidare har gjorts tillägg för extra kostnader, som är förenade med färg-TV-sändningar och som motsvarar de i betänkandet upptagna beloppen. Slutligen har tillkommit kostnaderna för investeringar i och drift av distributionsnätet, därvid inte heller någon avvikelse gjorts i förhållande till utredningen.

Resultatet av Sveriges Radios kostnadsprognoser kan anges sålunda. För utredningens 100-timmarsalternativ ökar kostnaderna i fast penningvärde mellan 1965/66 och 1974/75 från 177 till 425 milj. kr. (enligt utredningen från 166 till 356 milj. kr.). För Sveriges Radios eget 100-timmarsalternativ ökar kostnaderna under samma tid från 170 till 436 milj. kr. och för dess 115-timmarsalternativ från 170 till 473 milj. kr.

IV. Ljudradion

Utredningen

Ljudradions riksprogram

Allmänt om programtider m.m. Programtiden i ljudradions riksprogram uppgick under 1963/64 till 15 600 timmar, varav 5 200 timmar hänförde sig till program 1 (kl. 06.00—22.05), 1 800 timmar till program 2 (kl. 18.05—omkr. 23.30) samt 8 600 timmar till melodiradion etc. (dygnet runt). Härtill kom skolradion med 300 timmar i P1-kanalen och regionalradion med 1 500 timmar i P2-kanalen varigenom den totala programtiden utgjorde 17 400 timmar.

På dagtid då program 1 ensamt svarade för programverksamheten inrymde detta de flesta olika programtyper. På kvällstid gällde däremot en systematisk arbetsfördelning mellan program 1 och 2, varvid program 1 förutom nyhetssändningar innefattade en rad »lätta» programtyper, medan program 2 hade en utpräglat seriös inriktning. Den år 1961 inledda natt- och melodiradion hade ännu under budgetåret 1963/64 en provisorisk karaktär och kunde på grund av distributionsnätets otillräcklighet inte disponera en särskild kanal. Den alternerade på dag- och nattid mellan näten för program 1 och program 2 och utnyttjade på kvällstid ett antal reservsändare tillhörande FM-nätet. Statsmakterna beslöt emellertid våren 1964 — efter förslag av radioutredningen — en utbyggnad av ett tredje sändarnät på FM-banden, till vilket natt- och melodiradion skulle överflyttas och bilda ett program 3. Genom den avlastning av P1- och P2-näten som härigenom åstadkoms förutsattes från utredningens sida en koncentration av skolradioprogrammen kunna ske till program 2 och i övrigt vissa utökningar genomföras i den allmänna programverksamheten i såväl program 1 som program 2.

Ljudradions särskilda förutsättningar. Utredningens planering av Sveriges Radios samlade programverksamhet i framtiden har utgått från televisionen. Utredningen har ansett detta naturligt med hänsyn till att publikens intresse i första hand vänder sig till angivna medium. Detta får icke utesluta hänsyn till de programmässiga möjligheter, som ljudradion även i framtiden kommer att erbjuda.

Till förmån för ett bibehållande av ljudradion även i framtiden vid relativt stor omfattning talar dess relativt låga produktionskostnader. Sålunda är de genomsnittliga kostnaderna för egenproduktion av TV-program i runt tal tio gånger högre än för motsvarande radioprogram. Härigenom blir det möjligt att inom ramen för en betydligt lägre totalkost-

nad ha en flerfaldigt längre sändningstid i ljudradion än i televisionen. Detta ger radion möjlighet att tillfredsställa programmässiga önskemål, som televisionen aldrig kan uppfylla.

För vissa programområden gäller vidare att TV-bilden i sig inte i särskild mån bidrar till att öka behållningen av ett program. Det är i större eller mindre grad fallet inom ljudradions tre viktigaste arbetsfält, nämligen musiken, nyhets- och aktualitetsverksamheten samt de renodlade talprogrammen. Radion har också ett programmässigt företräde genom sin snabbhet och rörlighet, vilket särskilt framträder beträffande nyhetsförmedlingen. Slutligen förutses att radion inom några år kommer att disponera en teknisk nyhet, till vilken televisionen saknar motsvarighet, nämligen stereofoniska sändningar. Dessa får sin egentliga betydelse för musiken.

Vad beträffar den framtida arbetsfördelningen mellan de båda medierna får televisionen i och med dubbelprogrammets tillkomst betydligt större möjligheter att tillgodose de flesta av de önskemål, som något så när stora lyssnargrupper omfattar. Parallellt härmed sker en fortlöpande minskning av den ljudradiopublik, som av ekonomiska skäl inte anskaffat TV-apparat och därför inte kan följa TV-programmen. Sammantaget innebär detta, att radions ansvar för att upprätthålla en allmän programservice av mera traditionell art minskar. I stället aktualiseras en förskjutning av programbalansen i riktning mot mera special- och minoritetsbetonade program.

Programverksamhetens fortsatta utveckling. Med utgångspunkt i denna bedömning av ljudradions särskilda förutsättningar och med beaktande även av förhållandet att en mycket stor del av publiken på kvällstid är inriktad på TV har utredningen anfört bl. a. följande synpunkter på den fortsatta programutvecklingen.

Med hänsyn till publikintressets tidsmässiga fördelning bör överhuvud gälla att mera av den kvalificerade produktionen placeras på morgon- och dagtid. På kvällstid bör kanalerna i betydande utsträckning användas för olika minoritetsbetonade program. I den allmänna programverksamheten är det naturligt att ge ökat utrymme åt musiken, vars expansion underlättas av den billiga grammofontekniken. Bättre nyhetstjänst är motiverad med tätare bulletiner, i lämplig utsträckning kombinerade med kommentarer och direktreferat. Även talprogrammen bör bli flera. Det är enligt utredningen oundvikligt att en viss ökad koncentration till angivna programtyper måste åtföljas av någon minskning av andra kategorier. Detta synes då i synnerhet gälla sådana program som särskilt väl lämpar sig för televisionen, såsom teater och underhållning, vissa slags reportage etc.

Den av utredningen förutsatta expansionen av sändningstiden i ljudradions riksprogram bedöms mot mitten av 1970-talet leda till en sändnings-

tid per år av 18 400 timmar, vilket innebär en ökning med 2 800 timmar eller drygt 16 % i förhållande till 1963/64. Av angivna sändningstid hänförs sig 6 050 (+ 850) timmar till program 1, 3 850 (+ 2 050) timmar till program 2 samt 8 500 timmar till program 3 (— 100). De tillkommande 2 800 timmarna tänkes inplacerade i dels P1 kl. 22.05—23.00, dels P2 lördagar och söndagar kl. 09.00—14.00, dels P2 alla dagar kl. 14.00—18.30. I sammanhanget förutsätts vidare att samsändningar upphör. — Till sändningarna i riksprogrammet kommer skolradion med uppskattningsvis 600 (+ 300) timmar och regionalradion med 5 200 (+ 3 700) timmar, den senare sålunda uppvisande en kraftig expansion.

Genom sändningstidsökningen kan program 2 kraftigt expandera. Det tänkes förbli radions seriösa kanal, som på eftermiddagstid får vidgat utrymme för seriös musik ävensom på tidig kvällstid för en rad special- och minoritetsbetonade program jämte undervisande inslag, vilka senare jämväl får utrymme på lördagar och söndagar. På dagtid under veckodagarna rymmer kanalen skolradio. Program 1 behåller karaktären av ljudradions huvudprogram med ett brett, huvudsakligen lättillgängligt register, och program 3 får i huvudsak samma karaktär som den hittillsvarande natt- och melodiradion.

Den regionala radioverksamheten

Programverksamheten. Sveriges Radio har sedan många år haft en programverksamhet utanför Stockholm, som varit knuten till ett antal distrikt. Från omkring år 1960 har distrikten fördubblats till antalet och är f. n. tio med huvudorter i Luleå, Umeå, Sundsvall, Falun, Karlstad, Örebro, Norrköping, Göteborg, Växjö och Malmö.

Genom angivna utbyggnad har numera det mesta av landet förts in i den regionala verksamheten. Denna har på ljudradiosidan två uppgifter, nämligen att producera program för rikskanalerna och att producera program för enbart regional eller lokal utsändning (den egentliga regionalradion). De regionala programmen har tillväxt mycket kraftigt från slutet av 1950-talet. Från att då ha haft en sändningstid av ca 200 tim/år har de 1963/64 nått upp till en sändningsvolym av sammanlagt ca 1 500 tim/år. Produktionen för radions riksprogram har likaså ökat men i betydligt långsammare takt. Från en volym 1959/60 av 950 tim/år har den 1963/64 stigit till omkring 1 900 tim/år.

En jämförelse mellan olika distrikt i fråga om produktionen 1963/64 visar, att de regionala inslagen fördelar sig relativt likformigt med en sändningsvolym för de enskilda distrikten, som i det stora flertalet fall ligger mellan 120 och 190 tim/år. Däremot uppvisar produktionen för riksprogrammen ganska betydande variationer. Klart dominerar härvidlag Göte-

borg och Malmö, som ensamma svarar för mer än hälften av ifrågavarande produktion.

Bakom de senaste årens utbyggnad av regionalprogrammen och den i det följande föreslagna fortsatta ökningen av desamma ligger en positiv bedömning av regionalradions utvecklingsmöjligheter. En sådan har ansetts berättigad med hänsyn till det publikintresse, som enligt gjorda publikundersökningar föreligger och till det förhållandet att angivna program av tidsmässiga skäl inte behöver påräkna nämnvärd konkurrens från televisionen. Bättre resurser till och bättre information om programverksamheten skapar också gynnsammare betingelser för regionalradion.

I de flesta distrikt sänds f. n. vissa varje dag eller varje vecka regelbundet återkommande inslag med placering i P2-kanalen. Inslagen som i regel har en längd av 5—15 minuter — i något fall är samlade i ett programblock med en timmes längd — sänds vanligen på lunchtid eller tidig kvällstid. Verksamheten är koncentrerad på nyhetskommunikéer, kommentarer och intervjuer av ekotyp samt på reportage och vissa direktsändningar. Däremot undvikes i regel programtyper som främst hör hemma på riksplacet, såsom vanlig underhållning, musik och teater.

Den av utredningen tänkta expansionen av regionalradion kännetecknas inte av någon påtagligt förändrad programinriktning. Den siktar främst till en utökning av sändningarna på tidig kvällstid för att ge utrymme för flera aktualitets- och serviceprogram, för regional radioskola etc. Vidare avses att införa korta inslag av typ nyhets- och servicemeddelanden under morgontimmarna med placering i P3-kanalen samt att skapa ökade möjligheter att utanför de fasta tiderna sända speciella inslag av reportage- och referattyp.

Förändringar av distriktsindelningen. Med programverksamhetens lämpliga utformning sammanhänger nära frågan om distriktens dimensionering och geografiska avgränsning. Såsom nämnts finns f. n. tio distrikt med närmare angivna huvudorter, vartill kommer viss verksamhet för Stor-Stockholm och Gotland. Denna senare är dock på intet sätt likvärdig med den service distrikten får. Uppland är i praktiken helt utan regionala program.

Enligt utredningen bör av en distriktsindelning krävas att hela landet täcks av en fullt utbyggd verksamhet så att en grundläggande rättvisa uppnås, vidare att distrikten såvitt möjligt sammanfaller med historiskt, administrativt och näringsgeografiskt sammanhörande områden. Från den förra synpunkten finner utredningen det naturligt att föreslå, att Stockholms-Uppsala län resp. Gotland organiseras som distrikt. Från den senare synpunkten förordas en uppdelning av västra distriktet (Göteborg) i en västgöta- och en västkustdel. Härjämte anses en mindre justering böra komma till stånd genom överflyttning av Dalsland från västra distriktet till värmlandsdistriktet.

Det är enligt utredningen också rimligt, att områden som är geografiskt isolerade, har särpräglade intressen och behov etc. ges en god service. Då

detta inte kan ske genom en långtgående uppdelning av nuvarande distrikt förordas i stället en subregional verksamhet, innebärande att vissa orter eller områden inom distrikten får speciella program på särskilda tider.

Förslagets innebörd i fråga om sändningstid. De föreslagna utvidgningarna av den regionala programverksamheten innebär i stort sett en ökning från ca 1 800 tim/år 1964/65 till 4 500 tim/år vid mitten av 1970-talet. Härtill kommer tänkta subregionala sändningar i uppskattningsvis åtta subregioner representerande en sammanlagd sändningsvolym om 700 tim/år. Den totala programtiden blir då 5 200 tim/år.

Stereofonisk radio

Stereofoniska ljudradiosändningar har fått stor utbredning i USA, och även i Europa förekommer numera i viss utsträckning reguljära sändningar. Vid ett införande av stereofonisk ljudradio torde enligt utredningen kostnadsökningen för själva programproduktionen bli tämligen ringa. Viss utrustning måste anskaffas som per studio räknat representerar en kostnad av ca 70 000 kr. På distributionssidan blir kostnaderna däremot betydligt större, eftersom vid stereosändning två programförbindelser erfordras. För anordnandet av en ytterligare programförbindelse för hela landet krävs 6 à 8 milj. kr. Härtill kommer kostnaderna för viss extra utrustning till sändarstationerna om sammanlagt 0,8 milj. kr. — Lyssnarna har därutöver att räkna med utgiften för en tillsatsanordning till mottagarapparaten, vilken utgift uppskattas till högst ca 100 kr.

Enligt utredningen torde stereoprogram åtminstone till en början endast intressera ett begränsat antal lyssnare. Med hänsyn härtill och till de relativt höga kostnaderna på distributionssidan bör det tills vidare endast bli fråga om försöksverksamhet på detta område. Därvid kan vissa existerande reservförbindelser utnyttjas för att få den erforderliga dubbla programförbindelsen. Kostnaderna begränsar sig till ett engångsbelopp om 940 000 kr., vilket avser anskaffning av kompletterande utrustning till två studior och till sändarstationerna. Beloppet har i utredningens kalkyler fördelats på budgetåren 1968/69 och 1969/70. — De sålunda försöksvis bedrivna stereosändningarna avses inlagda i P1-kanalen, som genom FM-systemets kanalbredd är tillräcklig för att medge stereosändning.

Lokalbehov och distributionsnät

Lokalbehov. Utredningens i det föregående framförda synpunkter och förslag i fråga om ljudradians programverksamhet innebär, att den totala sändningstiden — alltså inkl. regionalradion — ökar med närmare 7 000 tim/år fram mot mitten av 1970-talet. Härav följer krav på i första hand studior men även på kontors- och serviceutrymmen.

För Stockholms del har inom ramen för ett under senare år gällande utbyggnadsprogram dels ett större kontorshus — det s. k. radiohuset — färdigställts år 1961, dels ett studioblock uppförts, vilket avses bli taget i bruk under 1965 och 1966. Härutöver erfordras en större friliggande musikstudio. Byggnadsprogram avseende en sådan har upprättats men projekterings-tillstånd ännu inte lämnats av Kungl. Maj:t. Musikstudion har kostnadsberäknats till 15 milj. kr., varav 10 milj. hänförs till ljudradion och återstoden till televisionen. Sedan detta projekt genomförts, torde studiobehovet i Stockholm i stort sett vara täckt. — För Göteborgs del är det angeläget, att det tidigare nämnda radio-TV-huset snarast blir uppfört. Kostnaden för en första etapp av projektet beräknas till 26 milj. kr., varav 6,5 milj. kr. avser ljudradion. — Vad gäller andra orter är avsikten att lösa distriktskontorens lokalproblem genom förhyrningar i nya hus, som uppförts med beaktande av Sveriges Radios funktionella krav. I utredningens kalkyler för ljudradion har i anslutning till regionalradion hänsyn tagits till sålunda ifrågakommande hyresbelopp.

Distributionsnät. Under budgetåret 1966/67 beräknas återstående utbyggnad av FM-stationerna för P1 och P2 samt för det år 1964 beslutade P3 bli genomförd. Härutöver tillkommer under de därpå närmast följande åren arbetena med anordnande av reservsändare och slavstationer etc. Sålunda uppkommande investeringskostnader för perioden 1965/66—1968/69 beräknas i nuvarande prisläge till ca 27 milj. kr. För tiden därefter har utredningen räknat med en årlig kostnad av 3,5 milj. kr. avseende reinvesteringar, vissa kompletterande slavstationer etc.

Utredningen överväger i detta sammanhang möjligheterna att — sedan hela landet blivit täckt med FM-stationer — nedlägga befintliga lång- och mellanvågsstationer ävensom trådradionätet. Den finner emellertid att någon nedläggning av de åtta stora lång- och mellanvågsstationerna inte kan bli aktuell under överskådlig tid med hänsyn till stationernas betydelse från bl. a. beredskapssynpunkt.

Annorlunda förhåller det sig med de övriga mindre mellanvågsstationerna, nämligen de 28 som sänder P1 och de 26 som händer P2. I fråga om de förras betydelse konstateras att det nuvarande nätet av AM-stationer (lång- och mellanväg) för P1 täcker 80 % av befolkningen på dagtid och 65 % efter mörkrets inbrott. Slopas de 28 stationerna, sjunker angivna tal till 56 resp. 47 %. Vad gäller de 26 mindre sändarna för P2, når dessa 30 % av befolkningen på dagen och enbart 15 % på kvällstid. Det AM-nätet kompletterande trådradionätet, som är geografiskt koncentrerat till vissa områden, betjänar ca 400 000 hushåll eller i runt tal 15 % av befolkningen. — De besparingar, som kan göras genom en nedläggning av de mindre mellanvågssändarna, har beräknats till ca 0,5 milj. kr. per år. Större effekt får avvecklingen av trådradionätet, som efter viss övergångstid medför en kostnadssänkning om 3 milj. kr. per år. Besparingsargumentet hänförs sig

sålunda främst till trådradionätet, medan de mindre mellanvågsstationerna kan komma till nytta genom att ställas till förfogande för den i det följande behandlade särskilda rundradion. En sådan användning tillgodoser även beredskapsaspekten.

Som resultat av sina överväganden anför utredningen, att den allmänna ljudradiomottagningen i framtiden bör baseras på FM-tekniken. Med hänsyn härtill och till den takt i vilken anskaffningen av FM-mottagare fortgår anses åtminstone de 26 mindre stationerna för P2 ävensom trådradionätet kunna slopas på kortare sikt. I utredningens kalkyler har detta i förra fallet bedömts kunna ske i slutet av 1960-talet och i senare fallet under år 1970.

Kostnadsberäkningar

Utredningens förslag till utbyggnad av ljudradians programverksamhet har beräknats medföra följande kostnadsökningar. För förlängning av riks- och regionalprogram samt för försöksverksamhet med stereosändningar uppkommer engångskostnader för lokalinredning samt utrustningsanskaffning om tillhopa närmare 10 milj. kr. De årliga driftkostnaderna beräknas vid full utbyggnad öka med 14,5 milj. kr. för riks- och regionalprogram tillsammans. Härtill kommer ljudradians andel av kostnaderna för uppförande av en musikstudiobyggnad i Stockholm och av ett radio- och TV-hus i Göteborg, vilken andel inkl. inventarieanskaffning utgör ca 19 milj. kr. Från angivna kostnader skall dras bl. a. den besparing, som uppkommer genom nedläggning av trådradionätet.

Med ledning av uppgifter från Sveriges Radio och televerket har utredningen sammanställt en kostnadsprognos för ljudradiatorörelsen avseende åren 1965/66—1974/75. I prognosen har de av utredningen föreslagna utökningarna av programverksamheten skönsmässigt inlagts på olika år. I sammanhanget har förutsatts att musikstudion i Stockholm och radio- och TV-huset i Göteborg skall komma till stånd under de allra närmaste åren. I de distributionsnätet avseende investeringskostnaderna ingår under åren 1966/67—1968/69 återstående kostnader för utbyggnaden av det tredje FM-nätet. För tiden herefter har utrymme endast beräknats för ersättnings- och kompletteringsinvesteringar. På driftsidan har behovet av ersättningsanskaffningar i fråga om inventarier förutsatts växa mot slutet av perioden. Vidare har ett belopp för oförutsedda utgiftsbehov medtagits, som från 2 milj. kr. 1966/67 successivt stiger till 10 milj. kr. 1974/75. Vid beräkningen av detta belopp har hänsyn tagits till möjlig effekt av vissa kostnadshöjande och kostnadssänkande faktorer. Till de förra är att räkna exempelvis behovet av kvalitetsförbättring, till de senare bortfallet av vissa relativt dyra programinslag etc.

Sammanfattningsvis konstateras att kostnaderna för den licensfinansie-

rade ljudradiorörelsen i nuvarande prisläge stiger från 107 milj. kr. 1965/66 (enligt statsverksprop.) till 127 milj. kr. 1974/75 innebärande en ökning med knappt 20 %.

Remissyttranden

Utredningens positiva bedömning av ljudradions programmässiga möjligheter i förhållande till televisionen delas allmänt av de remissinstanser, som yttrat sig i frågan.

Tjänstemännens centralorganisation hänvisar till de möjligheter, som ljudradion med sina låga produktions- och distributionskostnader har att täcka stora delar av dygnet med program och då även på tider med mycket begränsat publikunderlag. Framöver kan ljudradion — i takt med det s. k. rörliga radiolyssnandet — sannolikt räkna med att dess publik totalt sett ökar och att spridningen i lyssnandet på dygnets olika timmar blir större. Samma effekt har troligen de förbättrade valmöjligheter, som ett ökat antal kanaler med olika programkaraktär erbjuder. Organisationen delar utredningens uppfattning, att ljudradion måste undergå förändringar i TV-åldern och att dess programplanering måste ta hänsyn till det andra etermediet. Detta senare får emellertid inte betyda, att radions ambitioner begränsas. Utrymme bör skapas för en såväl kvantitets- som kvalitetsmässig utveckling av båda medierna. *Landsorganisationen* anför liknande synpunkter och uppehåller sig särskilt vid ljudradions uppgifter, då det gäller att tillgodose mindre publikgruppers programbehov. *Publicistklubben* framhåller, att ljudradion just i fråga om de programkategorier som förutsatts ingå i program 2 och 3, dvs. seriösa minoritetsprogram resp. lätt underhållning, har sina naturliga uppgifter. Däremot är det tveksamt, vilket publikintresse som finns för de program av mera allmän underhållningskaraktär, vilka enligt utredningen skall ingå i program 1. Enligt klubben kommer utan tvivel den breda publiken med ett aktivt underhållningsbehov att söka sig till TV. *Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd* konstaterar, att utredningen förutsätter begränsningar på vissa av ljudradions nuvarande programområden, närmast i fråga om teater och underhållning, där televisionen anses ha större programmässiga möjligheter. Nämnden vänder sig mot utredningens uppfattning i denna del. Vad exempelvis beträffar radioteatern har denna enligt gjorda publikundersökningar en mycket stor publik och utgör för övrigt ett av de mest ambitiösa inslagen i Sveriges Radios verksamhet. *Radiotjänstemännens förening* anför liknande synpunkter och framhåller, att radioteatern lika litet som vissa underhållningsprogram och program av featurekaraktär och magasinstyp kan ersättas av en aldrig så väl utbyggd TV.

Enligt *Sveriges Radio* har televisionens genombrott ingalunda inneburit

en tillbakagång för radion i den meningen, att publikens allmänna intresse för mediet skulle ha minskat och en häremot svarande neddragning av programutbudet ha skett. Tvärtom har överallt en tendens till sändningstidsökningar kunnat konstateras, vilket uppenbarligen motsvarat en förväntan från allmänhetens sida. För Sveriges del sammanhänger utvecklingen säkerligen med att konkurrensen från televisionen är begränsad till kvällstimarna och att ljudradion på andra tider visat sig kunna ge en programservice, som svarar mot synnerligen mångskiftande behov och önskemål hos olika publikkategorier. Genom ökad sändningstid och »ständig närvaro» i två eller flera kanaler fyller radion så många funktioner, att publik-siffrorna för det totala utbudet i själva verket blir mycket höga. Om man sålunda ser till den sammanlagda tid som publiken under ett dygn genomsnittligt ägnar åt radiolyssnande och jämför dessa tal med motsvarande siffror för det i tiden mera koncentrerade TV-tittandet, visar det sig att siffrorna är ungefär lika stora. Beträffande den fortsatta inriktningen av ljudradions programverksamhet anser Sveriges Radio i likhet med utredningen, att radion i nyhets-, musik- och minoritetsprogram har naturliga arbetsuppgifter. Till gruppen av sådana vill Sveriges Radio — i likhet med vissa tidigare nämnda remissinstanser men till skillnad från utredningen — även räkna teaterverksamheten. Det är således enligt radioföretaget alldeles klart, att även med en starkt expanderande TV-teater denna inte kan ersätta radioteaterns möjligheter till bredd, allsidighet och nyansering. Som en betydelsefull uppgift för ljudradion betecknas slutligen den regionala programverksamheten, där radion har särskilda möjligheter som f. n. inte står televisionen till buds.

Den funktionella uppdelning av programuppgifterna på de tre ljudradiokanalerna, som utredningen skisserat, har i allmänna uttalanden tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. *Sveriges Radio* konstaterar, att utredningens synpunkter härvidlag står i överensstämmelse med pågående utveckling och att radioföretaget tidigare — i anslutning till vissa av utredningen år 1963 framlagda förslag — uttalat sin principiella anslutning till angivna programuppläggning.

Även den av utredningen föreslagna utvecklingen av sändningstiden i ljudradions riksprogram — innebärande en ökning med 2 800 tim/år till mitten av 1970-talet — har genomgående godtagits av remissinstanserna. Av *Sveriges Radio* har emellertid förutsatts en ytterligare mindre ökning med ca 500 timmar, vilken sammanhänger med de programomläggningar, som i enlighet med tidigare ställningstaganden skall ske under budgetåret 1967/68. I samband med den då genomförda utbyggnaden av den tredje programkanalen avses till denna bli överförda de melodiradioprogram, som hittills sänts i program 1 på förmiddagarna. Den

tid som härigenom friställs i program 1 skall då utfyllas med vissa seriösa programinslag, som ökar sändningstiden med angivna 500 tim/år. *Svenska tidningsutgivareföreningen* framhåller, att det även på ljudradions område bör åvila statsmakterna att anpassa utbyggnaden med hänsyn till samhällets resurser exempelvis i fråga om det slags arbetskraft, som erfordras för programarbetet.

Remissinstanserna delar utredningens uppfattning om behovet av att bygga ut distriktsorganisationen med sikte på dels ökade regionala radiosändningar, dels ökade regionala bidrag till radions riksprogram. I sammanhanget betonas i mera allmänt hållna uttalanden de goda erfarenheter man haft av den hittillsvarande regionala verksamheten, önskvärdheten av att denna utvidgas för att bättre än tidigare ta tillvara programstoffet ute i landet och det värde som en expansion av regionalradio har, då det gäller att åstadkomma en från olika synpunkter önskvärd decentralisering av programproduktion och programansvar inom Sveriges Radio. Uttalanden av sådan innebörd görs av *Kooperativa förbundet*, *Landsorganisationen*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *Svenska stadsförbundet*, *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*, *Sveriges Radio* och *vissa länsstyrelser*.

Utredningens förslag angående distriktsindelningen har kommenterats endast av ett par remissinstanser. *Svenska stadsförbundet*, som allmänt understryker betydelsen ur bevakningssynpunkt av att distrikten inte görs för stora och heterogena, finner i likhet med *länsstyrelsen i Älvsborgs län*, att en uppdelning av västra distriktet i en västkustdel och en västgötadel är motiverad. Angivna länsstyrelse anser det däremot inte välbetänkt att införliva Dalsland med det nuvarande Värmlandsdistriktet. Förslagen att inrätta ett särskilt gemensamt distriktskontor för Stockholms och Uppsala län och ett särskilt distriktskontor för Gotland tillstyrks av *Svenska stadsförbundet* och *länsstyrelsen i Uppsala län*. *Sveriges Radio* anser, att frågan om den geografiska avgränsningen av de olika distrikten inte bör närmare diskuteras förrän den pågående statliga länsutredningen avlämnat sitt betänkande. Bortsett härifrån ställer sig företaget positivt till tanken på subregioner, och det finner att en utbyggnad av distriktsverksamheten i Uppsala län och på Gotland bör kunna påbörjas oberoende av nämnda utredning. Beträffande den föreslagna uppdelningen av västra distriktet bedöms denna preliminärt medföra åtskilliga nackdelar.

I fråga om regionalradions expansionstakt har *Sveriges Radio* redovisat programplaner, som för 1974/75 upptar en total sändningstid av ca 4 500 tim/år. Detta är något mindre än enligt utredningens förslag sammanhängande med att någon delning av västra distriktet ej förutsatts och att programvolymen för Stockholmsregionen satts något lägre än vad utredningen antagit.

Utredningens synpunkter på den stereofoniska radion har endast i ett par fall föranlett uttalanden av remissinstanserna. *Telestyrelsens* bedömning av de tekniska förutsättningarna för det stereotekniska kanal-klyvningssystemet redovisas i nästkommande avsnitt om den särskilda rundradion. I sammanhanget understryker styrelsen behovet av ytterligare försöksverksamhet, innan några säkra slutsatser kan dras om systemets användning i större skala. Enligt *Svenska teleindustriföreningen* kommer det ifrågavarande systemet att på ett utmärkt sätt fylla sin uppgift. Föreningen uppger, att den i samverkan med televerket låtit utveckla en s. k. decoderenhet, som kan byggas in i vanliga radiomottagare och som beräknas kosta ca 100 kr. per styck. Den ger fullgod mottagning i områden med normala mottagningsförhållanden. Industrien avser att tillhandahålla den svenska marknaden sådana tillsatsanordningar fr. o. m. hösten 1966. *Sveriges Radio* framhåller, att de stereofoniska programmen — så snart de tekniska och ekonomiska förutsättningarna föreligger — regelbundet bör återkomma i programtablåerna som en integrerad del av programverksamheten. Med hänsyn till den exklusiva karaktären bör programmen gå i program 2 och inte i program 1, som utredningen föreslår. Detta gäller i all synnerhet som de stora lång- och mellanvågssändarna, som skall fortsätta att sända program 1, inte kommer att kunna användas för stereofoni med de systemlösningar som nu diskuteras. Ett genomförande av stereofoniska radiosändningar underlättas av att samtliga musik- och teaterstudior i radiohuset liksom programkontrollerna blir utrustade för stereo.

Vad avser Sveriges Radios behov av lokaler för ljudradians programproduktion hänvisas till *byggnadsstyrelsens* i televisionsavsnittet redovisade yttrande, vari dels lämnas uppgifter om vissa aktuella byggnadsprojekt, dels anföres synpunkter på radioföretagets mera långsiktiga expansionsmöjligheter i lokalhänseende inom Stockholmsområdet. *Sveriges Radio* — liksom *Musikaliska akademien* — understryker angelägenheten av att den tredje etappen av radiohusbygget, nämligen den stora musikstudion, snarast kommer till utförande. Enligt angivna båda instanser är Musikaliska akademiens stora sal, där radioorkestern f. n. provisoriskt håller till, alltför liten och akustiskt sett liksom i en rad andra hänseenden otidsenlig och olämplig.

Utredningen har i fråga om ljudradians distributionsnät framhållit, att i och med utbyggnaden av FM-nätet åtminstone de mindre AM-stationerna för program 2 ävensom trådradionätet torde kunna slopas under de närmaste åren. *Telestyrelsen* ifrågasätter, om man överhuvud kan räkna med att i fortsättningen få bibehålla de mindre AM-stationerna för program 1 och program 2 i nuvarande omfattning. Det kan nämligen förutsättas, att vid en kommande internationell konferens för revidering av gällande våglängdsplan krav kommer att resas på ytterligare exklusiva mel-

lanvågskanaler för stationer med hög effekt. Därvid torde det bli nödvändigt att utnyttja åtminstone en del av de nuvarande, för mindre stationer gemensamma sändningskanalerna. Beträffande trådradionätet kan det som ett alternativ till dess slopande finnas anledning att utreda lämpligheten av och kostnaderna för nätets utnyttjande för den särskilda rundradion. Enligt *civilförsvarsstyrelsen* kommer beredskapsskälerna för ett bibehållande av de mindre AM-stationerna och trådradionätet att minska i styrka, alltefter-som FM-nätet byggs ut och innehavet av FM-mottagare ökar. De ekonomiska skälerna för en avveckling av de mindre stationerna kan *Sveriges Radio* helt ansluta sig till. Det framhålls emellertid, att ifrågavarande stationer vid sidan av en eventuell användning för särskild rundradio skulle kunna utnyttjas för allmän rundradio, nämligen för lokala sändningar i Sveriges Radios regi exempelvis i anslutning till bevakning av vissa sportevenemang. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anför vissa betänkligheter mot de angivna avvecklingsåtgärderna, detta med hänsyn till mottagningsförhållandena i glesbygderna.

Kostnadsberäkningarna avseende utbyggnaden av ljudradioverksamheten har — bortsett från Sveriges Radio — inte föranlett några särskilda bedömningar och uttalanden från remissinstansernas sida. Den kritik som i vissa fall gjorts angående osäkerheten i utredningens beräkningar och den optimism som kännetecknar dessa har närmast avsett televisionen, även om kritiken i några fall getts en generell innebörd. *Sveriges Radio* har — med utgångspunkt i de tidigare angivna målsättningarna för sändningstidsökningarna i ljudradions riks- och regionalprogram — verkställt egna kostnadsberäkningar. Om dessa kan allmänt konstateras att — vid genomförandet av det av Sveriges Radios båda alternativa förslag till programutveckling, vilket betecknats som alternativ B — kostnaderna nära överensstämmer med utredningens beräkningar. De årliga medelsbehoven för lokal- och inventarieanskaffning, för utbyggnad av distributionsnätet samt för stereofonisk radio har upptagits med samma belopp i utredningens prognoser. Fr. o. m. mitten av perioden ligger dock Sveriges Radio något högre, vilket bl. a. sammanhänger med en något annan syn på ljudradions andel i kostnaderna för företagets centrala administration m. m. För att möjliggöra en fortgående kvalitetshöjning har en ackumulerad kostnadsökning om 2 % per år inlagts i kalkylen. Totalt innebär Sveriges Radios beräkningar en ökning av ljudradions kostnader i fast penningvärde från 107 milj. kr. 1965/66 till 132 milj. kr. 1974/75 (enligt utredningen från 107 milj. kr. till 127 milj. kr.).

V. Särskild rundradio

Utredningen

Allmänna förutsättningar

Enligt utredningen finns på ljudradiosidan möjlighet att genom teknisk »klyvning» av de nuvarande tre riksomfattande FM-kanalerna erhålla ytterligare tre kanaler. En av dessa förutsättes reserverad för stereofoniska sändningar, medan de två övriga tillkommande är disponibla för andra ändamål. Möjlighet finns även att — med den räckvidd som en FM-station med full effekt har — utnyttja enstaka stationer inom FM-näten för lokala utsändningar. Härutöver kan på relativt många orter lokala radiostationer av traditionell typ men med låg effekt anordnas ävensom på sikt vissa AM-stationer utnyttjas. På televisionssidan kommer emellertid med de utbyggnadsplaner som utredningen redovisar — tillkomsten av P 2 och på längre sikt en särskild kanal för undervisningsändamål — något riksomfattande TV-nät inte att stå till förfogande för ytterligare ändamål. Endast ett antal lokala stationer kan här förutses vara disponibla.

Ifrågavarande sändningsmöjligheter bör bedömas tillsammans med det förhållandet att under utredningsarbetets gång en rad programönskemål framträtt, som tillhopa representerar ett synnerligen omfattande behov av programtid. I åtskilliga fall avser också önskemålen sådana programändamål eller hänför sig till så klart avgränsade grupper inom publiken, att de svårigen kan förenas med den allmänna målsättningen för Sveriges Radios verksamhet. Härvidlag bortses från kommersiella programintressen. Tillgodoseende av dylika skulle dels vara direkt oförenligt med statsmakternas intentioner sådana de framgår av utredningsdirektiven, dels innebära att en rad från samhällets synpunkt mera väsentliga önskemål offrades. Angelägna programbehov av här åsyftat slag återfinns exempelvis inom olika delar av undervisnings- och bildningsområdet, vidare hos intresseorganisationer, folkrörelser och diverse samfund med omfattande kommunikations- och kontaktproblem.

Riktlinjer för utformningen av särskild rundradio

Med hänsyn till de angelägna programönskemål som föreligger framstår det som önskvärt, att angivna sändningsmöjligheter utnyttjas. Frågan uppkommer då, på vad sätt detta lämpligen skall ske. I och för sig kan den lösningen tänkas, att Sveriges Radio blir administrativt ansvarigt för ifrågavarande verksamhet men håller den skild från den allmänna programverksamheten. Starka principiella skäl synes emellertid utredningen tala

emot en sådan ordning. Sveriges Radio har sålunda att opartiskt verka i samhällets och allmänhetens tjänst, medan de programönskemål varom här är fråga i åtskilliga fall härrör från grupper med klar intresseriktning. Härtill kommer att de berörda myndigheterna och organisationerna m. m. ofta torde vara bättre skickade att utforma den speciella programverksamhet det här gäller.

Utredningen har under sådana förhållanden funnit det ändamålsenligt att som utgångspunkt för sina överväganden uppställa två olika rundradiobegrepp, nämligen *allmän rundradio* och *särskild rundradio*. I det första begreppet innefattas den programverksamhet, som i huvudsak är avsedd för publiken i dess helhet och som spänner över de flesta tänkbara programområden, alltså i princip vanliga nyhetsprogram, musik, teater, allmänreportage etc. Den allmänna rundradion bör vara förbehållen Sveriges Radio med ensamrätt. I begreppet särskild rundradio innefattas alla de mera specialiserade verksamheter, som inte ryms inom Sveriges Radios ram.

De radio- och televisionskanaler, som Sveriges Radio inte kommer att ha behov av, förutsätts bli tagna i anspråk för den särskilda rundradion. Som framgår av det föregående står härvidlag på ljudradiosidan såväl riksomfattande som regionala och lokala sändningsmöjligheter till förfogande över två nya FM-nät (av utredningen betecknade FM-4 och FM-5), vartill kommer lokala sändningsmöjligheter på televisionssidan. Den särskilda rundradion bör organiseras fristående från Sveriges Radio men under överinseende av det allmänna. De som önskar nyttja densamma måste på lämpligt sätt auktoriseras. Ett förfarande för återkallande av sändningsrätt måste också tillskapas.

Innehavare av sändningsrätt avses i första hand bli statliga, kommunala och halvoffentliga myndigheter och organ, vilka verkar på utbildnings- och undervisningsområdet eller eljest har ett direkt behov av att utnyttja radio och television för information etc., vidare folkrörelser och organisationer med en principiell målsättning av ideell, religiös, politisk eller liknande art. Däremot bör sändningsrätt inte få tilldelas enskilda personer. Inte heller bör företag eller organisationer ifrågakomma, vilkas verksamhet helt eller till övervägande del består av affärsrörelse i vinstsyfte. En allmän grundtanke är, att endast grupper och organisationer, som har ett bestämt syfte utan samband med rundradiosändningar, skall kunna erhålla tillstånd. Sammanslutningar bildade enbart för att anordna dylika sändningar kan alltså inte godtas. Undantag bör dock kunna tillåtas, där ett antal mindre organisationer, vilka var för sig är berättigade att erhålla tillstånd, väljer lösningen att bilda ett samarbetsorgan för att anordna sändningar i särskild rundradio. — Angivna intressenter bedöms i ett inledningsskede kunna rymmas inom ett av de nya riksnäten, nämligen FM-4. När sedan de totala anspråken stiger iordningsställs även FM-5, varvid

lämpligen FM-4 avdelas för bildnings- och undervisningsändamål inkl. folkbildningsverksamhet.

Inrättandet av särskild rundradio förutsätter att administrativa anordningar vidtas för samordning av tillståndsinnehavarnas programproduktion med den tekniska sändningsverksamheten. Härvidlag gäller att tillgången på kanaler inte är sådan, att någon tillståndsinnehavare ensam kan disponera ett riksomfattande sändarnät, utan det måste bli fråga om en fördelning av programtiden mellan de olika intressenterna. Beträffande programförbindelser och sändaranordningar synes den naturliga lösningen vara, att televerket får ansvaret för deras upprättande och drift. Det förutsattes dock, att lokala sändarstationer skall kunna drivas av exempelvis universitet eller motsvarande institutioner. Ett sådant arrangemang kan framstå som lämpligt i fråga om de lokala TV-stationer, som enligt det föregående kommer att stå till förfogande och som av kostnads-skäl endast torde kunna utnyttjas för universitets- och liknande ändamål. Av dem som utnyttjar sändarna bör krävas en avgift, som svarar mot televerkets investerings- och driftkostnader.

I fråga om utnyttjandet av sändningsrätten skall gälla att vederbörande i princip har samma frihet att framföra åsikter som f. n. Sveriges Radio, vartill kommer att kravet på opartiskhet bortfaller. Sändningarna skall i huvudsak vara inriktade på det slags verksamhet, som berörda organisationer eller myndigheter normalt ägnar sig åt, och endast i mera begränsad utsträckning — närmast som inramning åt sändningarna — avse vad som faller under begreppet allmän programverksamhet, exempelvis musikinslag. Ett utmärkande drag för den särskilda rundradion skall vara, att ansvaret för vad som produceras och utsändes helt åvilar vederbörande tillståndshavare. Dessa måste också ta det fulla ekonomiska ansvaret för programverksamheten. Härvidlag gäller — i enlighet med den av statsmakterna fastslagna principen att etermedierna inte skall få användas för kommersiella ändamål — att denna programverksamhet ej får finansieras genom annonsering eller andra former av reklam.

Sammanfattningsvis konstaterar utredningen i fråga om den särskilda rundradion följande. Dess tillkomst medför, att vid sidan av Sveriges Radio — som hittills haft ensamrätt till alla eterburna sändningar av rundradiokaraktär — kommer att finnas en grupp myndigheter och organisationer m. m., som utnyttjar ljudradion och televisionen för skilda ändamål. Om sålunda »etermonopolet» i snävare mening upphävs, betyder detta dock inte, att de målsättningar som varit vägledande för statsmakternas beslut att hålla fast vid Sveriges Radios ensamrätt därmed också uppges. På det område, som av utredningen betecknas som allmän rundradio, kvarstår nämligen denna ensamrätt. Den särskilda rundradion kommer att skilja sig från Sveriges Radios programverksamhet på en rad väsentliga punkter. Den uppbär inte några egna inkomster från programmen och dispo-

nerar därmed över mycket begränsade resurser. Sändningarna inriktas i varje särskilt fall på bestämda syften eller arbetsområden, även om resultatet totalt sett kan bli en ganska mångskiftande verksamhet. Intressenterna i den särskilda rundradion vänder sig till klart avgränsade mindre grupper inom publiken. Slutligen gäller, att de riksomfattande ljudradio-programmen endast kommer att kunna tas emot med apparater försedda med en tillsatsutrustning, vilken under ganska lång tid rimligen bara kommer att anskaffas av dem som har särskilt intresse av berörda program.

I sammanhanget belyses den betydelse, som tillkomsten av den särskilda rundradion enligt utredningen kan väntas få på bildnings- och undervisningsområdet och för intresse- och andra organisationers kontakt- och informationsverksamhet. Beräkningar redovisas också, som tyder på att kostnaderna kommer att bli förhållandevis måttliga.

Formell organisation

Med hänsyn till sin karaktär bör den särskilda rundradion etableras genom beslut av riksdagen. De grundläggande bestämmelserna tänkes ingå i den radiolag, vartill ett i det följande redovisat förslag utarbetats av särskild utredningsman. Härutöver erforderliga speciella författningsbestämmelser för verksamheten fastställs av riksdagen eller Kungl. Maj:t. I anslagshänseende krävs att riksdagen anvisar medel till genomförande av de nödvändiga sändningstekniska anordningarna. Ifrågavarande belopp förutsätts senare då verksamheten kommit i gång bli förräntade och amorterade genom de avgifter, som utnyttjarna av den särskilda rundradion skall erlägga.

Beslut om tillstånd för myndigheter, organisationer m. fl. att disponera sändningstid ävensom beslut om återkallande av sådana tillstånd bör fattas av Kungl. Maj:t. Handläggningen av ärenden i övrigt avseende den särskilda rundradion bör emellertid decentraliseras till lämpligt statligt organ. Att låta handläggningen ske inom Kungl. Maj:ts kansli framstår inte bara som praktiskt orimligt utan strider mot principen om självständighet för dem, som utnyttjar ifrågavarande sändningsmöjligheter.

I och för sig kan en decentralisering tänkas ske till telestyrelsen, eftersom flertalet av de ärenden som aktualiseras kommer att beröra sändarnät och sändningsmöjligheter. Styrelsen är dock mindre lämpad för handläggningen av ärenden, som exempelvis avser fördelningen av sändningstid mellan olika intressenter. Ställningstaganden i dylika fall förutsätter värderingar, som närmast motiverar tillskapandet av ett lekmanorgan. Utredningen har också stannat för att förorda ett sådant. Organet, som lämpligen benämnes sändningsnämnden, skall vara helt skilt från Sveriges Radio. Bland dess uppgifter skall ingå att träffa avgöranden i fördelningsfrågor

m. m., att kontrollera sändningsrätternas utnyttjande ävensom att vara beredande instans åt Kungl. Maj:t i nyssnämnda tillstånds- och återkallelseärenden. Ledamöterna i nämnden förutsätts förordnade av Kungl. Maj:t, och deras antal bör med hänsyn till uppgifternas art och behovet av relativt täta sammanträden vara begränsat, förslagsvis tre eller fem ledamöter däribland minst en erfaren jurist. För beredningen och handläggningen av de ärenden, som ankommer på nämnden, skall denna förfoga över ett kansli och eventuellt ett antal lokalombud.

Av såväl praktiska som principiella skäl synes det lämpligt, att telestyrelsen i fråga om det löpande arbetet övertar så många uppgifter som möjligt. Sålunda bör alla ekonomiska mellanhavanden löpa direkt mellan den som hyr programtid och uthyraren — televerket. Vad angår frågan om fastställande av avgifterna för viss sändningstid gäller, att televerket under ett verksamhetsår totalt måste inkassera belopp motsvarande kostnaderna för de två FM-näten och för de lokala stationerna. Då det här inte är fråga om licensmedel och då televerket som affärsdrivande verk har att uppvisa visst ekonomiskt resultat måste telestyrelsen ensam bära det formella ansvaret för fastställande av avgifterna. Detta bör emellertid i varje särskilt fall ske först efter sändningsnämndens hörande och om möjligt med dess godkännande.

Ytterligare ett organ måste befatta sig med den särskilda rundradion, nämligen radionämnden. Denna skall enligt utredningens i annat sammanhang framförda förslag mera utpräglad än hittills vara ett organ för efterhandsgranskning av Sveriges Radios program från synpunkten av deras förenlighet med de bestämmelser, som gäller för den allmänna rundradioverksamheten. Även den särskilda rundradion bör vara underkastad radionämndens granskning, som dock i detta fall skall ske utifrån de särskilda bestämmelser, vilka generellt eller i anslutning till tillståndsgivningen meddelats för ifrågavarande sändningsverksamhet.

Remissyttranden

Vad avser de tekniska förutsättningarna för särskild rundradio bekräftar *telestyrelsen* vad utredningen anfört om möjligheterna att genom teknisk »klyvning» av FM-kanalerna antingen sända två olika program på var och en av dessa eller också utnyttja en »kluven» kanal för ett stereofoniskt program. För att i förra fallet det extra programmet skall kunna avlyssnas erfordras en speciell mottagare eller en tillsats till en vanlig mottagare. Hittills utförda prov över enstaka FM-sändare med ifrågavarande system har gett lovande resultat, och någon större risk för överhörning från den ena genom klyvningen tillkomna kanalen till den andra synes inte föreligga. Innan man med säkerhet kan uttala sig

om systemets tillförlitlighet och användbarhet samt om de på mottagnings- sidan uppkommande kostnaderna m.m. är det emellertid nödvändigt med mera omfattande prov under en längre tid och över en större del av FM- nätet och då i kombination med fältprov med ett stort antal mottagare. — Beträffande ett bibehållande av de nuvarande för program 1 och 2 av- sedda AM-stationerna för den särskilda rundradions behov förefaller det telestyrelsen tveksamt om så kan ske. Det kan nämligen förmodas, att vid en kommande internationell konferens för revidering av gällande våg- längdsplan krav kommer att resas på ytterligare exklusiva mellanvågskana- ler för stationer med hög effekt. Därvid torde det bli nödvändigt att ut- nyttja åtminstone en del av de nuvarande, för mindre stationer gemensam- ma sändningskanalerna. Telestyrelsen vill emellertid hänvisa till en av ut- redningen ej nämnd sändningsmöjlighet för den särskilda rundradion, näm- ligen den som uppnås genom att delar av trådradionätet till låg kostnad kompletteras med en tredje sändningskanal.

Om den principiella inställningen till förslaget om en särskild rundradio gäller att flertalet av de remissinstanser som yttrat sig i frågan är positiva. Allmänt understryks emellertid behovet av ytterligare utredningar, innan slutlig ställning tas till den rad av ekonomis- ka, organisatoriska, juridiska m. fl. problem, som inrättandet av en särskild rundradio för med sig. En allmän reservation är, att införandet av en sär- skild rundradio inte får leda till en minskad bevakning av folkrörelser och organisationsliv i radions och televisionens allmänna sändningar.

Representativt för åtskilliga positivt inställda remissinstan- ser är det yttrande, som avgetts av *Tjänstemännens centralorganisation*. Däri framhålls, att den verksamhet som bedrivs av organisationer och folk- rörelser i vårt land utgör en mycket betydelsefull del av samhällslivet. Organisationerna är genomgående angelägna att verksamheten bärs upp av en intresserad, kunnig och välinformerad medlemsopinion. Den särskilda rundradion kan bli ett värdefullt komplement till de traditionella kommu- nikationsmedlen och möjliggöra en snabbare och effektivare medlemsser- vice. Organisationerna har också ett påtagligt informationsbehov utåt gent- emot allmänheten och andra grupper i samhället. Liknande uttalanden görs av *Folkets husföreningarnas riksorganisation*, *Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund*, *Kooperativa förbundet*, *Kooperativa kvinnogillesförbundet*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *Svenska kyrkans diakonistyrelse*, *Svenska tidningsutgivareföreningen*, *Sveriges frikyrkoråd*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*.

Uttalanden om värdet av en särskild rundradio med hänsyn till folk- rörelserna och organisationerna — och då närmast till bildnings- och ung- domsintressena inom dessa — görs även av *Arbetarnas bildningsförbund* och *Samverkande bildningsförbunden* resp. av *Centerns ungdomsförbund*,

statens ungdomsråd och *1962 års ungdomsutredning*. Dessa instanser — liksom ett par av de förut nämnda — uppehåller sig emellertid också vid de problem, som den särskilda rundradion med dess program- och distributionskostnader kan medföra för mindre och ekonomiskt svagare organisationer. Kostnaderna kan tänkas leda till att angivna rundradio endast i begränsad utsträckning utnyttjas av dylika organisationer. Enligt Arbetarnas bildningsförbund och *1962 års ungdomsutredning* uppkommer under sådana förhållanden frågan i vad mån det allmänna bör lämna bidrag till exempelvis bildnings- och ungdomsorganisationers produktions- och distributionskostnader.

Universitetskanslersämbetet och *kommerskollegium* bedömer förslaget om en särskild rundradio positivt främst med hänsyn till det värde den kan ha för undervisningsverksamheten och anser, att vid behov av prioritering mellan olika intressen detta ändamål bör ges företräde. *Svenska kommunförbundet* ser med tillfredsställelse på de ökade möjligheter till samhällelig och bl. a. då kommunal och social information, som kan förmedlas genom den särskilda rundradion, och även vissa myndigheter beaktar dennas informationsvärde inom sina resp. administrationsområden.

Justitiekanslersämbetet finner, att förslaget är av särskilt intresse såsom ett medel att begränsa riskerna med monopolradiosystemet. *Sveriges frikyrkoråd* och *Filadelfiaförsamlingen i Stockholm* bedömer angivna rundradio vara ett värdefullt komplement till monopolföretagets verksamhet.

Allmänt positiva uttalanden görs slutligen av *vissa länsstyrelser* och *handelskamrar*.

Vissa remissinstanser har avstått från att göra några principiella ställningstaganden i positiv eller negativ riktning och begränsat sig till vissa allmänna synpunkter i avvaktan på en närmare utredning av problemkomplexet.

Sveriges Radio framhåller bl. a. att om sändningsmöjligheter nu anses föreligga i så stor omfattning, att det kan vara förenligt med en demokratisk ordning att åtminstone för en viss sektor av rundradion upphäva de krav på opartiskhet och allmännyttig syftning som hittills måst prägla radion och televisionen, så är det kanske så länge frekvensbegränsningen består och etableringsfrihet inte kan råda rimligt, att dessa möjligheter att använda rundradion för propaganda och andra partsintressen förbehålls myndigheter, organisationer och liknande representativa organ. Detta innebär emellertid en markant förskjutning i opinionsbildningen. Genom den särskilda rundradion kommer partier och intresseorganisationer m. fl. inte bara att få avsevärt flera tillfällen att framträda än vad de kunnat få i Sveriges Radios program, utan de får också i sina egna sändningar oemotsagda bedriva en kontinuerlig propaganda och polemik. Införandet av särskild rundradio i den form utredningen förordar gör det därför angeläget, att det totala ut-

rymmet för fri och av organisationer m. fl. obunden information och åsiktsbildning kraftigt ökar också i den allmänna rundradion.

Radionämnden framhåller de olägenheter, som kan uppstå för exempelvis folkrörelserna genom att program av särskild betydelse för dessa överflyttas från den allmänna rundradion med dess stora publik till den särskilda rundradion med dess mera begränsade publik.

Till de remissinstanser, som vill låta anstå med ställningstaganden i avvaktn på ytterligare utredningar, hör vidare *Landsorganisationen* — som i sammanhanget uppehåller sig vid de återverkningar på organisationslivet, som kostnaderna för ifrågavarande programproduktion kan få — ävensom *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Sveriges lantbruksförbund*. Sistnämnda instanser framhåller i sitt gemensamma yttrande, att utredningens konstaterande att ifrågavarande sändningsmöjligheter finns och bör utnyttjas är värdefullt. Genom utredningens förslag har ett helt nytt problemkomplex tillförts diskussionen om monopol kontra frihet i etern. — Till denna grupp av remissinstanser kan även föras *Folkbildningsförbundet*, *Publicistklubben* och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*. *Publicistklubben* ifrågasätter i sammanhanget, om man kan göra den uppluckring av de nuvarande principerna som införandet av en särskild rundradio innebär, utan att angripa monopolsystemet i stort.

Vissa remissinstanser har slutligen avstyrkt eller eljest intagit en negativ ståndpunkt till förslaget om särskild rundradio.

Svenska landsbygdens studieförbund, *Svenska ungdomsringen för bygdekultur*, *Brevskolan* samt *länsstyrelserna i Älvsborgs och i Jämtlands län* hänvisar bl. a. till de ekonomiska problem, som följer av kostnaderna för utnyttjandet av den särskilda rundradion och som kan leda till att mindre eller ekonomiskt svagare organisationer inte får möjlighet att begagna denna. *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* avstyrker förslaget och framhåller i sammanhanget bl. a., att införandet av en särskild rundradio sannolikt skulle få som resultat en sämre bevakning av folkrörelserna och organisationslivet från Sveriges Radios sida. Tvärtom anser förbundet, att de informationsprogram som den särskilda rundradion avses förmedla bör kunna sändas inom ramen för radioföretagets allmänna programverksamhet. Enligt *Stockholms handelskammare* är de regler, som förordas för den särskilda rundradion, av så rigorös karaktär att denna torde bli av mindre intresse för de berörda organisationerna.

Folkpartiets ungdomsförbund anser, att den särskilda rundradion knappast kan erbjuda de fördelar som radioutredningen antyder. Härför talar en förutsedd mindre god ljudkvalitet, den begränsning i mottagningsmöjligheterna som ligger i behovet av särskilda mottagaranordningar samt de bety-

dande praktiska problem, vilka driften av den särskilda rundradion för med sig. Liksom *Sveriges konservativa studentförbund* framhåller folkpartiets ungdomsförbund, att utifrån den principiella ståndpunkten att det nuvarande etermonopolet bör avskaffas och ersättas med ett friare system förslaget måste bedömas som klart otillfredsställande.

Skolöverstyrelsen erinrar om att enligt utredningen ansvaret för utbildningsradio-TV bör åvila undervisningsmyndigheterna och att dessa primärt bör vara hänvisade till att utnyttja den särskilda rundradion. Utöver de tvivel som det enligt utredningen kan finnas anledning att hysa om ljudkvaliteten hos denna tillkommer svårigheterna att för längre perioder planlägga och fastläsa dispositionen av den särskilda rundradion i den utsträckning som undervisningsplaneringen kräver. Tvärtemot utredningen vill överstyrelsen därför hävda, att det bör ankomma på Sveriges Radio att inom ramen för tillgänglig programtid svara för ifrågavarande utbildningsprogram. Även *Sveriges förenade studentkårer* hänvisar till de planeringssvårigheter, som den särskilda rundradion kan förväntas medföra för undervisningsmyndigheterna, och framhåller sannolikheten för att — genom konkurrensen med andra intressenter — ett otillräckligt eterutrymme kommer att stå till dessas förfogande.

Utöver i det föregående redovisade allmänna synpunkter innefattar åtskilliga av de angivna remissyttrandena synpunkter på enskildheter i utredningens förslag, såsom bestämningen av den särskilda rundradions användningsområde, gränsdragningen i förhållande till den allmänna rundradions programverksamhet, principerna för fördelning av sändningstid mellan olika myndigheter och organisationer m. fl., den föreslagna sändningsnämndens funktionssätt etc. Genomgående anses utredningens förslag härvidlag inte vara tillräckligt bearbetade och preciserade, och från de remissinstansers sida, som inte omedelbart ställt sig negativa till tanken på en särskild rundradio, framhålls såsom nämnts nödvändigheten av ytterligare överväganden.

VI. Bildnings- och undervisningsverksamheten i radio och television

Utredningen

Allmänna riktlinjer för den fortsatta verksamheten

Den helt dominerande delen av den verksamhet, som Sveriges Radio hittills bedrivit på bildnings- och undervisningsområdet, hänför sig till skolradio och skol-TV. Härutöver har i viss omfattning kursverksamhet förekommit med en allmänt folkbildande inriktning. Enligt utredningen

är tiden nu inne att överväga ett avsevärt ökat engagemang för etermedierna i dessa hänseenden. Utländska erfarenheter ger också vid handen, att såväl radion som televisionen med fördel kan användas inom högre skolformer och inom vuxenundervisningen i vidaste mening.

Vid sina överväganden av rundradions utvecklingsmöjligheter härvidlag har utredningen skilt mellan två slags programaktiviteter, nämligen dels sådana som ingår såsom led i målinriktade studier vilka åsyftar viss kompetens och anknyter till det allmänna skol- och undervisningsväsendets studieschema, dels sådana som har folkbildningskaraktär och som avser fria, ej målinriktade studier. Det förra slaget av aktiviteter sammanfattas under benämningen utbildningsradio-TV. Dit hör nuvarande skolradio och skol-TV ävensom annan utbildningsradio-TV, som tar sikte på skolformer vid sidan av grundskola-gymnasium, vuxenundervisning i olika former och på skilda stadier, inkl. yrkesutbildning och universitetsundervisning. Det senare slaget av aktiviteter sammanfattas av utredningen under benämningen studieradio-TV. Dit hör kurser i främmande språk för individuellt studerande, folkbildningsprogram avsedda dels för enskilda lyssnare, dels för folkbildningsorganisationernas studiecirklar etc.

Innan utredningen går närmare in på frågan om den programmässiga karaktär och utformning, som utbildningsradio-TV resp. studieradio-TV bör ges, övervägs vilka sändningsmöjligheter som står till buds för ifrågavarande programaktiviteter och anföras synpunkter på hur dessa bör finansieras.

För sändningsmöjligheterna är det enligt utredningen av avgörande betydelse, att det i en nära framtid står till förfogande dels en ytterligare TV-kanal, dels det ökade sändningsutrymme som den särskilda rundradion medför och som för här ifrågavarande ändamål främst utgörs av den ena av de genom den tekniska »klyvningen» tillkommande FM-kanalerna — den s. k. FM-4 — samt vissa lokala TV-stationer inom UHF-bandet.

Då de växande anspråken på radio och TV medför krav på en systematisk fördelning av arbetsuppgifterna mellan Sveriges Radio och den särskilda rundradion, har utredningen ansett sig böra förorda följande. De programslag, som innefattas i begreppet studieradio-TV, får anses vara en central uppgift för Sveriges Radio och därmed ha en naturlig hemort i radioföretagets allmänna programverksamhet. Däremot är de programuppgifter som betecknas som utbildningsradio-TV att betrakta som ett åliggande för undervisningsväsendet. De faller därmed i princip utanför Sveriges Radios programansvar och bör såvitt möjligt hänvisas till den särskilda rundradion. Utredningen är införstådd med att angivna ansvarsuppdelning inte kan genomföras konsekvent. Å ena sidan kan exempelvis Sveriges Radio endast i begränsad utsträckning åtaga sig att göra program

direkt för studiecirkelverksamheten ute i landet. Det är också sannolikt, att folkbildningsorganisationerna själva önskar hyra programtid i särskild rundradio för att kunna framställa vissa program i egen regi. Å andra sidan finns redan en etablerad tradition att Sveriges Radio tar ansvar för skolradio och skol-TV. Utredningen ser ingen anledning att föreslå någon ändring härvidlag, så mycket mindre som någon möjlighet att sända skol-TV på riksvid basis utanför Sveriges Radios ram ännu inte finns. Sistnämnda förhållande kan motivera att radioföretaget i mån av tillgång på programtid i TV även åtar sig andra uppgifter på utbildningssidan. Däremot bör efter tillkomsten av den särskilda rundradion någon skyldighet inte anses föreligga att svara för ytterligare utbildningsprogram på ljudradions område.

Med utredningens i det föregående redovisade synsätt sammanhänger dess uppfattning, att den verksamhet som av Sveriges Radio anordnas såsom studieradio-TV skall bekostas med licensmedel. Däremot bör för tillkommande programuppgifter vilka är att hänföra till utbildningsradio-TV — på samma sätt som f. n. gäller i fråga om skolradio och skol-TV — utgå ersättning av anslagsmedel från riksstaten.

Utbildningsradio-TV

Försöksverksamhet inom Sveriges Radio. Enligt utredningen kommer den inom etermediernas bildnings- och undervisningsverksamhet hittills dominerande skolradion och skoltelevisionen att i framtiden endast utgöra en mindre del av utbildningsradio-TV i vidare mening. Innan denna finner sin form krävs emellertid försöksverksamhet och fortsatta utvecklingsinsatser.

Oberoende av ansvarsförhållandena i ett mera utbyggt skede anser utredningen, att Sveriges Radio under de närmaste åren bör vara ensam ansvarig för undervisningen i radio och TV och bemyndigas fortsätta den försöksverksamhet, som inletts med den akademiska radiokursen i statskunskap.

I fråga om den fortsatta försöksverksamheten avseende den högre undervisningen framhålls angelägenheten av att vid denna prövas skilda kombinationer av radio, TV och andra studieformer, de nya utbildningsmediernas lämplighet för olika stadier och ämnesområden etc. Utredningen har för egen del förordat tre nya försöksobjekt, nämligen — tagna i den ordning de förutsätts genomförda — en ny akademisk kurs i ämnet pedagogik, en gymnasiekurs i engelska och en akademisk kurs i fysik. Medan vid den tidigare kursen i statskunskap endast ljudradion anlätats, avses kursen i pedagogik ge möjlighet att pröva en ordning innebärande att undervisningen i ljudradion kompletteras med insatser i TV. Kursen i fysik, som bl. a. avser att belysa möjligheterna att tillgodose de naturvetenskap-

liga ämnenas behov av åskådlighet, tänkes i sin tur helt förlagd till TV. Gymnasiekursen är av intresse bl. a. från synpunkten att pröva undervisning i etermedia kombinerad med korrespondensstudier ävensom att mäta den studieaktivitet i olika former, som genom en sådan kurs spontant utvecklas av exempelvis kvällsgymnasier och studieförbund. — Beträffande finansieringen av nämnda försöksverksamhet anser utredningen, att utöver kursen i statskunskap ytterligare ett eller två projekt bör — vad avser produktions- och sändningskostnaderna — kunna finansieras med licensmedel. Härför talar bl. a. de erfarenheter angivna kurser kan ge Sveriges Radio med avseende på den fortsatta utformningen av folkbildnings- och studieprogram inom ramen för Sveriges Radios allmänna programverksamhet. På sikt förutsätts emellertid såsom nämnts alla åtaganden för Sveriges Radio på utbildningsområdet bli täckta med anslagsmedel anvisade över riksstaten.

Radioföretagets engagemang på sikt. Vad sålunda avhandlats hänförs sig till de utvecklingsinsatser på utbildningsområdet, som åtminstone under en övergångstid kommer att krävas av Sveriges Radio. Mot slutet av 1960-talet kan förutsättningarna för radioföretagets engagemang förväntas bli starkt förändrade. All ljudradioundervisning utöver den som är att hänföra till skolradion bör då i princip kunna administreras av de olika undervisningsorganen själva med anlitande av främst den särskilda rundradions FM-4-kanal. Inom utbildnings-TV kan — med hänsyn till det nyssnämnda förhållandet att något riksomfattande nät inte står till förfogande utanför Sveriges Radio — ett vidare ansvar förutsättas åvila företaget. Utredningen tänker sig härvidlag, att programutrymme på dagtid skall kunna ställas till förfogande för angivna ändamål i P 1-kanalen, vilket utrymme framåt 1975 beräknas till ca 35 tim/vecka. Viss begränsad sändningstid bedöms då också kunna ställas till förfogande på tidig kvällstid i P 2-kanalen. — I sammanhanget erinras om att den programtid som är disponibel kan utnyttjas mer eller mindre effektivt beroende på i vilken utsträckning det blir nödvändigt att sända repriser. En allmän minskning av reprisverksamheten bör vara möjlig, allteftersom lättskötta bandspelare även på TV-området mera allmänt kommer i marknaden och kan utnyttjas av utbildningsinstitutionerna.

Beträffande den framgent tillkommande utbildnings-TV som sänds i Sveriges Radios kanaler bör i princip gälla att företaget — på samma sätt som beträffande nuvarande skolradio och skol-TV — har ansvaret för de program som sänds och i sista hand bestämmer de sändningstider som skall gälla. Däremot kan Sveriges Radio inte annat än i begränsad utsträckning åta sig att, såsom fallet är med skol-TV, själv producera de enskilda programinslagen. Det är enligt utredningen därför ofrånkomligt, att en mera utbyggd utbildnings-TV-verksamhet produktionsmässigt görs

helt oberoende av Sveriges Radio, som alltså endast mottar färdiga band eller filmer för sändning.

Med hänsyn till de successivt ökade anspråk på programtid, som utbildnings-TV kan förutses komma med, är det samtidigt angeläget att såvitt möjligt kanalisera in anspråken på arrangemang med lokala universitetsstationer och sluten-krets-TV-anläggningar etc. För expansionen på något längre sikt hänvisar utredningen till de möjligheter, som öppnar sig vid ett ianspråktagande av den ytterligare TV-kanal inom UHF-banden, vilken enligt gällande våglängdsplaner står till vårt lands förfogande.

Vissa aspekter på den särskilda rundradion. Beträffande formerna för utbildningsinstitutionernas utnyttjande av den särskilda rundradion har utredningen anfört vissa allmänna synpunkter. På l j u d r a d i o s i d a n förutsätts såsom nämnts den angivna FM-4-kanalen komma att stå till förfogande för skolor, universitet och det fria bildningsarbetet. Nätet tillåter riksomfattande sändningar, men det kan också brytas upp och betjäna lokalt och regionalt förankrad undervisningsverksamhet. Härvidlag kan skolöverstyrelsen tänkas ha intresse att planera vissa större undervisningsblock centralt med inriktning på hela landet. På regional- och lokalplanet kan länsskolnämnder och lokala skolstyrelser förutsättas ta motsvarande initiativ. För den akademiska undervisningen bör den centrala planeringen åvila universitetskanslersämbetet, medan universitet och högskolor via rektorsämbetena bör kunna finna former för lokal samverkan. Folkbildningsverksamheten kan — i den mån den engagerar sig i utbildning — via studieförbunden och andra centrala organ planera den riksomfattande programverksamheten, medan länsbildningsförbund och lokalavdelningar har möjlighet att ta egna initiativ.

Televerket föreslås upprätta och driva sändarna och härför utta en avgift, som täcker verkets kostnader. Studiokostnaderna är svåra att överblicka men torde under förutsättning av relativt enkla programformer kunna hållas på en låg nivå. Särskilda åtgärder — eventuellt vidtagna i samverkan mellan olika berörda intressenter — torde erfordras för att anskaffa studiokapacitet i erforderlig utsträckning.

Inom t e l e v i s i o n e n är det endast fråga om lokala stationer, vilka kan komma att drivas av ett universitet, samverkande högre utbildningsanstalter eller kanske en stiftelse. Investeringskostnaderna torde leda till att endast ett fåtal stationer blir aktuella. Drivna som universitetsstationer kan de tänkas bli utnyttjade för att klara olika moment i den reguljära undervisningen i skilda ämnen, för att bedriva viss extensionsundervisning, för att underlätta den undervisningssituation som uppkommer om en ordning med universitetsfilialer vinner tillämpning etc. — Flera av de fördelar som avses uppnådda med sådana stationer kan enligt utredningen också vinnas genom anordnande av sluten-krets-TV. Med hänsyn härtill bör tekniskt, ekono-

miskt och undervisningsmässigt betingade alternativöverbäganden föregå valet av arrangemang.

Ytterligare utredningar. Allmänt konstaterar utredningen att det här endast kunnat bli fråga om att ange vissa riktlinjer för den fortsatta utvecklingen. Då utbildningsradio-TV öppnar stora perspektiv och det återstår många problem att lösa innan de nya studieformerna blir ett naturligt led i framförallt vuxenundervisningen, föreslås att det åt en ny utredning uppdras att närmare kartlägga undervisningens behov av de nya hjälpmedlen. Härfor krävs det en tillförlitlig framtidsprognos, som också tar hänsyn till olika ämnens lämplighet, då det gäller att utnyttja etermedierna ävensom sluten-krets-anläggningar. Härmed förenade kostnader bör närmare utredas och vägas mot gängse kalkyler för undervisningen på olika stadier. Med ledning av bl. a. sådana jämförelser bör nettoeffekten bedömas av den rationalisering, som radio-TV-undervisning medger. De närmare formerna för utnyttjandet av den särskilda rundradion bör ytterligare överbägas och huvudmannafrågan i sammanhanget beaktas.

Studieradio-TV

Hittillsvarande verksamhet på folkbildningsområdet. Den av utredningen skisserade och såsom studieradio-TV betecknade verksamheten har sin naturliga utgångspunkt i rundradions nuvarande folkbildningsprogram och språkkurser. Det är här fråga om bildningsaktiviteter, som i princip inte syftar till prov och examina utan mera till studier som självändamål.

Om den hittillsvarande verksamheten gäller att de egentliga folkbildningsprogrammen planeras i nära samråd med studieorganisationerna. Inom ljudradion där de går under den sammanfattande benämningen radioskolan rör det sig årligen om ett tiotal programserier. Dessa vänder sig såväl till enskilda som till grupper av lyssnare, och de kan i stort sett hänföras till någon av följande fem kategorier, nämligen internationell orientering, estetisk fostran, allmänna skolämnen, samhällsorientering och praktiska ämnesområden. Radioskolan kompletterar i hög grad verksamheten inom studieförbunden och ger dessa ett tillskott av kurser, som i inte obetydlig utsträckning används i studiecirklarna. Inom televisionen har hittills fyra serier av egentliga folkbildningsprogram kommit till stånd. Dessa har ingått som led i den allmänna programverksamheten, och syftet har varit dels att fånga den stora TV-publikens intresse, dels att — i samarbete med bildningsorganisationerna — infoga programmen i ett organiserat studiearbete i anslutning till ett för ändamålet iordningställt studiematerial.

Språkkurserna intar i flera hänseenden en särställning. Sålunda har språkundervisningen i stort sett planerats inom radioföretaget. Den har inte heller i samma utsträckning som de egentliga folkbildningsprogrammen varit inriktad på grupper utan vänt sig till den enskilde lyssnaren. Allmänt

konstaterar utredningen, att språkkurserna med hänsyn till de erfarenheter som vunnits utgör ett väl genomarbetat fält för en radiomässig och numera även TV-mässig pedagogik.

Den fortsatta verksamheten. Vad avser *lj u d r a d i o n* förutsätter utredningen, att studieförbunden i och med tillkomsten av särskild rundradio övertar ansvaret för en betydande del av de direkt för studiecirkelverksamheten avsedda ljudradioprogrammen. Även vid sådant förhållande är det angeläget, att Sveriges Radio — i nära samverkan med studieförbunden — fortsätter sina sändningar av det slags folkbildningsprogram, som omfattas av radioskolans — i fortsättningen radiohögskolans — verksamhet. Det bör härvid tillses, att programverksamheten allsidigt täcker de ämnesområden, som enligt studieförbundens statistik utgör bildningsrörelsens innehåll. Betydelsefullt anses bl. a. vara att i sammanhanget ökat utrymme bereds den estetiska bildningsverksamheten. — Radioskolans omfattning är f. n. exklusive repriser 60 tim/år. Enligt utredningen bör utrymmet fram till 1970 fördubblas till 120 tim/år med tillägg av 30 timmar repriser. Sändningarna tänkes i veckoprogrammen fördelade på särskilda programblock.

I fråga om språkundervisningen har hittills karaktären av studieradio — dvs. frånvaron av examensinriktning och formella kompetenskrav — varit utmärkande. Det kan förutsättas, att i framtiden en viss kategori av språkstuderande använder sig av den service som ges inom ramen för utbildningsradio-TV. Efterfrågan på ej målinriktade språkstudier bedöms dock alltjämt dominera och motivera en fortsatt expansion. Även TV hör utnyttjas, av utrymmes- och kostnadsskäl dock endast i mindre omfattning. Vad avser expansionstakten anser utredningen, att språkkurserna — som f. n. omfattar ca 80 tim/år inkl. viss mindre del repriser — fram till 1970 skall få sin sändningstid ökad till ca 200 tim/år, varav ca 40 timmar repriser.

Den av utredningen föreslagna utvecklingen inom *lj u d r a d i o n* innebär relativt sett ingen större ökning av den totala programproduktionen. Enligt det föregående skulle studieradio ha en omfattning av tillhoppa 350 tim/år omkring 1970 i en samlad programtid av storleksordningen 20 000 tim/år. Ökningen ryms inom de allmänna utvecklings- och kostnadsplaner, som utredningen framlagt för *lj u d r a d i o n*.

För *t e l e v i s i o n e n s* del föreslår utredningen, att en ny verksamhet introduceras, vilken ges benämningen TV-högskolan. Därmed avses en fri, i Sveriges Radios regi uppbbyggd bildningverksamhet, som främst riktar sig till de enskilda lyssnarna. Endast en mindre del av programmen tänkes mera direkt avpassade för folkbildningsförbundens studieverksamhet. Målsättningen skall vara ambitiös och programmen ligga på en genomgående hög nivå och vända sig till en publik, som söker gedigna kunskaper. TV-högskolan är att betrakta som ett tillskott utöver vad som ges av kulturprogram inom den allmänna sektorn. Vid planeringen bör inte i första hand eftersträvas omväxling och aktualitet utan mera en systematisk ge-

nomarbetning av olika delar av kunskapsfältet. Kärnan bör utgöras av programstoff, som ger kontakt med kultur, forskning och vetenskap. Utredningen understryker i sammanhanget anlägenheten av att tillräckligt utrymme bereds även program, som syftar till estetisk fostran.

Den sålunda redovisade studie-TV-verksamheten förutsättes få en utåt sammanhållen karaktär bl. a. genom att sändningarna samlas i programblock. Utredningen föreslår en expansion av verksamheten, som 1974/75 leder fram till en sändningstid av ca 640 tim/år varav hälften repriser. Enligt gjorda kostnadsberäkningar skulle denna programvolym i det för angivna tidpunkt förutsatta prisläget representera en årlig kostnad av 26,5 milj. kr.

Inom Sveriges Radio bör enligt utredningen studieradio-TV ges en stark ställning. TV- och radiohögskolorna bör sålunda anordnas som särskilda programavdelningar.

Remissyttranden

Behovet av en utbyggnad av bildnings- och undervisningsverksamheten i radio och television har allmänt understrukits av de remissinstanser, som yttrat sig i ämnet. Särskilt har en sådan utbyggnad ansetts motiverad med hänsyn till vuxenutbildningen.

Landsorganisationen erinrar om de successivt pågående tekniska, ekonomiska och sociala förändringarna i samhället, som sker mycket snabbt och som ställer individer, organisationer, företag och institutioner inför ständigt nya problem. Härav följer ett behov av fortlöpande nyorientering och fortbildning för praktiskt taget alla samhällsgrupper. Utan tvekan har radio och TV en stor uppgift att fylla i den studie- och skolningsverksamhet, som sålunda erfordras för att möta utvecklingens krav.

Även *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* hänvisar i sitt gemensamma yttrande till de fortgående strukturförändringarna inom arbetslivet och den snabba tekniska utvecklingen. De kraftigt ökade insatser på vuxenutbildningens område, som härigenom aktualiseras förutsätter medverkan från etermedierna. Utbyggda distributionsvägar för undervisning via dessa skapar över huvud betingelser för ett mera rationellt utnyttjande än hittills av de totala utbildningsresurserna. Liknande synpunkter anfördes av bl. a. *Tjänstemännens centralorganisation*, *Riksförbundet Landsbygdens folk* och *arbetsmarknadsstyrelsen*.

Universitetskanslersämbetet delar uppfattningen, att vidgade utbildningsmöjligheter i rundradion framförallt bör inriktas på vuxenutbildning och särskilt då med sikte på dem som inte blivit delaktiga av skolväsendets ut-

byggnad. Ämbetet ser också radion och televisionen som medel att åstadkomma den rationalisering av den högre undervisningen, som erfordras för att klara den hastigt växande tillströmningen till universitet och högskolor. Bl. a. hänvisas till den betydelse medierna bör kunna få för en decentraliserad och över huvud extramural undervisning. Till viss del synes visserligen sådana behov kunna tillgodoses genom sändningar med lokal räckvidd och genom sluten-krets-sändningar, men i stor utsträckning måste riksprogrammen medverka inte minst på televisionssidan.

Skolöverstyrelsen förutser successivt ökade behov av eterutrymme med hänsyn såväl till grundskole- som till gymnasie-, fackskole- och yrkesskoleverksamheten. Angelägenheten av att etermedierna utnyttjas för olika delar av skol- och undervisningsområdet understrykes även av *gymnasieutredningen*, *yrkesutbildningsberedningen* samt *Målsmännens riksförbund*.

Om sålunda behovet av en utbyggnad av bildnings- och undervisningsverksamheten i radio och television allmänt vitsordas, har ett flertal remissinstanser anfört kritiska synpunkter på den av utredningen föreslagna uppdelningen av verksamheten i en utbildningsradio-TV och en skolradio-TV. Några instanser förordar andra kriterier för en avgränsning av verksamheten, medan åtskilliga instanser är tveksamma om någon kategoriindelning över huvud bör ske.

Skolöverstyrelsen och *Tjänstemännens centralorganisation* anser, att begreppet utbildningsradio-TV bestämts alltför snävt av radioutredningen. Sålunda skall enligt denna däri innefattas endast sådan undervisning, som äsyftar viss kompetens och anknyter till det allmänna skol- och undervisningsväsendets studieschema. Om en gränsdragning skall ske — och detta kan vara praktiskt motiverat i samarbetet med olika myndigheter och organisationer — bör enligt nämnda båda remissinstanser med utbildningsradio-TV förstås programverksamhet, som överhuvud tillgodoser intentionerna med en av offentlig myndighet fastställd eller på annat sätt godkänd läro- eller studieplan. Därmed förs en del av det som av utredningen föreslagits ingå i studieradio-TV till utbildningsradio-TV. Detta sammanhänger med att det moderna folkbildningsarbetet i viss utsträckning är målinriktat mot utbildning eller fortbildning av olika slag. Vad som faller utanför den sålunda förordade ändrade bestämmningen är aktiviteter, som kan sägas tillgodose det allmänna bildningsbehovet. Dessa motiverar ingen kategorimässig särbehandling utan bör hänföras till den allmänna programverksamheten.

Svenska arbetsgivareföreningen, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* har en uppfattning, som nära ansluter till nyssnämnda remissinstanser. De anser nämligen att en uppdelning av ifrågavarande programverksamhet bör ske med hänsyn till om den avser någon form av målinriktade studier eller om den har en mera allmänbildande karaktär.

Samverkande bildningsförbunden och Sveriges nykterhetsvänners landsförbund framhåller för sin del, att det inte kan vara meningsfullt att inom vuxenutbildningen skilja mellan målinriktade och icke målinriktade studier. Den omständigheten att lyssnarna eller tittarna kan delas upp med hänsyn till sin attityd till vissa program påverkar nämligen i och för sig inte programuppläggningsen. Däremot kan det vara lämpligt att göra en uppdelning med utgångspunkt i mottagarnas studiesituation, exempelvis en uppdelning efter det förhållandet om programmen riktar sig till elever i det obligatoriska skolväsendet eller inte. Från denna synpunkt kan det förslagsvis skiljas mellan en skolradio-TV och en vuxenutbildningsradio-TV. En likartad uppläggning av verksamheten förordas av *Svenska landsbygdens studieförbund*.

Även *Folkuniversitetet* förordar en annan uppdelning än den av utredningen gjorda. För att komma ifrån den svårhanterliga distinktionen mellan bildning och utbildning bör det enligt Folkuniversitetet skiljas mellan sådana program, som meddelar en kompletterande undervisning, och sådana som från undervisningssynpunkt har en självständig karaktär. I förra fallet avses program av den typ, som hittills getts i skolradio och skol-TV. Dylika program bör i fortsättningen ges även som stöd åt universitetsundervisningen och folkbildningen, därvid i senare fallet producenterne förutsätts utgå från de ämnen, som behandlas i studiecirkelarna i landet. Allmänt gäller att denna programtyp rymmer en verksamhet, som anknyter till av skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet finansierade utbildningsformer. — De självständiga programmen skall vara Sveriges Radios egen uppgift och kan gälla så skilda ting som en nybörjarkurs i något språk, en gymnasie- eller universitetskurs etc.

Bland remissinstanser som intar en kritisk eller tveksam hållning till en uppdelning över huvud av bildnings- och undervisningsverksamheten i rundradion återfinns *Sveriges Radio*, som konstaterar att den av utredningen gjorda kategoriklyvningen knappast står i samklang med de praktiska erfarenheter radioföretaget gjort i sitt arbete. Det frivilliga bildningsarbetet i vårt samhälle genomgår f. n. en stark omvandling i riktning mot mer kompetensinriktade studier. Redan detta är ett skäl för att inte låsa sig så starkt i ett kategoritänkande. Beträffande den praktiska tillämpningen av den föreslagna uppdelningen framhåller Sveriges Radio, att det även i fråga om konkreta programprojekt kan vara svårt att på förhand fastställa, till vilken kategori de skall anses höra. Exempelvis planerades och genomfördes radiokursen i statskunskap som ett utpräglat exempel på utbildningsradion. Det har dock visat sig, att ett stort antal icke betygsinriktade lyssnare med positivt utbyte följt programmen enskilt eller i studiecirkel. För dessa lyssnare framstår kursen som studieradio.

Liknande synpunkter anförs av *Arbetarnas bildningsförbund*, vars slutsats blir att såvitt angår rundradions vuxenutbildningsprogram någon an-

ledning till åtskillnad inte finns, så mycket mindre som detta skulle vara till hinder för en vettig planering och samordning av verksamheten. Till gruppen av remissinstanser med en kritisk eller tveksam inställning till kategoriuppdelning kan även föras *Folkbildningsförbundet, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen* och *Riksförbundet Landsbygdens folk*.

Den av utredningen föreslagna *expansionstakten* har allmänt ansetts nödvändig för att tillgodose *undervisningsväsendets* behov av insatser i etermedierna. Undervisningsmyndigheterna har dock bedömt den otillräcklig från sistnämnda synpunkt.

Universitetskanslersämbetet anser således, att utredningen intagit en alltför restriktiv hållning till önskemålen om ytterligare programtid i Sveriges Radios ljudradiokanaler. På TV-sidan förutses att expansionsanspråk kan göra sig gällande, som under vissa förutsättningar leder till att en tredje TV-kanal behöver tas i anspråk tidigare än vad utredningen förutsatt, dvs. redan före mitten av 1970-talet. I likhet med utredningen anser ämbetet, att de möjligheter måste beaktas, som öppnar sig genom ett eventuellt utnyttjande av lokala universitetsstationer och av sluten-krets-sändningar.

Skolöverstyrelsen — som bedömer möjligheterna att använda den särskilda rundradion för undervisningsändamål såsom begränsade — framhåller också, att programutrymme måste ställas till förfogande i Sveriges Radios ljudradio- och TV-kanaler för såväl skolradio- som utbildningsradio-TV i betydligt större utsträckning än vad utredningen föreslagit. Vad exempelvis beträffar skolradio-TV har inte beaktats de behov, som kan komma att aktualiseras av det nya gymnasiet, fackskolan och yrkesskolan.

Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund samt *Tjänstemännens centralorganisation* finner det önskvärt, att en expansion i enlighet med utredningens förslag kommer till stånd. Samtidigt är de i olika hänseenden kritiska till de programtider, som utredningen anvisat för utbildningsändamål.

Sveriges Radio konstaterar, att utredningen vid sina programöverbägganden utgått från vissa förutsättningar som ännu är osäkra. Det gäller bl. a. utnyttjandet av den särskilda rundradion och den förutsatta minskade repriseringen av TV-program. Enligt Sveriges Radios uppfattning torde det överhuvud först efter några års fortlöpande analys av undervisningsväsendets programbehov bli möjligt att ta ställning till den lämpliga utbyggnadstakten på sikt. I sammanhanget påpekas att undervisningsprogrammen vid en fortsatt expansion kan komma i ett olyckligt konkurrensförhållande till den allmänna programverksamheten. Detta aktualiserar då bl. a. frågan om utnyttjande av en tredje TV-kanal för undervisningsändamål.

Radioutredningens förslag om en *försöksverksamhet* med sikte på att — såsom ett led i utbildningsradio-TV — pröva *etermedier*

nas lämplighet för olika stadier och ämnesområden inom undervisningsväsendet vinner allmän anslutning.

Enligt *universitetskanslersämbetet* erfordras en systematisk försöksverksamhet, innan det kan bli fråga om en mera reguljär eterburen undervisning på universitets- och högskoleområdet. Det förutsätts därvid, att ämbetet skall ha den pedagogiska ledningen av denna i Sveriges Radios programkanaler bedrivna försöksverksamhet såvitt avser den undervisningssektor, för vilken ämbetet ansvarar. *Skolöverstyrelsen* har ingen erinran mot det för gymnasiestadiet föreslagna försöksprojektet i engelska men förutsätter, att skolöverstyrelsen får medverka i planeringen av det samma.

Gymnasieutredningen framhåller önskvärdheten av att utöver den föreslagna kursen i engelska andra försöksprojekt kommer till stånd inom gymnasiesektorn, bl. a. i matematik samt överhuvud i naturvetenskapliga och tekniska ämnen. Olika studiekombinationer bör därvid prövas, såsom gemensamma insatser i ljudradio och TV, kurser i ljudradio i förening med korrespondensundervisning eller som stöd åt undervisning i kvällsgymnasier etc. Erfarenheterna från sådana försök blir av betydelse för den fortsatta planeringen av vuxenundervisningen på gymnasiestadiet. Även *Tjänstemännens centralorganisation* och *Hermods korrespondensinstitut* betonar vikten av att olika studieformer kombineras inom ramen för den fortsatta försöksverksamheten.

Sveriges förenade studentkårer framhåller, att åtgärder bör vidtas för en samordnad planering av försöksverksamheten och för utvärdering av resultaten från denna. Detta sker lämpligen genom att en arbetsgrupp tillsätts, i vilken ingår företrädare för bl. a. Sveriges Radio, undervisningsmyndigheterna samt lärar- och elevintressena.

Sveriges Radio betygar sin beredvillighet att medverka i den föreslagna försöksverksamheten, dock utan att på detta stadium vilja binda sig för de ämnen och stadier, som förordas i betänkandet.

Beträffande utredningens förslag i fråga om ansvarsfördelningen i programhänseende mellan Sveriges Radio å ena samt berörda myndigheter och organ på undervisningsområdet å andra sidan har från utredningen avvikande synpunkter anförts av vissa remissinstanser. I ett par fall — universitetskanslersämbetet och skolöverstyrelsen — har Sveriges Radio ansetts böra ha ett större ansvar än vad utredningen förutsatt, i ett par andra fall har en närmast motsatt uppfattning hävdats.

Universitetskanslersämbetet kan inte ansluta sig till förslaget, att Sveriges Radio på ljudradiosidan framgent endast skall ha ansvaret för skolradioverksamheten, medan utbildningsradio i övrigt skall hänvisas till den särskilda rundradion. Utbildningens betydelse i dagens samhälle liksom etermediernas stora möjligheter att främja utbildningen motiverar enligt

ämbetet, att Sveriges Radios styrelse får en klar skyldighet att svara för ifrågavarande programverksamhet. Det bör för övrigt också övervägas att till Sveriges Radio knyta en eventuell särskild rundradio. Radioföretaget känner härigenom starkare sitt ansvar för att etermedierna totalt får en ändamålsenlig användning på undervisningsområdet. Beträffande de särskilda rundradioprogrammen förutsätts dock, att det omedelbara ansvaret för programverksamheten skall kunna överlämnas till undervisningsmyndigheter och liknande. Vad avser programmen i Sveriges Radios egna kanaler utgår ämbetet från att ansvaret för utbildningsinnehållet skall åvila undervisningsorganen. Samråd med dessa bör ske i fråga om programmens inplacering i programschemat.

Även *skolöverstyrelsen* anser, att Sveriges Radio i princip skall svara för inte enbart skolprogram utan även andra utbildningsprogram och detta såväl i ljudradion som televisionen. Härigenom kan man dra nytta av Sveriges Radios erfarenheter samt personella och materiella resurser. En förutsättning är då, att undervisningsorganens pedagogiska och utbildningspolitiska önskemål beaktas i tillräcklig utsträckning.

Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund anser det böra övervägas att sammanföra huvuddelen av programverksamheten på utbildningsområdet i en utbildningsradio-TV, för vilken huvudmannskapet skall innehåsa av undervisningsmyndigheterna och alltså i sista hand av ecklesiastikdepartementet. En sådan ordning motiveras av den dominerande ställning, som den målinriktade utbildningen kommer att få i etermedierna, och av behovet att samordna denna i förhållande till annan utbildningsverksamhet. Inom ramen för en sådan utbildningsradio-TV blir det undervisningsmyndigheternas sak att bedöma i vilken utsträckning Sveriges Radios och eventuellt även den särskilda rundradios programkanaler bör användas.

Statskontoret och riksrevisionsverket framför tanken att omkonstruera den av utredningen för den särskilda rundradion föreslagna sändningsnämnden så att denna kan svara inte bara för fördelningen av sändningstiderna i den särskilda rundradion utan även för samordningen av de skattemedelsfinansierade programverksamheternas — och då bl. a. utbildningsradio-TV:s — utnyttjande av Sveriges Radios programkanaler och resurser.

Utredningens förslag, att det åt en särskild utredning uppdras att närmare överväga undervisningsväsendets behov av etermedierna och formerna för ett vidgat utnyttjande av dessa, har tillstyrkts av de remissinstanser, som yttrat sig i frågan, dock med undantag av skolöverstyrelsen.

Universitetskanslersämbetet vitsordar allmänt behovet av en sådan utredning, som lämpligen anknytes till ecklesiastikdepartementet. *Sveriges*

förenade studentkårer vill koppla ihop den föreslagna utredningen med den nyssnämnda försöksverksamheten på så sätt att den arbetsgrupp, som organisationen förutsatt skola leda och följa upp denna verksamhet, underställs utredningen. Enligt *Tjänstemännens centralorganisation* bör i utredningsarbetet ingå att närmare pröva frågan var produktionsansvaret avseende skol- och utbildningsprogrammen i framtiden skall ligga. *Sveriges Radio* vill, att det även skall övervägas att ta en tredje TV-kanal i bruk för undervisningsändamål.

Skolöverstyrelsen avvisar förslaget om en utredning. Det bör ingå i Sveriges Radios, skolöverstyrelsens och andra utbildningsmyndigheters normala arbetsuppgifter att gemensamt och kontinuerligt överväga utnyttjandet av etermedierna för undervisningsändamål.

Vad avser de programtyper, som av utredningen sammanfattats med beteckningen studieradio-TV, har — som framgår av det följande — remissinstanserna allmänt ansett en expansion önskvärd, samtidigt som från olika håll kritiska synpunkter anförts på den kategorimässiga avgränsning av folkbildningsprogrammen, som utredningen föreslagit. Med denna inställning följer också en kritisk hållning till utredningens förslag om en uppdelning i sin tur av folkbildningsprogrammen på en radio- och en TV-högskola, vilka har en delvis olika utformning bl. a. med hänsyn till de s. k. studiecirkelprogrammen. Bortsett härifrån understryks önskvärdheten av att folkbildningsprogrammen får en ändamålsenlig utformning så att de stödjer och kompletterar studieförbundens bildningsarbete. Betydelsen av att programplaneringen sker i nära samråd med förbunden betonas.

Flera remissinstanser uppehåller sig vid de organisatoriska problemen i samband med Sveriges Radios handhavande av undervisnings- och bildningsverksamheten. *Arbetarnas bildningsförbund*, *Tjänstemännens centralorganisation* och *Brevskolan* anser, att den samlade verksamheten på detta område organisatoriskt skall hållas samman inom radioföretaget. Någon uppdelning bör sålunda inte ske på en ljudradio- och en TV-sida, inte heller med hänsyn till om det gäller mera utbildningsinriktade eller mera folkbildningsinriktade programaktiviteter. Enligt *Kooperativa kvinnogillesförbundet* och *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* bör åtminstone en gemensam, över båda medierna spännande avdelning för vuxenundervisningen och vuxenutbildningen finnas.

VII. Finansieringsfrågor

Utredningen

Finansieringsprinciper

Valet av finansieringsmetod. Ända sedan sin tillkomst har rundradioverksamheten finansierats med licensavgifter, som erlagts av innehavare av mottagningsapparat. Med licensmedlen har bestridits radioföretagets och televerkets driftkostnader ävensom — efter beslut av 1955 års riksdag — kostnaderna för investeringar i rundradioanläggningar. Efter övergången till licensfinansiering av investeringar har vidare en ordning tillämpats innebärande omedelbar avskrivning av anläggningskostnaderna. Uppkommande överskott, som tidigare inlevererats till statsverket, har efter beslut av 1957 års riksdag fonderats hos televerket för att tas i anspråk för den fortsatta utvecklingen av rundradioverksamheten. Från att ursprungligen endast ha gällt ljudradiorörelsen har vid verksamhetens utsträckning till televisionsområdet angivna principer fr. o. m. budgetåret 1959/60 gjorts tillämpliga även på den nya verksamhetsgrenen. De hos televerket fonderade överskottsmedlen, som vid utgången av budgetåret 1963/64 uppgick till 16,6 milj. kr. för ljudradion och till 159,2 milj. kr. för televisionen, disponeras av telestyrelsen såsom rörelsemedel. Styrelsen har därvid fr. o. m. budgetåret 1963/64 haft att erlägga ränta efter samma räntefot, som är fastställd för televerkets rörliga kredit i riksgäldskontoret. — Fr. o. m. budgetåret 1964/65 gäller att vissa kostnader i anslutning till rundradioverksamheten bestrids inte med licensmedel utan med skattemedel anvisade under särskilt anslag på riksstaten. På detta sätt täcks sålunda kostnaderna för skolradio och utlandsprogram ävensom för de särskilda blindlicenserna.

Utredningen konstaterar, att det för den fortsatta rundradioverksamheten i Sverige kan ifrågakomma tre olika finansieringsmetoder, vilka också kan kombineras. Dessa är licensmedel, medel anvisade över riksstaten samt inkomster från försäljning av annonstid (reklam). Som framgår av det föregående har intill nyligen endast den första metoden tillämpats i Sverige. Den är också antingen den enda eller den viktigaste metoden att finansiera radio- och televisionsverksamhet i de flesta europeiska länder. I fråga om skattefinansieringen gäller att en fullständig sådan mycket sällan förekommer annat än i utvecklingsländerna, medan däremot bidrag av skattemedel till särskilda grenar av verksamheten inte är ovanliga.

I enlighet med direktiven för radioutredningen har de båda metoderna med reklam- och allmän skattefinansiering undantagits från utredningens överväganden. Beträffande skattefinansiering erinras om att en sådan ordning på sina håll förordats för ljudradion med hänsyn till dess allmänna

spridning. Utredningen konstaterar i anslutning härtill att spridningsargumentet inte gäller för televisionen. Att under sådana förhållanden bibehålla licensfinansiering av televisionen och övergå till skattefinansiering beträffande ljudradion framstår från praktiska och andra synpunkter såsom ett olämpligt arrangemang. Mot en allmän skattefinansiering talar också att medelstilledningen till rundradioverksamheten därmed — på samma sätt som gäller för vissa andra offentliga verksamhetsgrenar — riskerar att bli beroende av det statsfinansiella lägets växlingar.

Argumenten mot en allmän skattefinansiering avser dock inte de särskilda programuppgifter, som Sveriges Radio kan komma att åta sig utom ramen för den allmänna programverksamheten. Sålunda förutsätter utredningen, att den finansieringsmetod som redan tillämpas för skolradioverksamheten i framtiden även kommer att gälla de nya former av utbildningsradio-TV, som utredningen i det föregående föreslagit. Det erinras i sammanhanget om skillnaden mellan å ena sidan utbildningsradio-TV och å andra sidan den studieradio-TV, som likaledes förordats av utredningen. I det senare fallet är det fråga om uppgifter, som naturligen faller inom ramen för den allmänna programverksamheten och som därför bör finansieras med licensmedel.

Licenssystemet i framtiden. I Sverige gäller f. n. att man för de TV- och ljudradiomottagare som finns inom ett hushåll — oberoende av deras antal och geografiska spridning på ordinarie bostad, fritidsstuga etc. — erlägger en TV-licens resp. en ljudradiolicens. Ett undantag utgör radiomottagare i bil, för vilken en särskild radiolicens utgår.

Utredningen anser, att man så långt möjligt bör närma sig principen ett hushåll — en licens. En utgångspunkt är härvidlag, att nästan alla svenska hushåll med TV-mottagare också har radiomottagare. Det är därför möjligt att liksom på många håll i utlandet ha en kombinerad radio-TV-licens baserad på innehavet av TV-apparat ävensom en särskild radiolicens för det mindre antalet hushåll med enbart radioapparat. De rent praktiska fördelarna med en kombinerad licens är tre, nämligen mindre besvär för allmänheten med licensinbetalningar, mindre administrativt arbete för post- och televerken samt mindre kostnader för licensuppbörd och licenskontroll. I anslutning härtill beräknas — med bortseende från bilradiolicensen samt under antagande av halvårsvisa inbetalningar av den kombinerade licensen samt helårsvisa inbetalningar av den särskilda radiolicensen — att antalet inbetalningstillfällen per år kan minskas med en tredjedel eller från f. n. 6,6 till 4,6 milj. tillfällen.

Utredningen finner emellertid, att förenklingen kan drivas ännu längre. Med utgångspunkt i nuvarande licensantal och licensavgifter — och fortfarande med bortseende från bilradiolicensen — beräknas, att den särskilda radiolicensen skulle ge enbart (35 kr. $\times$ 600 000 hushåll =) 21 milj. kr., medan den kombinerade radio- och TV-licensen skulle inbringa (135 kr. $\times$

2 000 000 hushåll $\Rightarrow$ 270 milj. kr. Av de sammanlagda licensinkomsterna om 291 milj. kr. skulle sålunda endast 7 procent härröra från den särskilda radiolicensen. Vid oförändrade licensavgifter och förutsatt utveckling av licensantalet beräknas angivna andel minska till 4 % år 1967 och 2 % år 1970.

Under sådana förhållanden aktualiseras frågan om inte hela radio- och televisionsverksamheten kan finansieras med inkomsterna från den kombinerade licensen. De rättviseargument, som kan anföras mot att en grupp hushåll — de som endast har radioapparat — på så sätt slipper licens, kan enligt utredningen bemötas med att ifrågavarande grupp representerar de ekonomiskt minst bärkraftiga hushållen. I avgiftshänseende innebär ett slopande av den särskilda radiolicensen — vid en förutsatt omläggning år 1967 — att den kombinerade licensen måste höjas med 5 kr. per licens och år. Ifrågavarande belopp beräknas emellertid år 1975 vid då förväntad TV-täckning av landet ha minskat till 1 kr. för licens och år. — Utredningen har för sin del med hänsyn till de administrativa och ekonomiska fördelarna av ett sådant arrangemang stannat för att föreslå införandet år 1967 av en kombinerad licens och då utan kompletterande särskild radiolicens. Enbart i fråga om licensuppbörden beräknas genomförandet av förslaget medföra en årlig besparing om ca 2 milj. kr.

Vad angår frågan om den särskilda bilradiolicensen, vilken utredningen jämlikt sina direktiv haft att överväga, erinras om de krav som från olika håll framförts på dess slopande. Det har bl. a. framhållits det principiellt oriktiga i att man skall betala extra licens för bilradio, då detta inte erfordras i fall där man har flera radioapparater i samma bostad. Det har också hänvisats till att det numera i marknaden förekommer en rad mellanformer mellan fast monterade bilradioapparater och vanliga transistormottagare, vilket vid fastställandet av licensplikten skapar en rad svårbedömda gränfall. Angivna tolkningsproblem bidrar till att försvåra kontrollförfarandet och skapa friktion mellan polis och allmänhet.

Antalet bilradiolicenser uppgår f. n. till i runt tal 350.000, vilket ger årsintäkter om drygt 12 milj. kr., och monterade apparater beräknas förekomma i ca 25 procent av samtliga personbilar i landet.

Utredningen har vid sina överväganden kommit till att det från synpunkten att eliminera nuvarande olägenheter och den känsla av orättvisa som många upplever är motiverat att slopa bilradiolicensen i samband med införandet av den föreslagna enhetslicensen år 1967. Slopandet bör dock inte avse fordon, som enbart används i yrkesmässig trafik. Ett avskaffande av bilradiolicensen beräknas medföra ett inkomstbortfall, som vid den tänkta tidpunkten för åtgärden motsvarar en höjning av enhetslicensen med drygt 5 kr. per år.

I sammanhanget överväger utredningen slutligen frågan huruvida nedläggning av eller befrielse från licens bör beviljas särskilda grupper som

exempelvis folkpensionärer. Utredningen finner det dock principiellt oriktigt att medge sådana förmåner. Ett stödbehov för vissa grupper bör lösas på andra vägar och inte genom en generell subvention eller en televerkets prövning av det enskilda behovet.

Avskrivnings- och fonderingsprinciper. Utredningen anser, att den nuvarande ordningen med omedelbar avskrivning av gjorda investeringar med anlåtande av de för resp. år disponibla medlen (licensintäkter och fonderade medel) bör kunna tillämpas även i fortsättningen. Därvid har bl. a. beaktats det förhållandet, att totalt sett mycket stora investeringar blir aktuella under lång tid framöver och att dessa kostnader rimligen kan fördelas i tiden på ett sådant sätt att belastningen på de enskilda åren blir förhållandevis jämn.

Vad angår frågan hur inflytande licensmedel skall fördelas dels på ljudradio och television, dels på förbrukning resp. fondering konstaterar utredningen, att det under nuvarande system med skilda licenser för ljudradio- och televisionsrörelserna framstår som det enda rimliga att hålla de båda medierna ekonomiskt helt åtskilda. Det innebär bl. a. att gemensamma kostnader inom Sveriges Radio och televerket fördelas så exakt som möjligt på de båda licenskategorierna och att vardera mediet fonderar sina överskott. Utredningens förslag om utformningen av licenssystemet i framtiden aktualiserar emellertid frågan i vad mån den ekonomiska åtskillnaden skall bibehållas. Därmed avses inte kostnadsredovisningen, som bör vara så fullständig att de verkliga kostnaderna för vardera mediet klart kan särskiljas. I fråga om intäkter och fondering kan emellertid förfaras på olika sätt.

Vid ett system med en kombinerad licens baserad på TV-innehavet och med en kompletterande särskild ljudradiolicens ligger det enligt utredningen nära till hands att avdela en så stor andel av den kombinerade licensen för ljudradioändamål, som motsvarar den gällande rena radiolicensen. Så synes f. n. ske i flertalet av de länder, som tillämpar ifrågavarande licenssystem.

Vad angår den licensutformning som utredningen själv stannat för, nämligen en enda licens som är knuten enbart till TV-innehavet men som finansierar båda medierna, kan två olika arrangemang tänkas. Antingen kan inflytande licensmedel fördelas i bestämda proportioner på ljudradio och television och därvid särskiljas i fondhänseende eller också kan den årliga tilldelningen av licensmedel för drifts- och investeringsändamål visserligen ske separat för resp. medier men överskotten samlas i en gemensam fond. Utredningen finner övervägande skäl tala för det senare arrangemanget, som medger en smidig disposition av de totalt tillgängliga medlen med hänsyn till resp. mediers behov.

Ytterligare inkomstkällor för rundradioverksamheten. Sammanfattningsvis erinras om att rundradiatorörelsen vid bifall till utredningens förslag i olika hänseenden kommer att tillföras vissa inkomster utöver licensavgif-

terna och de räntor, som televerket erlägger för de av verket såsom rörelsemedel disponerade licensmedlen. Sålunda kan i framtiden utbildningsradio-TV och liknande programtyper, som faller utom ramen för Sveriges Radios allmänna programansvar, förväntas leda till en betydande ökning av de särskilda ersättningar, vilka utgår av skattemedel. — Införandet av särskild rundradio leder också till att den allmänna rundradions ekonomi förbättras på olika sätt. Sålunda anses exempelvis den särskilda rundradion utöver kostnaderna för de av verksamheten betingade programförberedelserna och sändararrangemangen böra bestrida sin del av investeringskostnaderna för de två ianspråktaga FM-näten, som redan i och för sig betalats. Detta medför, att televerket varje år får en viss relativt fast inkomst, som i sin tur minskar belastningen på rundradiobudgeten.

Finansplaner

Enligt de i det föregående redovisade beräkningarna skulle i fast penningvärde kostnaderna för televisionen mellan 1965/66 och 1974/75 öka från ca 166 milj. kr. till resp. 321, 356 och 396 milj. kr. enligt de tre tänkta sändningstidsalternativen. För ljudradiorörelsen skulle kostnaderna under samma tid öka från ca 107 till 127 milj. kr. eller — om avdrag sker för den besparing i form av minskade inkasseringskostnader som följer med införandet av en gemensam radio- och TV-licens — till 125 milj. kr.

Kostnaderna bör enligt utredningen ses i relation till det antal licensinnehavare, som man vid olika tidpunkter har att räkna med. Utifrån förutsättningen att enligt utredningens förslag en enhetslicens införs år 1967 baserad på innehavet av TV-apparat är det från nämnda år endast en bedömning av TV-licensstocken som är av intresse. Enligt gjorda prognoser skulle antalet TV-licenser år 1965 uppgå till 2 035 000 motsvarande 73,5 % av hushållen, år 1970 till 2 488 000 motsvarande 85,6 % av hushållen och år 1975 till 2 703 000 motsvarande 90 % av hushållen. Utredningens uppskattningar sammanfaller under en del av perioden nära med telestyrelsens bedömningar, men på sikt har utredningen med hänsyn bl. a. till TV-tätheten i vissa andra länder gjort mera optimistiska antaganden än telestyrelsen, som för slutåret 1975 stannat vid ett licensinnehav motsvarande 83 % av hushållen.

I det följande redovisas en av utredningen gjord beräkning, därvid ifrågasvarande totala kostnader för televisions- och ljudradioverksamheten dividerats med antalet för resp. år förutsatta licensbetalare. Siffrorna belyser sålunda kostnaderna per licens och år i fast penningvärde.

	TV 85 tim.	TV 100 tim.	TV 115 tim.	Ljudradio
1967/68.....	116	117	122	52
1969/70.....	115	123	138	48
1971/72.....	120	132	148	47
1974/75.....	120	132	147	47

Utredningen konstaterar emellertid, att beräkningar i fast prisläge inte ger underlag för bedömning av de licensbelopp som i framtiden kan komma att erfordras. Kostnaderna har därför hypotetiskt antagits till följd av automatiska löne- och prisstegringar öka med i genomsnitt 5 % per år. Vid en sålunda i löpande penningvärde gjord beräkning skulle kostnaderna mellan åren 1965/66 och 1974/75 inom televisionsrörelsen stiga från 166 milj. till resp. 499, 553 och 615 milj. kr. enligt de tre behandlade sändningstidsalternativen samt inom ljudradiorörelsen från 107 milj. till 195 milj. kr.

Med angivna utgångspunkt att en på TV-innehav grundad enhetslicens införs fr. o. m. budgetåret 1967/68 har de sålunda i löpande priser beräknade kostnaderna för radio- och televisionsrörelserna intagits i en samlad, för hela rundradioverksamheten upprättad finansplan, vilken bygger på gemensamma intäkter och gemensamma årliga över- och underskott samt en gemensam fond. Licensintäkterna har beräknats på grundval av nyssnämnda prognos om utvecklingen av licensstocken. På inkomstsidan har även beaktats de räntor, som uppbärs för de av televerket såsom rörelsekapital disponerade licensmedlen. Med såväl kostnads- som intäktssidorna kända har utredningen utarbetat tre planer för licenshöjningar, vilka svarar mot de tre olika alternativen för programtidens utveckling inom televisionen. Utredningen har därvid valt att låta den första höjningen ske 1967, emedan den särskilda ljudradiolicensen avskaffas detta år och ljudradians specialbudget då uppvisar ett underskott, som i och för sig kräver åtgärder. I fortsättningen tänkes licenshöjningar ske vartannat år, vilka höjningar därvid givetvis främst betingas av televisionsrörelsens utveckling. De tre planerna för licenshöjningar (benämnda efter sändningstidsalternativen för TV) får följande utseende.

	85-timmarsalt.	100-timmarsalt.	115-timmarsalt.
1/10 1967	170	170	175
1/10 1969	200	210	230
1/10 1971	220	240	265
1/10 1973	250	270	295

Utredningen anför, att de två högsta alternativen bäst står i samklang med de önskemål och förväntningar, som ställs på televisionen under de närmaste tio åren. Med hänsyn bl. a. till de kostnader, som allmänheten under den kommande tiden kan antas vara beredd att påta sig för detta och andra ändamål, framstår 100-timmarsalternativet för utredningen såsom det sakligt riktigaste.

Ett särskilt yttrande har avgivits av experten Persson, som anfört kritiska synpunkter i anledning av utredningens kostnads- och licensberäkningar. Det ifrågasätts bl. a. om inte de höga kostnader, som expansionen av rundradioverksamheten visar sig medföra, nödvändiggör en

särskild expertgranskning av de samhällsekonomiska möjligheterna att förverkliga de framlagda planerna. Det konstateras vidare, att rundradions kostnader i väsentlig mån är beroende av programursprung och produktionsmetoder. Genom endast en mindre förskjutning mellan olika produktionskategorier anges det vara möjligt att utan åsidosättande av kvalitetskravet åstadkomma betydande kostnadssänkningar och därmed en alternativ licensavgiftsutveckling, som ligger inte oväsentligt lägre än utredningens beräkningar.

Remissyttranden

I valet av finansieringsmetod har endast enstaka remissinstanser gett uttryck åt uppfattningen, att i fråga om den allmänna programverksamheten en annan finansieringsform än den nuvarande med ren licensfinansiering bör övervägas.

Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmnaförbund och Sveriges lantbruksförbund beklagar — såsom framgått av det föregående — att radioutredningen genom utformningen av direktiven varit förhindrad att överväga frågan om betald reklam i television. Den har därigenom inte kunnat förutsättningslöst behandla bl. a. de problem, som sammanhänger med televisionsverksamhetens fortsatta finansiering. Organisationerna hänvisar till att de i särskild skrivelse hemställt, att en expertkommitté snarast tillsätts för att skyndsamt utreda reklamfrågan. *Stockholms och Skånes handelskammare*, vilka hyser betänkligheter med hänsyn till den belastning som de av radioutredningen förutsatta licenshöjningarna innebär för licensinnehavarna, anser att förutsättningarna för en viss reklamfinansiering av programverksamheten bör övervägas. Även *telestyrelsen* ifrågasätter, om inte trots allt med den kostnadsutveckling som följer av utredningens förslag angivna möjlighet bör upptas till prövning.

Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd anser, att kostnadsaspekterna i förening med radions och televisionens allmänna samhälls- och kulturfunktion aktualiserar frågan om en övergång till finansiering av den allmänna programverksamheten med skattemedel anvisade över riksstaten på samma sätt som redan sker med skolradio och skol-TV. Det är enligt nämnden angeläget, att fördelarna och nackdelarna med en sådan omläggning snarast utreds.

Remissinstanserna delar genomgående utredningens uppfattning, att Sveriges Radios skol- och utbildningsverksamhet ävensom dess programverksamhet till utlandet skall finansieras med skattemedel. Ett par remissinstanser — *Svenska stadsförbundet och Svenska landsbygdens studieförbund* — ifrågasätter, om inte även de programakti-

viteter, som av utredningen betecknas som studieradio-TV, lämpligen bör bestridas med skattemedel. Det föreligger nämligen vid licensfinansiering risk för att ifrågavarande programverksamhet i lägen med knapphet på licensmedel inte i vederbörlig utsträckning kan hävda sig gentemot andra programkategorier.

Vad avser licenssystemet har flertalet remissinstanser tillstyrkt eller lämnat utan erinran utredningens förslag att införa en enhetslicens, dvs. en kombinerad radio-TV-licens baserad på innehavet av TV-apparat och utan någon särskild ljudradio-licens för dem som enbart har radioapparat. Bland de tillstyrkande instanserna återfinns *statskontoret*, *riksrevisionsverket*, *socialstyrelsen*, *länsstyrelserna i Södermanlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Norrbottens län*, *Landsorganisationen* och *Sveriges folkpensionärers riksorganisation*. Avgörande för ifrågavarande instansers ställningstaganden synes vara sådana av utredningen angivna omständigheter som den växande TV-täckningen av landet och det minskande antalet hushåll med enbart radioapparat, vidare den rationalisering av licensuppbördsförfarandet, som angivna licenssystem möjliggör. *Socialstyrelsen* och *Sveriges folkpensionärers riksorganisation* finner det med hänsyn till folkpensionärer och lägre inkomstgrupper tillfredsställande, att den särskilda ljudradiolicensen bortfaller. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* framhåller, att vid ett genomförande av den föreslagna ordningen radion inte får sättas på undantag bara därför att den inte uppbär egna inkomster. Den bör utan hinder härav ges resurser, som möjliggör en hög programstandard.

Ett antal remissinstanser har emellertid såtillvida haft en från utredningen avvikande uppfattning som att en på TV-innehavet baserad enhetslicens anses böra kompletteras med en särskild ljudradiolicens för dem som enbart har radioapparat. De remissinstanser, som förordat en sådan lösning, är *telestyrelsen* och *Sveriges Radio*, vidare *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Sveriges lantbruksförbund*, *Tjänstemännens centralorganisation* samt *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län*. Allmänt framhålls att utredningens argument för införandet av en ordning, som innebär att TV-innehavarna skall betala även för dem som enbart har radio, ej är bärande. Såväl rättvisesynpunkter som ekonomiska synpunkter talar mot att så sker.

Enligt *telestyrelsen* bör den kategori av ljudradiolicenser, som hänförs till hushåll med enbart radio, inte undervärderas. Om denna licenskategori år 1967 — med nuvarande avgifter — förutsätts ge 4 % av de totalt till ca 310 milj. kr. beräknade licensintäkterna, representerar detta ett medelstillskott om drygt 12 milj. kr. I motsvarande mån skulle alltså vid ett genomförande av utredningens förslag de ca 350 000 hushåll — motsvarande ca

700 000 personer eller 10 % av landets radiolyssnare — som vid nämnda tidpunkt fortfarande enbart har radio »åka snålskjuts» på radio/TV-innehavarna. Dessa skulle behöva betala 5 kr. mer per enhetslicens och år för att kompensera inkomstbortfallet. En dylik förmån för hushållen med enbart radio ter sig så mycket mer omotiverad som programutbudet och kostnaderna för ljudradion enligt utredningens förslag väsentligt kommer att öka och i och för sig utgör skäl för en höjning av ljudradions licensavgift.

Liknande beräkningar redovisas av *Sveriges Radio*, som konstaterar att en licensfrihet för angivna radiohushåll kan beräknas medföra ett samlat inkomstbortfall fram t. o. m. 1975 i storleksordningen 75 à 100 milj. kr. Med hänsyn härtill och till rättviseaspekterna anser *Sveriges Radio*, att licenssystemet bör utformas på det sätt som är det vanliga i Europa, dvs. med en enhetslicens för TV och ljudradio baserad på TV-innehavet och en särskild radiolicens för dem med enbart radio.

Utredningens förslag om slopande av den särskilda bilradiolicensen i samband med enhetslicensens införande har genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. *Motororganisationernas samarbetsdelegation* framhåller, att den särskilda bilradiolicensen utgör en orimlig extra pålaga för bilägarna sett mot bakgrund av att hushållen eljest får ha ett obegränsat antal radioapparater på en och samma radiolicens. — Det skäligen i att principen ett hushåll—en licens konsekvent tillämpas synes också allmänt ha motiverat remissinstansernas ställningstagande i denna fråga. *Telestyrelsen* understryker, att ett avskaffande av bilradiolicensen inte bör gälla fordon, som i huvudsak används i yrkesmässig trafik, och konstaterar, att även radioutredningen förutsatt en sådan begränsning av licensfriheten.

Beträffande de avskrivnings- och fonderingsprinciper, som framgent skall tillämpas, har remissinstanserna inte haft något att invända mot utredningens förslag, att nuvarande ordning bibehålls och således omedelbar avskrivning av gjorda investeringar sker med anlitande av de för resp. budgetår tillgängliga licensmedlen. Inte heller har utredningens förslag om gemensam fondering av licensmedlen vid införandet av en ordning med en ren enhetslicens — dvs. utan en kompletterande ljudradiolicens — mött invändningar. Enligt *telestyrelsen* bör emellertid för det fall systemet med en enhetslicens i förening med en särskild radiolicens vinner tillämpning radio- och TV-licensmedlen även i fortsättningen hållas åtskilda i fondhänseende.

Till grund för de av utredningen framlagda finansplanerna ligger de tidigare redovisade kostnadsberäkningarna för television och ljudradio under den aktuella planeringsperioden. Med hänsyn till de kostnadsökningar, som dessa beräkningar utvisar, har — som framgår av det föregående — *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveri-*

ges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund ävensom Svenska tidningsutgivareföreningen understrukt angelägenheten av att frågan om rundradioverksamhetens expansion sätts in i ett större samhällsekonomiskt sammanhang. Denna aspekt anses inte ha beaktats tillräckligt av radioutredningen. Svenska tidningsutgivareföreningen har vidare understrukt nödvändigheten av att programexpansionen särskilt på TV-området anpassas efter tillgången på arbetskraft inom massmediasektorn och med hänsyn tagen till andra massmediers rimliga personalbehov.

Förstnämnda sex remissinstanser liksom *telestyrelsen* och *Sveriges Radio* — vilka båda instansers yttranden i denna del redovisas i det följande — ävensom *Folkpartiets ungdomsförbund* och *Stockholms handelskammare* anser, att utredningen varit alltför optimistisk i sina bedömningar såväl av licens- och inkomstutvecklingen som av kostnaderna för programverksamheten. *Statskontoret* och *riksrevisionsverket* framhåller såsom tidigare nämnts att utredningens kostnadsberäkningar bör fullständigas, om de ekonomiska konsekvenserna av den föreslagna utvecklingen på ett godtagbart sätt skall kunna överblickas.

Vissa remissinstanser har framhållit, att de licenshöjningar, som följer med ett genomförande av utredningens förslag, inte framstår som orimliga. Detta är bl. a. *Landsorganisationens* bedömning. Organisationen finner det emellertid nödvändigt, att statsmakterna observerar det förhållandet, att de förutsatta licensbeloppen kan göra det omöjligt för vissa grupper i samhället — folkpensionärer och sjuklingar — att ha en TV-mottagare. Härmed sammanhängande problem bör emellertid lösas med socialpolitiska medel. *Kommerskollegium* anser, att de föreslagna licenshöjningarna visserligen är täta och stora men att det får bedömas rimligt att högre avgifter erläggs, då programtiden ökar och valmöjlighet skapas mellan två TV-program. En begränsning av den förordade expansionen med hänsyn till licensavgifternas storlek är enligt kollegium inte heller motiverad. *Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd* framhåller, att en radio- och televisionsverksamhet med den inriktning och funktion, som nämnden tänker sig, självfallet måste ha goda ekonomiska resurser. Det bör ihågkommas, att kostnaderna för Sveriges Radios verksamhet i själva verket är mycket låga i förhållande till den mängd information och upplevelser, som det svenska folket erhåller.

Telestyrelsen hänvisar till att radioutredningen bedömt frågan om TV-licensstockens utveckling mera optimistiskt än vad styrelsen gjort i sina till utredningen redovisade beräkningar. Utredningens prognos innebär i förhållande till telestyrelsens en uppräknings med i genomsnitt 20 000 licenser per år och baseras på antagandet, att 90 % av alla hushåll har TV-licens 1974/75, medan telestyrelsen från sina förutsättningar räknar med en täckning av 83 % samma år. Då f. n. ca 91 % av hushållen har ljudradio-licens, förefaller utredningens antagande vara väl optimistiskt. Dess prognos

ger under den aktuella tioårsperioden ca 230 milj. kr. mer i licensintäkter än telestyrelsens, därvid förutsätts att en enhetslicens införs år 1967 och att de av utredningen föreslagna licensavgifterna enligt televisionens 100-timmarsalternativ tas ut. Utredningens prognos får dock anses vara tämligen realistisk i vad avser den första treårsperioden.

Telestyrelsen konstaterar vidare att, trots den år 1964 genomförda höjningen av ljudradiolicensavgiften från 30 till 35 kr. per år, planerna avseende programverksamhetens expansion enligt det av utredningen för televisionen förordade 100-timmarsalternativet medför, att den enhetslicens som förutsätts införd år 1967 behöver sättas till 170 kronor per år. För de ca 2 milj. hushåll, som tidigare har både ljudradio- och TV-licens men ej bilradiolicens, innebär detta en avgiftsökning med 35 kr. per år. Den av utredningen tänkta kostnadsutvecklingen föranleder ytterligare höjningar av licensavgiften med tvåårsintervaller till 210, 240 och 270 kr. I anslutning härtill vill telestyrelsen erinra om dels att de hittillsvarande licensavgifterna varit baserade på ett avsevärt lägre antal licensbetalare än vad man i fortsättningen har att räkna med, dels att avgifterna delvis använts till att bygga upp en reservfond, som vid ett genomförande av utredningens förslag kommer att till stor del förbrukas trots avgiftshöjningarna, dels även att numera såväl ränteinkomster som särskilda riksstatsanslag bidrar till att minska behovet av licensinkomster.

Sveriges Radio hänvisar till sina i det föregående redovisade beräkningar i fast penningvärde av totalkostnaderna för televisions- och ljudradiatorörelserna. Enligt dessa beräkningar skulle kostnaderna för televisionsrörelsen mellan 1965/66 och 1974/75 öka för utredningens 100-timmarsalternativ från 177 till 425 milj. kr. (enligt utredningen från 166 till 356 milj. kr.), för Sveriges Radios 100-timmarsalternativ från 170 till 436 milj. kr. och för Sveriges Radios 115-timmarsalternativ från 170 till 473 milj. kr. För ljudradiatorörelsen skulle enligt Sveriges Radios beräkningar kostnaderna för samma tid öka från 107 till 132 milj. kr. (enligt utredningen från 107 till 127 milj. kr.).

Med utgångspunkt i dessa av Sveriges Radio beräknade totalkostnader erhålles följande *kostnad per licens och år i fast penningvärde*. För jämförelse har medtagits utredningens motsvarande beräkning av licenskostnaden.

Budgetår	Utredningens 100-timmarsalternativ för TV		Sveriges Radios 100-timmarsalternativ för TV	Sveriges Radios 115-timmarsalternativ för TV	Ljudradio	
	enl. utr:s kostn. föruts.	enl. SR:s kostn. föruts.			enl utr:s kostn. föruts.	enl. SR:s kostn. föruts.
1967/68	117	117	121	121	52	48
1969/70	123	133	133	133	48	47
1971/72	132	155	155	160	47	47
1974/75	132	158	161	175	47	48

I fast penningvärde blir alltså resultatet för televisionens vidkommande följande. Radioutredningens 100-timmarsförslag med Sveriges Radios kostnadsuppskattning ligger under den senare delen av perioden mellan 10 och 20 % (10—25 kr. per år) över de i betänkandet redovisade licensavgifterna, och Sveriges Radios 115-timmarsalternativ ligger mellan 3 och 10 % (4—15 kr. per år) över nämnda uppräknings av utredningens 100-timmarsalternativ. Sveriges Radios eget 100-timmarsförslag skiljer sig endast obetydligt från radioutredningens motsvarande förslag efter uppräknings.

I och med att Sveriges Radio utgår från att ljudradions kostnader skall slås ut på samtliga ljudradiohushåll, varvid bilradiolicensen antages vara avskaffad, blir belastningen per licens i allmänhet ett par kronor lägre än enligt utredningens beräkningar under 1960-talet. Då kostnaderna hela tiden ligger ca 5 % över utredningens nivå och då antalet hushåll med enbart ljudradio efter hand minskar, kommer emellertid licensbelastningen under de sista åren av prognosen att vara någon krona högre än enligt utredningen.

För slutåret 1974/75 har utredningen i fast penningvärde beräknat kostnaderna för sitt 100-timmarsförslag avseende TV till 132 kr. per licens. Enligt Sveriges Radios bedömning blir kostnaden för TV 1975 per licens 158 kr. för utredningens 100-timmarsförslag, 175 kr. för Sveriges Radios 115-timmarsalternativ och 161 kr. för dess 100-timmarsalternativ. Ljudradions kostnader per licens har beräknats till 48 kr. 1974/75.

Sveriges Radio understryker, att det är beräkningarna i fast penningvärde, som ger den säkraste bedömningen av utbyggnadsplanernas ekonomiska konsekvenser.

I analogi med utredningens beräkningsmetoder har emellertid Sveriges Radio närmast som räkneexempel även gjort prognoser i fråga om kostnadsutvecklingen i löpande penningvärde, dvs. med en antagen årlig kostnadsstegring om 5 %. Enligt dessa prognoser skulle kostnaderna såvitt avser televisionsrörelsen mellan åren 1965/66 och 1974/75 stiga för utredningens 100-timmarsalternativ från 177 till 660 milj. kr. (enligt utredningen från 166 till 553 milj. kr.), för Sveriges Radios 100-timmarsalternativ från 170 till 676 milj. kr. och för Sveriges Radios 115-timmarsalternativ från 170 till 734 milj. kr. Vad beträffar ljudradiatorörelsen skulle kostnaderna enligt Sveriges Radios beräkningar under samma tid öka från 107 till 204 milj. kr. (enligt utredningen från 107 till 195 milj. kr.).

Med utgångspunkt från dessa totalkostnader har Sveriges Radio beräknat *belastningen per kombinerad licens i löpande penningvärde*, därvid förutsatts existensen av en särskild ljudradiolicens för hushåll med enbart radioapparat. Fram t. o. m. 1969/70 innebär radioföretagets uppskattningar av de tre nyssnämnda TV-alternativen inte i något fall, att avgiften för den kombinerade licensen behöver sättas högre än vad utredningen utgått

från i sitt 100-timmarsalternativ, dvs. 170 kr. hösten 1967 och 210 kr. hösten 1969. För åren 1970/71—1974/75 erfordras enligt Sveriges Radios bedömning av utredningens 100-timmarsalternativ en höjning med 20—40 kr. per licens och år utöver vad utredningen tänkt sig, vilket innebär ett licensbelopp av 230 kr. 1970/71 och 310 kr. 1974/75. Utöver denna uppräkningsmedför Sveriges Radios 115-timmarsalternativ en ökning, som för 1974/75 uppgår till 20 kr. Det sistnämnda året blir licensbeloppet alltså 330 kr. i det då beräknade penningvärdet. För Sveriges Radios 100-timmarsalternativ blir licensbeloppet under slutåret 320 kr. — Beträffande den särskilda radiolicensen förutsätts denna 1966/67 bestämd till 50 kr., varefter den stiger till 70 kr. 1974/75.

VIII. Konstitutionella och organisatoriska frågor

Utredningen

Förhållandet mellan staten och rundradion

Huvudmannaskapet. Vid övervägande av huvudmannaskapet för rundradion bör enligt utredningen beaktas etermediernas i flera avseenden unika ställning i samhällslivet och deras stora betydelse för information och opinionsbildning. Med hänsyn härtill och till den omständigheten att tekniska och ekonomiska förhållanden begränsar förutsättningarna för deras verksamhet har det i Sverige liksom i en rad andra länder befunnits vara riktigt, att den allmänna programverksamheten förbehålles ett enda företag. Vid en sådan ordning kommer etermedierna reellt att tillhöra den offentliga sektorn. Samtidigt gäller att de i första hand i programmässigt men i viss utsträckning även i ekonomiskt hänseende bör inta en självständig ställning gentemot statsmakter och statsförvaltning. Med angivna utgångspunkter bör målsättningen vara att tillskapa de yttre former för rundradioverksamheten, som är bäst ägnade att på en gång säkra självständighet och effektivitet.

Rundradioverksamheten i Sverige ankommer närmast på Sveriges Radio och televerket, därvid Sveriges Radio svarar för programproduktion och televerket för anläggning och drift av distributionsnät samt för inkassering och förvaltning av licensmedel. Vidare svarar byggnadsstyrelsen för uppförande av mera permanenta radio- och televisionshus. Då Sveriges Radio och televerket är sidoordnade i förhållande till varandra, kommer det slutliga avgörandet i fråga om fördelningen av licensmedel på olika program-, distributions- och investeringsändamål att åvila Kungl. Maj:t, därvid det i praktiken blir kommunikationsdepartementet som fungerar som samord-

nande instans för hela verksamheten. Vissa frågor avgörs dock inte slutgiltigt av Kungl. Maj:t utan hänskjuts till riksdagen. Det gäller exempelvis ställningstaganden till licensavgifternas storlek och till investeringar i distributionsanläggningar och byggnader.

Utredningen har övervägt, huruvida en sådan ordning kan åvägabringas att det under Kungl. Maj:t finns en gemensam huvudman för den samlade rundradioverksamheten. En lösning är att anförtro huvudmannaskapet åt endera av Sveriges Radio eller televerket. Att göra det senare till huvudman anses dock inte böra ifrågakomma, detta med hänsyn bl. a. till att inom rundradioverksamheten programproduktionen får anses vara den primära och distributionen av programmen den sekundära arbetsuppgiften. Naturligare synes då vara att — såsom fallet är i flera andra länder — ge huvudmannaskapet åt programföretaget. Mot att överföra distributionsuppgifterna från televerket till Sveriges Radio talar emellertid starka tekniska och praktisk-organisatoriska skäl. Många av programförbindelserna — samtliga kablar och vissa radiolänkar — är sålunda gemensamma för telefoni och rundradio. Vad angår sändarstationerna är dessa i stor utsträckning kombinerade med radiolänkstationer, vilka till en del samtidigt är avsedda för både telefoni och television samt inrymmer anläggningar även för kommersiell radiotelefoni- och radiotelegrafitrafik, för luftfartsradio etc. Härutöver gäller att televerket med sina tekniska resurser och sin erfarenhet har större förutsättningar att på ett rationellt och ekonomiskt sätt handha driften och underhållet av ifrågavarande anläggningar. Även uppbörderna av licensavgifter har televerket möjligheter att ombesörja på ett mera ekonomiskt sätt än Sveriges Radio, eftersom vid det i hög grad mekaniserade uppbördsarbetet samma maskinpark utnyttjas både för licensrörelsen och för faktureringen av telefonräkningar.

Frågan om särskilda radiofullmäktige. I sammanhanget har utredningen övervägt möjligheterna att tillskapa ett nytt organ för handläggningen av samordnings- och budgetärenden och för långtidsplaneringen. En förutsättning är att ett sådant organ ges en vittgående beslutanderätt. I annat fall kommer det bara att bli en mellaninstans, som betungar och försenar handläggningen av de ärenden, vilka ändå måste hänskjutas till Kungl. Maj:t och i vissa fall till riksdagen för slutligt avgörande. De befogenheter, som förutsätts tilldelade organet, motiverar att det ges en utformning, som skapar förtroende för dess verksamhet. Utredningen har närmast utgått från att det bör ha karaktären av en fullmäktigeförsamling, som utses av riksdagen efter gängse proportionella principer och får en sådan storlek, att olika politiska riktningar ävensom folkrörelser och organisationsliv blir företrädade. Såsom arbetsnamn på organet har utredningen använt benämningen radiofullmäktige.

Huvudargumenten för tillskapande av särskilda radiofullmäktige anger

utredningen sålunda. Arrangemanget innebär, att Kungl. Maj:t — och närmast då kommunikationsdepartementet — befrias från de ingående och betungande årliga provningarna av rundradions budgetfrågor. Man erhåller ett samlat grepp över hela rundradioverksamheten, vilket är särskilt betydelsefullt i en tid då denna snabbt växer och förändras. Det skapas ett permanent organ för långsiktig planering, som kan uppta större och principiella frågor till behandling. Slutligen innebär organet med dess breda förankring en lösning, vilken beaktar de principiella invändningar som kan göras mot att det allmänna rundradioföretaget eller den föreslagna s. k. särskilda rundradion arbetar i direkt kontakt med regeringen.

Flertalet av utredningens ledamöter har likväl kommit till uppfattningen, att övervägande skäl talar emot tillskapandet av angivna organ. Även vid en ganska vittgående delegation av befogenheter kan det enligt deras mening inte undvikas, att fullmäktige blir en fördröjande mellaninstans vid handläggningen av ärenden, som fortfarande måste hänskjutas till Kungl. Maj:t. Det har också ansetts osannolikt, att fullmäktige som förutsätts sammanträda endast några gånger per år skall kunna tränga in i de behandlade budget- och planeringsfrågorna, vilket i sin tur medför risk att ärendena i realiteten avgörs av fullmäktiges kansli. Det kan inte heller bortses från möjligheten, att organet efter hand utvecklas till att dubblera styrelserna för Sveriges Radio och televerket. Arrangemanget bedöms slutligen komma att draga ganska betydande kostnader.

Majoriteten av ledamöterna i utredningen har i stället förordat andra och mera begränsade åtgärder för att komma till rätta med de problem, som avsaknaden av ett gemensamt huvudorgan för rundradioverksamheten kan medföra. Förslag framläggs sålunda om åtgärder, som siktar till dels en bättre samordning mellan Sveriges Radio och televerket i budget- och planeringsfrågor, dels ökade befogenheter för Sveriges Radio i ekonomiskt hänseende och i fråga om beredningen av byggnadsärenden. Beträffande den s. k. särskilda rundradion föreslår utredningen i det följande tillskapandet av en särskild nämnd med begränsad sammansättning.

Mot utredningens slutsatser i denna del har avvikande mening anförts av ledamöterna Helén och Larsson, som förordat tillskapandet av en fullmäktigeförsamling som huvudman för rundradiorörelsen.

Budgetsystemet för rundradioverksamheten. De förslag, som framläggs i fråga om budgetsystemet, siktar till att skapa en ordning, vilken innebär såväl en bättre och mera långsiktig planering som en större ekonomisk rörelsefrihet framför allt för Sveriges Radios vidkommande. F. n. fattar riksdagen varje år beslut om de investeringar, som avses komma till stånd i distributionsanläggningar och husbyggnader, medan Kungl. Maj:t — sedan riksdagen informerats om den i stort tänkta medelsdispositionen —

fastställer medelsramarna för driftutgifter inom ljudradio- och televisionsrörelserna. Besluten avser nästföljande budgetårs verksamhet, dock med det undantaget att televerket erhåller beställningsbemyndiganden för ytterligare fyra budgetår vad avser de under utbyggnad varande sändarnäten. Viss ökad rörelsefrihet har på senare tid även beretts Sveriges Radio i fråga om inköp av inventarier.

Särskilt från Sveriges Radios sida har framhävts olägenheterna av den bundenhet, som följer av att för varje särskilt budgetår maximibelopp fastställs för inventarieköp och driftkostnader. Detta anses försvåra en effektiv långtidsplanering ävensom en anpassning till utgifter, som vid budgetens uppgörande ej kunnat förutses men som likväl är ofrånkomliga. Även enligt utredningens uppfattning bör åtgärder kunna vidtas för att bereda Sveriges Radio ökad rörelsefrihet inte blott i fråga om investeringarna utan även beträffande driftutgifterna. Detta innebär dock inte, att maximeringar av dessa senare bedömes kunna undvaras. Trycket utifrån och inom radioföretaget i fråga om programexpansion och programförbättringar och överhuvud nödvändigheten att hushålla med tillgängliga licensmedel motiverar sådana.

Vad utredningen föreslår är att nuvarande ettårsbudget ersätts med en flerårig finansplan. Denna — som endast skall avse den del av rundradioverksamheten som finansieras med licensmedel — bör omfatta förslagsvis tre år, varvid för det första året upptas den för närmast följande budgetår gällande budgeten. Planen skall varje år kompletteras med intäkter och kostnader för ytterligare ett år så att verksamheten oavbrutet kan bedrivas efter en rullande treårsplanering. I planen skall för varje ifrågakommande år anges de beräknade intäkterna i form av licensavgifter, räntor etc. Vidare skall upptas de beräknade investerings- och driftutgifterna med specificering på de olika huvudsakliga utgiftsändamålen. Likaså skall framgå det saldo (över- eller underskott) som de angivna intäkterna och utgifterna resulterar i ävensom på vad sätt saldot vid ifrågavarande budgetårs utgång påverkar behållningen i licensmedelsfonden. Innebörden av beräkningarna — vilka bör göras under förutsättning av fast kostnadsläge — skall i planen närmare utvecklas genom uppgifter i fråga om antalet ianspråktaga programkanaler, total sändningstid, höjning av programkvaliteten, införande av eventuell ny teknik, inventarie- och lokalanskaffningar etc. Det skall också anges, när licensmedelsbehållningen beräknas ta slut och vilken licensmedelshöjning som då kan ifrågakomma. — Eftersom förslaget till finansplan bygger på fast löne- och prisläge förutsätts, att Kungl. Maj:t före varje budgetårs ingång gör den uppräkning av de i planen upptagna beloppen, som motiveras av då kända löne- och prisstegringar.

Sedan finansplanen fastställts av Kungl. Maj:t skall Sveriges Radio och telestyrelsen var för sig äga frihet att i fråga om investeringar och driftåtgärder besluta om utgifter inom ramen för den i planen angivna om-

fattningen av verksamheten ävensom att förskjuta utgifter från ett år till ett annat. Däremot föreligger inte rätt att utan särskilt tillstånd vidtaga sådana utvidgningar eller omläggningar av verksamheten, som kommer att medföra en i planen ej förutsedd ökning av kostnaderna.

Vid en övergång till en ordning med treåriga finansplaner måste det nuvarande samrådsförfarandet i budgetfrågor mellan Sveriges Radio och telestyrelsen utvidgas. Under nära inbördes samverkan utarbetas förslaget till finansplan, som insändes med gemensam skrivelse till Kungl. Maj:t. Sveriges Radio och telestyrelsen insänder dessutom var för sig specialmotiveringar för sina äskanden.

Handläggningen av byggnadsärenden. Enligt nuvarande ordning skall radio- och televisionshus projekteras och uppföras genom byggnadsstyrelsens försorg. Investeringsanslag för ändamålet anvisas under statens allmänna fastighetsfond efter förslag av styrelsen, som rekviderar mot anslagen svarande licensmedel från telestyrelsen. De sålunda licensfinansierade investeringarna avskrivs omedelbart i sin helhet.

Enligt utredningen visar erfarenheten, att det med nuvarande ordning tar alltför lång tid att få radio- och televisionshus uppförda. Starka sakliga skäl talar också för att Sveriges Radio i stället för byggnadsstyrelsen i fortsättningen får huvudansvaret för husbyggnadsverksamheten på detta område. Angivna byggnadsfrågor har sålunda en så stark anknytning till programverksamheten att de kan sägas utgöra en integrerad del av denna. Det gäller vidare specialiserade lokaler av ett slag, som saknar motsvarighet inom statsförvaltningen. En överflyttning av projekteringsarbetet till radioföretaget kommer i och för sig inte att medföra behov av någon större personalförstärkning hos detta, eftersom projekteringsarbetet även med byggnadsstyrelsen som huvudman utförs av vederbörande arkitekt- och konsulterande firmor. I fråga om byggnadsarbetet gäller också normalt, att det är utlagt på entreprenad.

Utredningen föreslår sålunda, att handläggningen av angivna byggnadsfrågor övertas av Sveriges Radio. Den förutsätter därvid, att erforderligt samråd framgent tas med byggnadsstyrelsen. Även förvaltningen av radio- och televisionshusen bör enligt utredningen överföras till Sveriges Radio. Vid övertagandet av såväl byggnads- som förvaltningsuppgifterna framstår det såsom naturligt, att radioföretaget också får äganderätten till husen. Detta förutsätter dock, att Sveriges Radio inte förblir ett privatägt aktiebolag. Om Sveriges Radio — såsom i det följande föreslås — omvandlas till en av staten och de nuvarande intressenterna bildad stiftelse, synes däremot ingenting hindra, att äganderätten övergår till radioföretaget. För det fall så sker utgår utredningen ifrån att den statliga tomtmark, på vilken radio- och televisionshusen är uppförda, inte skall behöva betalas med licensmedel. Såsom ett alternativ till en överföring av äganderätten kan

utredningen tänka sig, att husen bokförs på en särskild delfond i statens allmänna fastighetsfond.

Sveriges Radios konstitutionella förhållanden

Omvandling av Sveriges Radio till stiftelse. Programverksamheten bedrivs f. n. av ett aktiebolag — Sveriges Radio AB — i vilket tidningspressen och folkrörelserna har vardera 40 % samt näringslivet 20 % av aktierna. Antalet styrelseledamöter är elva jämte suppleanter, varav Kungl. Maj:t utser ordföranden jämte fem ytterligare ledamöter samt bolagsstämman återstående fem ledamöter.

Det kan enligt utredningen inte anses tillfredsställande, att bolagsstämman skall bevilja ansvarsfrihet för den majoritet av styrelseledamöterna, som den själv inte utsett. En väg att komma ifrån en sådan ordning är att låta statens faktiska inflytande komma till uttryck i ägarförhållandet genom att staten också får majoriteten av aktierna, förslagsvis 51 % av det i erforderlig utsträckning utökade aktiekapitalet. Mot en omvandling av Sveriges Radio till ett halvstatligt bolag kan emellertid olika invändningar göras. För det första kan det psykologiskt uppfattas — låt vara utan grund — som en åtgärd avsedd att öka statens inflytande över programverksamheten. En annan mera vägande invändning är, att aktiebolagsformen som sådan — det må gälla ett helt privatägt, ett halv- eller helstatligt aktiebolag — framstår som mindre lämplig för ett företag med Sveriges Radios uppgifter. Aktiebolagslagen består till övervägande del av bestämmelser avsedda att trygga de olika andelsägarnas ställning i olika lägen, vilka bestämmelser i fråga om Sveriges Radio antingen är överflödiga eller innebär en onödig administrativ belastning. Det konstateras i sammanhanget, att radioföretaget till skillnad från vad som allmänt gäller i fråga om aktiebolag inte drivs med vinstsyfte. En tredje invändning slutligen är, att det med bolagsformen sannolikt blir svårare för Sveriges Radio att få den av utredningen i det följande föreslagna skattebefrielsen.

Utredningen har under sådana förhållanden undersökt, vilka alternativa företagsformer som kan ifrågakomma för Sveriges Radio, och har därvid stannat för att förorda företagets omvandling till en stiftelse. Därigenom understryks klarare, att programverksamheten är en hela samhällets angelägenhet och att den inte bedrivs i vinstsyfte. Man kommer också ifrån den bundenhet, som aktiebolagslagens bestämmelser skapar. Det är vidare karakteristiskt för en stiftelse att medel utifrån kontinuerligt anslås — i detta fall licensmedel — för att främja ett bestämt ändamål. Slutligen är det mera naturligt, att en stiftelse åtnjuter skattefrihet än att ett aktiebolag gör det.

Radioföretagets omvandling till stiftelse behöver i och för sig inte medföra någon ändring i nuvarande förhållande, att folkrörelser, press och

näringsliv är intressenter i företaget. Tvärtom kan skäl anföras för att även i fortsättningen bibehålla en sådan ordning. Utredningen har i sammanhanget övervägt, huruvida det skall krävas att intressenterna till en grundfond för stiftelsen tillskjuter belopp motsvarande deras tidigare insatser genom aktieteckning. Därvid har beaktats att intressenterna vid stiftelseformen inte längre erhåller någon utdelning på av dem insatta medel. Med hänsyn till de olägenheter, som härav kan följa för ekonomiskt svagare intressenter, föreslår utredningen, att de nuvarande aktierna inlöses av staten. Något anslag på riksstaten eller av licensmedel behöver inte anvisas för ändamålet, eftersom ett mot aktiekapitalet svarande belopp är innestående på särskild bankräkning. Sveriges Radios övriga tillgångar och skulder överförs till den nya stiftelsen, för vilken förslag till stadgar utarbetats av utredningen. Stadgarna innefattar tillämpliga bestämmelser i dels den nuvarande överenskommelsen mellan staten och Sveriges Radio, dels den nuvarande bolagsordningen för företaget.

I samband med att radioföretaget omvandlas till stiftelse bör det enligt utredningen medges *s k a t t e b e f r i e l s e*. Beträffande de nuvarande skatteförhållandena uppges följande. Enligt bolagsordningen skall aktieägarna erhålla 5 % utdelning på aktiekapitalet. För att ifrågavarande utdelning skall kunna ske fordras att ett ungefär lika stort belopp betalas i skatt. Detta skatteproblem bortfaller av naturliga skäl för det fall företaget omvandlas till stiftelse, där utdelning inte ifrågakommer. Ett kvarstående problem är emellertid, att de licensmedel som företaget tilldelas enligt besked av riksskattenämnden är att betrakta som skattepliktig inkomst. Visserligen motsvaras dessa inkomstbelopp till allra största delen av avdrag för rörelseomkostnader, men i den utsträckning så ej är fallet uppstår en skattepliktig nettoinkomst. Detta undviks i praktiken genom att eventuella ej ianspråktaga medel återbetalas till televerket. Denna väg att lösa skatteproblemet medför emellertid närmare angivna ekonomiska och praktiska olägenheter. Enligt utredningen kan det vidare — som resultat av en pågående skatteprocess — bli aktuellt för företaget att betala kommunal inkomstskatt för grundbelopp på fastighet.

Utredningen framhåller, att någon motsvarande skattskyldighet för ej ianspråktaga licensmedel eller för fastigheter inte föreligger för televerket. Licensmedel beskattas sålunda när det gäller programproduktion men inte när det är fråga om distribution av program. Förhållandet framstår som irrationellt inte minst med tanke på att Sveriges Radio är ett monopolföretag, vilket finansieras med av staten pålagda licensavgifter som närmast är att jämföras med skatt. Utredningen konstaterar också, att radioföretaget inte bedriver någon rörelse i egentlig mening, eftersom verksamheten saknar vinstsyfte och inte heller finansieras med reklaminkomster. Genom frånvaron av vinstsyfte och verksamhetens inriktning i stor utsträckning på kultur- och samhällsfrågor samt undervisning står Sveriges Radio i själva verket

nära sådana stiftelser, undervisningsverk och andra kulturinstitutioner, som f. n. åtnjuter skattefrihet. Det är särskilt med hänsyn till denna företags karaktär som stiftelseformen förordats av utredningen. Den önskvärda skattebefrielsen uppnås därvid lämpligen genom att Sveriges Radio innefattas av undantagsstadgandena i 5 § 1 mom. e) och 53 § 1 mom. d) i kommunalskattelagen samt 7 § 1 st. e) i förordningen om statlig inkomstskatt.

Sveriges Radios styrelse. Styrelsen består såsom nämnts av elva ordinarie ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t utser ordförande och fem ledamöter och bolagsstämman — dvs. de enskilda intressenterna — fem. Av de tio suppleanterna utser Kungl. Maj:t och bolagsstämman vardera fem. Styrelsen har att besluta i viktigare frågor rörande bolagets ekonomi, att ta ställning till långtidsplaner för rundradioverksamheten, till viktigare administrativa frågor såsom avtalsfrågor av principiell betydelse, inrättande och indragning av högre befattningar etc.

Enligt utredningen kan styrelsen med sin utformning och sitt arbetssätt inte sägas vara en effektivt arbetande bolagsstyrelse. Därtill är antalet ledamöter alldeles för stort. Detta gäller redan med hänsyn till de ordinarie ledamöterna men i särskild grad om det förhållandet beaktas att även suppleanterna kallas till alla sammanträden. Dessutom sker urvalet av styrelseledamöter knappast med tillräckligt beaktande av att styrelsens huvudsakliga arbetsuppgifter ligger inom det ekonomiska och administrativa området.

För att komma ifrån de av styrelsens storlek betingade olägenheterna har styrelsen inom sig utsett ett arbetsutskott (förvaltningsutskott), som består av styrelsens ordförande samt tre av de av Kungl. Maj:t och tre av de av bolagsstämman utsedda ledamöterna. Arbetsutskottet sammanträder en gång i månaden, medan styrelsen kallas till sammanträde minst fyra gånger om året.

Det stora antalet ledamöter torde i första hand ha motiverats av önskemålet att bereda olika intressegrupper i samhället möjlighet att genom råd och förslag påverka programverksamheten. Detta önskemål synes emellertid bättre kunna tillgodoses genom inrättandet av ett särskilt programråd. Härigenom bör antalet ledamöter i styrelsen kunna inskränkas så att denna blir ett effektivt förvaltningsorgan med månatliga sammanträden och med klar inriktning på frågor rörande företags skötsel i ekonomiskt och administrativt hänseende.

Utredningen föreslår, att antalet ledamöter i styrelsen minskas till sju, dvs. samma antal som i det nuvarande arbetsutskottet. Av dessa sju bör Kungl. Maj:t utse ordförande och tre ledamöter samt de tre enskilda intressegrupperna vardera en. Av ledamöterna skall krävas att de äger administrativ och företagsekonomisk erfarenhet och kunnighet samt verkligen har tid att ägna sig åt företags skötsel. För varje ledamot utom ordföranden skall utses en personlig suppleant, som vid förfall för ledamot kallas till sty-

relsens sammanträden. — Såsom lämplig mandattid anger utredningen fyra år med möjlighet till återval.

Inrättande av ett programråd. Sveriges Radios ställning såsom det enda allmänna rundradioföretaget i landet med uppgift att i sin programverksamhet vända sig till den stora allmänheten och tillgodose skilda intresse-riktningar gör det angeläget, att företaget har en bred förankring hos be-folkningen. Hittills har man sökt tillgodose detta genom att ge olika in-tressegrupper representation i bolagets styrelse. I det föregående har emel-lertid utredningen föreslagit, att styrelsen ombildas till ett rent förvaltnings-organ med ett begränsat antal ledamöter. För att vid en sådan lösning till-godose förankringssynpunkten bör enligt utredningen samtidigt tillskapas ett programråd, som kan förmedla olika meningsriktningars synpunkter och önskemål i fråga om programmens sammansättning och utformning.

Programrådet bör göras relativt stort. Antalet ledamöter föreslås sålunda bli tjuguen, vilket motsvarar det sammanlagda antalet ordinarie ledamöter och suppleanter i Sveriges Radios nuvarande styrelse. Då rådet inte förut-sätts ingå i radioföretagets organisation, bör det inte heller erhålla några beslutande funktioner. Dess huvuduppgift blir att diskutera riktlinjerna för programverksamheten och då med en inriktning på allmänna snarare än speciella spørsmål. Sådana diskussioner får en naturlig utgångspunkt i de redogörelser för de aktuella programplanerna, som radiochefen tid efter annan förutsätts lämna rådet.

Då det synes lämpligt att programrådet utses av annan instans än Sve-riges Radio föreslår utredningen att ledamöterna förordnas av Kungl. Maj:t. Därvid bör tillses, att olika områden av samhällslivet blir representerade på lämpligt sätt. Exempel på sådana områden är arbetsmarknad, filmkonst, folkrörelser, fritidssysselsättningar, hälsovård, musikliv, näringsliv, press, religion, teater, ungdomsverksamhet, utbildning och vetenskap.

Utöver den mera allmänt inriktade sakkunskap, som programrådet avses innefatta, har Sveriges Radio behov av expertis, som kan biträda vid upp-läggningsen av programserier eller enstaka program. Utredningen utgår här-vidlag ifrån att radioföretaget liksom hittills skall tillsätta rådgivande pro-gramkommittéer för speciella ämnesområden ävensom på annat sätt till-försäkra sig den expertmedverkan som erfordras.

Radionämndens fortsatta verksamhet. Enligt sin nuvarande instruktion har nämnden till uppgift att pröva, huruvida programverksamheten i stort handhas jämligt bestämmelserna i den mellan staten och Sveriges Radio träffade överenskommelsen angående rundradioverksamheten, samt att be-handla inkomna klagomål över utsända program. I praktiken har nämndens huvuduppgift blivit att i efterhand granska programverksamheten. Även principdiskussioner förekommer emellertid, och nämnden gör ibland utta-landen om vad som allmänt bör gälla på ett programområde.

Radionämndens ställning i framtiden påverkas av ett genomförande av vissa av utredningens förslag. Det gäller tillskapandet av det nyssnämnda programrådet, som i princip tänkes överta såväl styrelsens som radionämndens befogenheter att framföra allmänna synpunkter på programverksamheten. Med sin storlek och sammansättning påtar sig programrådet också de brett representativa uppgifter, som den hittillsvarande radionämnden med sina tjugufyra ledamöter kan anses ha haft.

Enligt utredningen bör radionämnden i framtiden utformas som en renodlad opinionsnämnd. Såsom sådan skall den endast ha att bedöma, om utsända program överensstämmer med gällande regler för programverksamheten och med vedertagen publicistisk sed. I fråga om den av Sveriges Radio bedrivna allmänna rundradioverksamheten har nämnden därvid att beakta i första hand bestämmelserna i de föreslagna stadgarna för stiftelsen Sveriges Radio ävensom de med stöd av angivna stadgar utfärdade reglerna för programarbetet.

Samtidigt som nämndens arbetsuppgifter funktionellt koncentreras, utvidgas den verksamhet som skall kontrolleras vid ett genomförande av utredningens förslag om tillskapande av den s.k. särskilda rundradion. I fråga om denna bör nämnden ha att i efterhand granska, huruvida organisationer och sammanslutningar, som erhållit tillstånd att bedriva programverksamhet för särskild rundradio, anordnat sina program i enlighet med gällande bestämmelser och vid tillståndsgivningen meddelade föreskrifter. Med angivna inriktning och koncentration av verksamheten anser utredningen, att antalet ledamöter i nämnden kan begränsas till sju. Av ledamöterna — som förordnas av Kungl. Maj:t — bör minst en vara lagfaren.

Eftersom radionämnden måste intaga en självständig ställning i förhållande till Sveriges Radio, framstår det som olämpligt att radioföretaget på sätt hittills skett tillhandahåller nämnden kanslihjälp och täcker dess kostnader i övrigt. I stället bör utgifterna för nämndens administration bestridas i särskild ordning med anlitande dels av licensmedel, dels av medel härrörande från den särskilda rundradion.

Sveriges Radios inre organisation

Organisatoriska förändringar som följd av utredningens förslag om rundradioverksamheten. Mot bakgrund av en redogörelse för Sveriges Radios inre organisation (jfr s. 6 ff.) lämnar utredningen en sammanfattande redovisning av de organisatoriska förändringar, som följer av utredningens tidigare redovisade förslag.

Den inre organisationen kan komma att påverkas genom tillkomsten av nya uppgifter och genom expansion av vissa delar av verksamheten. Vissa förstärkningar aktualiseras för tekniska avdelningen i samband med överföringen av byggnadsuppgifter från byggnadsstyrelsen, för personalavdel-

ningen genom det ökade behovet av intern utbildning etc. Tillkomsten av den mycket omfattande verksamhet, som benämnes utbildningsradio-TV kan motivera tillskapandet av en ny avdelning, inom vilken den nuvarande skolprogramavdelningen ingår som en del. De delvis nya programkategorier, som innefattas under benämningen studieradio och studie-TV har utredningen övervägt att sammanföra inom en särskild avdelning. Den har dock stannat för att förorda deras uppdelning på ljudradio och television men förutsatt, att särskilda arrangemang för samordning vidtas.

I fråga om televisionens programverksamhet innebär utredningens förslag mycket omfattande förändringar. Syftet har varit att få till stånd en inre konkurrens inom Sveriges Radio i form av en geografisk tävlan innebärande att egenproduktion från Stockholm på kvällstid konkurrerar med egenproduktion från distrikten. Den förra samlas därvid i televisionens P 1-kanal och den senare i P 2-kanalen. Arrangemanget förutsätter en vittgående decentralisering av programansvaret till vederbörande avdelningschefer i Stockholm resp. distriktschefer ute i landet. Detta nödvändiggör i sin tur en utbyggnad av olika distriktskontor, i första hand dem i Göteborg och Malmö där särskilda redaktioner torde få inrättas för olika programområden. Den sålunda decentraliserade programverksamheten kräver enligt utredningen en central administrativ samordning. Det bör sålunda finnas en direktör för den samlade televisionsverksamheten. Utan något eget direkt produktionsansvar har denna att med hjälp av två redaktioner — en för vardera programkanalen — svara för att programschemat i stort utmärks av kontinuitet och balans såväl inom som mellan de båda kanalerna.

Distriktsorganisationen påverkas inte enbart av förslagen om geografisk konkurrens inom televisionen. Den berörs även av de av utredningen förordade utvidgningarna av den regionala programverksamheten. I anslutning härtill har bl. a. en omprövning av distriktsindelningen befunnits motiverad. Utredningen anser för sin del, att distriktsorganisationen — som f. n. omfattar tio distrikt — skall utbyggas genom tillskapande av ett nytt distrikt för Stockholms och Uppsala län med huvudort i Stockholm samt av ett nytt distrikt för Gotlands län med huvudort i Visby. Vidare bör västra distriktet uppdelas i ett göteborgs- och ett västgötadistrikt med Göteborg och förslagsvis Borås som huvudorter, varjämte justeringar av vissa distriktsområden bör komma till stånd.

Särskilda organisationsfrågor. Utöver angivna organisatoriska förändringar har vissa åtgärder syftande till förbättrade organisatoriska betingelser för verksamheten förordats eller ifrågasatts av utredningen.

Således anses en förstärkning av radioledningen böra komma till stånd genom att en särskild befattning som biträdande radiochef inrättas. Innehavaren av befattningen skulle avlasta radiochefen en del av de synnerligen krävande uppgifter som åvilar denne, bl. a. arbetet med den långsiktiga planeringen inom företaget.

I fråga om anställningsformen för de högre befattningshavarna inom Sveriges Radio gäller, att radiochefen förordnas för en tid av fem år. En sådan anställningsform bör enligt utredningen tillämpas även för de tjänstemän, som i ledande befattning har att svara för programpolitiken.

Utredningen har funnit, att det föreligger behov av en mera allmän och långsiktig planering inom Sveriges Radio. Erfarenheten visar, att de tjänstemän som är sysselsatta med löpande administrativt arbete inte kan frigöras i tillräcklig utsträckning för utvecklings- och planeringsuppgifter av större omfattning. Det föreslås därför inrättandet av en planeringsgrupp, vilken bör stå under ledning av förslagsvis biträdande radiochefen. Förutom de särskilda utredningsuppdrag, som överlämnas till gruppen, skall denna hålla kontakt med verksamheten inom företagets olika avdelningar, kontinuerligt följa upp och vidareutveckla företagets långtidsplanering och tillse att den samordnas med telestyrelsens planering, följa den internationella utvecklingen på rundradioområdet etc.

Något som bör ägnas uppmärksamhet är slutligen samarbetet mellan de programproducerande enheterna och den tekniska tjänsten. Särskilt för televisionen med dess höga kostnadsnivå är det viktigt, att studior, OB-enheter och teknisk personal kan utnyttjas rationellt. Det räcker härvidlag inte att säkra en administrativ samordning av resursernas utnyttjande. Betydelsefullt är också, att ett tillfredsställande kostnadsredovisningssystem skapas, som möjliggör för programenheterna att bedöma de totala kostnaderna för en planerad programproduktion. Sveriges Radio har igångsatt en intern utredning med sikte på ett sådant redovisningssystem. Därigenom bör det bli möjligt att tilldela de olika avdelningscheferna i Stockholm resp. distriktscheferna på övriga orter ekonomiska ramar för varje budgetår, inom vilka de sedan kan arbeta relativt självständigt. Detta ligger helt i linje med utredningens förslag om en friare ställning för programavdelningarna och distrikten.

Remissyttranden

Det stora flertalet remissinstanser har anslutit sig till den principiella syn på förhållandet mellan staten och rundradiorörelsen, som utredningen gett uttryck åt. Allmänt betonas vikten av att etermedierna intar en i förhållande till statsmakterna och statsförvaltningen självständig ställning och att de organisatoriska och ekonomiska betingelserna är sådana att denna självständighet säkerställs. Några remissinstanser — justitiekanslersämbetet, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund — anser, att radioföretagets ställning bör erhålla den särskilda garanti, som följer

med att dess rättigheter och skyldigheter inskrivs i lag. Några mera genomgripande förändringar av huvudmannaskapet för rundradioverksamheten bedöms i allmänhet dock inte motiverade. I likhet med utredningens majoritet tillbakavisar instanserna sålunda— med ett par enstaka undantag — den i en reservation till betänkandet framförda tanken på att låta särskilda av riksdagen utsedda radiofullmäktige svara för huvudmannaskapet. Endast *Sveriges frikyrkoråd* och *Centerns ungdomsförbund* ställer sig positiva till ett sådant arrangemang och anser, att det närmare bör övervägas.

I anslutning till frågan om radioföretagets självständighet har en del remissinstanser anfört kritiska synpunkter på den nuvarande arbetsfördelningen mellan Sveriges Radio och vissa andra myndigheter. Såvitt avser förhållandet till byggnadsstyrelsen och byggnadsärendenas fortsatta handläggning redovisas synpunkterna särskilt i det följande. Beträffande ansvarsfördelningen mellan Sveriges Radio och televerket konstaterar *justitiekanslersämbetet*, att radioföretaget av principiella skäl bör tillerkännas inte bara rätten att bedriva programverksamhet utan även rätten att sända programmen. Detta behöver inte innebära, att företaget skall äga den tekniska utrustningen. Ingenting hindrar, att relationerna mellan Sveriges Radio och televerket genom avtal regleras så att de praktiska verkningarna nära ansluter till den hittills tillämpade ordningen. En liknande uppfattning ger *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* uttryck åt. Även enligt dessa instanser bör Sveriges Radio tillförsäkras rätten att sända programmen, vilket praktiskt bör komma till uttryck på så sätt att radioföretaget uppträder som självständig beställare hos televerket av teletekniska anordningar.

Sveriges Radio framhåller, att ju mera omfattande, komplicerad och kostnadskrävande rundradiorörelsen blivit, desto mera har behovet av att det under regeringsnivån finns en enda huvudman gjort sig gällande. Det måste finnas någon som har överblick över helheten och därmed möjlighet och skyldighet att kontinuerligt ta ställning till avvägningsproblem, som rör samtliga grenar av rundradiorörelsen, för att antingen själv fatta beslut eller avge förslag till Kungl. Maj:t. Det måste åvila denna huvudman att uppgöra förslag till den samlade rundradiorörelsens budgetar och långtidsplaner samt att till statsmakterna framlägga de förslag till åtgärder, som rundradiorörelsens utveckling och behov kräver. Sveriges Radio föreslår, att det åt företaget uppdras att vara huvudman för den allmänna rundradion. Av ett sådant huvudmannaskap följer bl. a. att det mellan televerket och radioföretaget i princip bör råda det förhållande som normalt gäller mellan en serviceinstitution och en av dess stora kunder.

Den övergång från en ettårs- till en rullande treårsbudget, som utredningen föreslagit som ett medel att öka radioföretagets ekonomiska rörelsefrihet och förbättra dess möjligheter till en långsiktig planering av rundradioverksamheten, har tillstyrkts av flera remissinstanser. Enligt *Kooperativa förbundet* tillämpas arrangemanget med rullande treåriga finansplaner redan på andra håll exempelvis inom näringslivet. Med de möjligheter, som arrangemanget inrymmer att flytta medel mellan olika budgetår, skulle den åsyftade långsiktiga planeringen inom radioföretaget underlättas. *Tjänstemännens centralorganisation* anför liknande synpunkter. I sammanhanget påtalas de olägenheter och risker för programnedskärningar, som med nuvarande budgetordning uppstått, då vid budgeteringstillfället ej kända kostnadsökningar inträffat och radioföretaget svävat i okunnighet om möjligheterna att få täckning för dem. De föreslagna förändringarna på budgetplaneringssidan bör härvidlag kunna medverka till en för framtiden smidigare ordning. *Sveriges Radio* understryker med skärpa behovet av en flerårsbudget av det slag utredningen skisserat. En förutsättning för att systemet skall fungera är dock, att radioföretaget beviljas skattefrihet på sätt utredningen föreslagit. Redovisade överskott drabbas i annat fall av beskattning, och fonderingen får då ske till priset av visst skatteavdrag. Den tänkta treåriga finansplanen bör enligt *Sveriges Radio* inlämnas till Kungl. Maj:t av *Sveriges Radio* efter samråd med telestyrelsen, som svarar för planerna och beräkningarna beträffande distributionsnätet och övriga distributionsfrågor. I sistnämnda hänseende anför en avvikande uppfattning av *telestyrelsen*, som anser att utbyggnadsplan, prognos för rundradioekonomins utveckling och finansplan bör framläggas i en av styrelsen avgiven skrivelse. Det av utredningen föreslagna budgetsystemet har i övrigt tillstyrkts av *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges lantbruksförbund*, *vis-sa länsstyrelser* samt *radionämnden*.

Statskontoret och *riksrevisionsverket* är i och för sig införstådda med behovet av en genomarbetad långsiktsplan. En sådan skulle ge både den anslagsäskande och den beviljande instansen ett avsevärt konkretare underlag för bedömningarna även på kortare sikt. Från denna synpunkt kan — med hänsyn till de långsiktiga åtaganden som bl. a. investeringsprogrammet framtvingar — en planeringsperiod på tio år snarare än tre år anses motiverad. Med en sådan långtidsplanering bortfaller enligt de båda ämbetsverken i huvudsak de redovisade svagheter hos gällande budgetsystem, som bör kunna tillämpas även i fortsättningen.

Utredningens förslag att handläggningen av byggnadsfrågorna inom rundradioverksamheten överförs från byggnadsstyrelsen till *Sveriges Radio* har avstyrkts av byggnadsstyrelsen samt statskontoret och riksrevisionsverket.

Byggnadsstyrelsen tillbakavisar utredningens påstående att den nuvarande relativt tidskrävande handläggningsordningen skulle sammanhånga med gällande arbets- och ansvarsfördelning på byggnadsområdet. Huvudorsaken är i stället att söka i det förhållandet att en på klara målsättningar grundad långsiktig planering av Sveriges Radios verksamhet saknats. En rationell planering av byggnadsverksamheten har under sådana förhållanden inte varit möjlig. På grund av det bristfälliga underlaget har såväl arbetet med byggnadsprogrammen som statsmakernas prövning av dessa blivit tidsödande. Styrelsen förutsätter emellertid, att det genom statsmakernas ställningstaganden till radioutredningens förslag skall skapas underlag för en meningsfull planläggning av byggnadsverksamheten innefattande riktpunkter för lokalisering av rundradions olika verksamhetsgrenar och tidsplaner för utbyggnadsetapperna. Beträffande formerna för den fortsatta handläggningen av byggnadsärenden föreslår byggnadsstyrelsen, att den ordning tillämpas som gäller för de affärsdrivande verken exempelvis post- och televerken. En sådan ordning skulle innebära, att sedan en mera långsiktig utbyggnadsplan utarbetats i byggnadsstyrelsens regi Sveriges Radio svarar för upprättandet av byggnadsprogram för de enskilda byggnadsprojekten. Styrelsen handhar i samråd med Sveriges Radio de därpå följande projekterings- och byggnadsetapperna, dock att radioföretaget självt ombesörjer mindre ny- och ombyggnadsarbeten (objekt med en kostnad understigande förslagsvis 300 000 kr.). Förvaltningen och underhållet av de färdigställda byggnaderna bör i enlighet med utredningens förslag ankomma på Sveriges Radio.

Inte heller *statskontoret* och *riksrevisionsverket* anser, att de utdragna handläggningstiderna kan tillskrivas »omvägen» över byggnadsstyrelsen. Denna myndighet synes även i fortsättningen böra bibehållas vid de projekterande och byggande uppgifterna på detta område. Angeläget är således, att de resurser styrelsen förfogar över som expertorgan för den statliga byggnadsverksamheten blir effektivt utnyttjade. Behovet av expertis gör sig i särskild grad gällande med hänsyn till den snabba tekniska utvecklingen och den ännu rådande bristen på godtagbara normer vid programmering av produktionslokaler för televisionen. En annan sak är, att det kan finnas anledning att se över byggnadsstyrelsens och Sveriges Radios samarbetsformer med sikte på att få till stånd ett effektivare samrådsförfarande. De båda ämbetsverken förutsätter, att denna fråga ägnas tillbörlig uppmärksamhet.

Även *Landsorganisationen* ställer sig tveksam till utredningens förslag och framhåller, att frågan om den rationella handläggningen av byggnadsfrågorna knappast kan lösas isolerat för detta verksamhetsområde. För det fall det visar sig, att byggnadsstyrelsen inte svarar mot uppställda krav, bör dess verksamhet i sin helhet omprövas.

Sveriges Radio däremot tillstyrker utredningens förslag och påtalar det

principiellt oriktiga i nuvarande system, som innebär att Sveriges Radio investerar miljoner i den tekniska utrustningen men ekonomiskt inte alls och tekniskt endast begränsat kan kontrollera uppförandet av de skal, som skall rymma denna utrustning. I sammanhanget betonas önskvärdheten av en kostnadsstyrd projektering, tidigare samråd mellan radioföretaget och byggarbetsgarna, snabbare anpassning under byggandets gång till den tekniska utvecklingen samt ett flexibelt system, som möjliggör avvägningar mellan byggnadsåtgärder, inredningar och tekniska installationer.

Utredningens förslag angående Sveriges Radios omvandling från aktiebolag till stiftelse har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser.

Landsorganisationen förklarar sig sålunda kunna acceptera stiftelseformen för det fall denna kan förenas med ett bibehållande av folkrörelsernas inflytande. Organisationen finner dock förslaget om en i samband med stiftelsebildningen verkställd återbetalning av aktiekapitalet till nuvarande aktieägare mindre välbetänkt. Rätten för exempelvis folkrörelserna att vara representerade i styrelsen bör även i fortsättningen vara baserad på ett ekonomiskt engagemang. *Tjänstemännens centralorganisation* delar denna uppfattning. Det av utredningen anförda argumentet för en inlösen av aktiekapitalet, nämligen att stiftelsen inte kan erbjuda intressenterna någon utdelning på det satsade kapitalet, kan inte anses bärande. Medlen har inte placerats i Sveriges Radio för att ge utdelning utan för att ge uttryck för radioföretagets breda förankring i det svenska samhället. Organisationen anser därför, att det hos nuvarande aktieägare bör utrönas, om intresse finns att till en icke räntebärande grundfond för stiftelsen överföra inestående aktiemedel. Bland remissinstanser, som i likhet med Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation är aktieägare i Sveriges Radio, har förslaget om stiftelseformen positivt tillstyrkts av *Kooperativa förbundet*, *Publicistklubben*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *Sveriges frikyrkoråd*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*.

Justitiekanslersämbetet finner stiftelseformen lämplig med hänsyn till radioföretagets uppgifter. Närmare föreskrifter om stiftelsen och dess verksamhet bör i enlighet med utredningens förslag meddelas genom stadgar för stiftelsen, vilka fastställs under riksdagens medverkan. Därigenom skapas garantier för att stadgarnas innehåll blir föremål för offentlig debatt. *Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd*, som finner de ekonomiskt-administrativa skälen för företagets omvandling till stiftelse övertygande, framhåller att detta inte bör medföra att den nuvarande överenskommelsen — vari huvudlinjerna för Sveriges Radios verksamhet anges — försvinner och ersätts med vissa bestämmelser i stiftelsens stadgar. Radioföretaget utför ett uppdrag i samhällets tjänst, och avtalet mellan staten och företaget förefaller vara ett riktigt uttryck för detta förhållande.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län, som i likhet med vissa andra länsstyrelser tillstyrkt förslaget, har anfört synpunkter på det av utredningen framlagda stadgeförslaget närmast i vad det avser formerna för stadgeändringar.

På de av utredningen anförda skälen tillstyrker även *Sveriges Radio* företags omvandling till en stiftelse av privaträttslig karaktär. Stiftelseformen medger den frihet vid utformandet av företags konstitution som är önskvärd. Den medger också att de fördelar som är förenade med aktiebolagsformen kan bevaras, samtidigt som nackdelarna kan elimineras. Till fördelarna hör — förutom den nödvändiga friheten i arbetsformerna — att de nuvarande intressenternas engagemang i företaget kan bibehållas. Ombildningen medför inte heller någon principiell ändring i relationerna mellan staten och de intressenter som nu är företrädare i företaget. Det bedöms vidare att stiftelseformen skall underlätta genomförandet av en önskvärd skattefrihet för företaget.

Vissa remissinstanser har avstyrkt utredningens förslag om radioföretags omvandling till stiftelse.

Riksskattenämnden anför, att en stiftelse knappast kan vara ett lämpligt rättssubjekt för att handha en så omfattande ekonomisk verksamhet som den *Sveriges Radio* bedriver. Programverksamheten förutsätter i sig själv affärstransaktioner av skilda slag, och radioföretaget bedriver dessutom såsom ett led i nämnda verksamhet en omfattande förlagsverksamhet genom utgivande av programtidning, böcker och kurslitteratur etc. Enligt nämndens mening får det anses vara ett allmänt intresse, att den insyn och offentlighet i verksamheten, som aktiebolagsformen garanterar, bibehålls även i framtiden. Förslaget att övergå till stiftelseformen synes för övrigt i allt väsentligt grunda sig på påstådda fördelar ur beskattningssynpunkt med en sådan associationsform. I likhet med *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* — vilka remissinstanser likaledes avstyrker stiftelseförslaget — finner riksskattenämnden skattesynpunkten sakna bärighet vid ställningstagandet till företagsformen. Vid bedömningen av frågan huruvida ett rättssubjekt bör åtnjuta skattefrihet eller inte måste sålunda avgörande vikt fästas vid arten av den utövade verksamheten och detta oberoende av om denna drivs såsom aktiebolag eller stiftelse. Nämnden erinrar vidare om att det bland de skatteprivilegierade rättssubjekt, som finns upptagna i de av utredningen åberopade författningsbestämmelserna, även återfinns bolag.

Även *Svenska tidningsutgivareföreningen* förordar, att aktiebolagsformen bibehålls. I sammanhanget förutsätts — i anslutning till föreningens i det föregående redovisade förslag om den andra TV-kanalens drivande i tidningspressens regi — att det av tidningsföretagen f. n. ägda aktiekapitalet i *Sveriges Radio* vid etableringen av det nya programbolaget överförs till detta för att där tjäna som grundkapital.

De remissinstanser som tillstyrkt Sveriges Radios omvandling till stiftelse synes i allmänhet också vara positiva till utredningens förslag om skattebefrielse för radioföretaget. *Sveriges Radio* självt tillstyrker de av utredningen föreslagna lagstiftningsåtgärderna för genomförande av skattefrihet och framhåller, att även om stiftelseformen ej genomförs motsvarande lagstiftningsåtgärder likväl bör vidtas. *Svenska tidningsutgivareföreningen*, som i och för sig förordar ett bibehållande av aktiebolagsformen, anser att skattefrågan oberoende av företagsformen bör kunna lösas genom specialbestämmelser.

Riksskattenämnden vänder sig emellertid mot de argument, som utredningen anfört för en skattebefrielse. Det gäller exempelvis utredningens påpekande av det irrationella i att licensmedel beskattas när fråga är om programproduktion men inte när det gäller programdistribution. Nämnden finner för sin del, att då programföretaget *Sveriges Radio* intar en i förhållande till staten självständig rättslig ställning och då statens skattefrihet från kommunal inkomstskatt för inkomst av rörelse, som härflyter av kommunikationsverk — exempelvis televerket — med tillhörande byggnader och anläggningar motiveras av särskilda skäl, det framstår som naturligt att göra den angivna åtskillnaden i beskattningshänseende. *Riksskattenämnden* finner det inte heller riktigt att som utredningen gjort jämföra licensavgifterna med skatt. Licensavgifterna är i stället att betrakta såsom ersättning för en prestation i form av program. Nämnden konstaterar vidare, att den omständigheten att *Sveriges Radios* verksamhet ej har något egentligt vinstsyfte inte torde betaga verksamheten dess karaktär av rörelse. Det erinras i sammanhanget, att frånvaron av vinstsyfte exempelvis inte utesluter att den kooperativa verksamheten och verksamheten inom jordbrukets ekonomiska föreningar beskattas såsom inkomst av rörelse. I likhet med *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* — vilka remissinstanser likaledes avstyrker skattebefrielse — finner riksskattenämnden vidare, att lagstiftning om skattefrihet inger betänkligheter också från andra synpunkter än skatterättsliga. Dagspressen och den periodiska pressen, den levande musiken och scenteatern utgör områden, med vilka radion och televisionen konkurrerar. Att medge *Sveriges Radio* en skattebefrielse, som dessa medier inte åtnjuter, bedöms principiellt oriktigt. Angivna organisationer hänvisar också till att radioföretaget bedriver en förlagsverksamhet i konkurrens med privata förlag.

Utredningens förslag om begränsning av antalet ledamöter i radioföretagets styrelse och en koncentration av styrelsens verksamhet till att avse främst ekonomiska och administrativa frågor ävensom förslaget om inrättande av ett särskilt programråd med uppgift att för-

medla olika samhällsintressens önskemål i fråga om programverksamheten har föranlett kritiska synpunkter från ett antal remissinstanser.

Arbetarnas bildningsförbund, Kooperativa förbundet, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Landsorganisationen, Riksförbundet Landsbygdens folk och Tjänstemännens centralorganisation framhåller allmänt, att de ekonomiskt-administrativa frågorna och programfrågorna inte kan behandlas oberoende av varandra och att programfrågorna därför även framgent bör falla inom styrelsens ansvarsområde. Mot en överföring av styrelsens uppgifter härvidlag till det föreslagna programrådet talar även det förhållandet att rådet endast förutsätts ha en konsultativ karaktär. Den av utredningen tänkta ordningen leder under sådana betingelser till att radiochefen och de ansvariga programtjänstemännen får ett närmast obegränsat inflytande över programverksamheten. Instanserna vänder sig vidare mot den minskning av antalet ledamöter i styrelsen, som utredningen förordat, dvs. från 11 till 7 ordinarie ledamöter och från 10 till 6 suppleanter och då med rätt för de sistnämnda att deltaga i sammanträdena endast vid förfall för ordinarie ledamöter. Därmed minskas representationsbasen i styrelsen för de organisationer och folkrörelser, som är intressenter i radioföretaget, och försvagas i motsvarande mån den förankring av rundradioverksamheten i olika samhällsintressen, som ingått i förutsättningarna för verksamheten. Den omständigheten att ett ytterligare representationsforum skulle tillkomma genom programrådets inrättande förändrar härvidlag ingenting med hänsyn till det begränsade inflytande och den osäkra status överhuvud, som rådet avses få. Från flera av de angivna instansernas sida hänvisas till de möjligheter som finns att motverka de påtalade olägenheterna med en alltför stor styrelse genom ett ökat utnyttjande av arbetsutskott.

Även *Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges grossistförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund och Sveriges lantbruksförbund* vänder sig mot utredningens angivna förslag. Sålunda kan styrelsen för ett programproducerande företag inte fräntas befattningen med programfrågorna. Detta följer dels av det förhållandet att styrelsens åtgärder på det ekonomiska och administrativa området på ett avgörande sätt måste påverka förutsättningarna för programverksamheten, dels av det förhållandet att det är styrelsen som i sista hand har att svara för att programverksamheten följer de riktlinjer vilka innefattas i det mellan radioföretaget och staten ingångna avtalet. Organisationernas slutsats blir alltså att styrelsen bör bibehållas vid sina nuvarande uppgifter och ha kvar sin nuvarande storlek, detta senare för att ge den en mot uppgifterna svarande förankring i samhället. — Be-
träffande förslaget om ett programråd avvisas detta bestämt. Tillskapandet av ett sådant råd framstår som betänkligt framför allt därför att det in-

kräkter på den självständighet och de garantier mot obehöriga påtryckningar, som måste skapas för radioföretagets verksamhet. Organisationerna kan inte heller finna, att programrådets verksamhet får någon för lyssnarna-tittarna gynnsam effekt. Ett organ sammansatt av representanter för olika intressegrupper och med enda uppgift att följa programverksamheten skulle nämligen lätt få en benägenhet att inte i första hand överväga denna ur allmän informations- och underhållningssynpunkt utan mera sträva efter att åstadkomma något slags balans mellan de olika representerade intressegruppernas önskemål om programmets sammansättning.

Sveriges Radio ifrågasätter rimligheten av den kompetensfördelning, som utredningen förordat mellan styrelse, radiochef, ett nyskapat programråd och radionämnd. Styrelsen som i sista hand har ansvaret för Sveriges Radios verksamhet skulle formellt så gott som helt ställas utanför varje möjlighet att påverka programutvecklingen. Radiochefen skulle visserligen på programområdet få en formellt stark ställning, men han skulle vara skyldig att taga råd från en av Kungl. Maj:t tillsatt utanför företaget stående instans. Ett annat av Kungl. Maj:t tillsatt organ, radionämnden, skulle sedan i efterhand bedöma huruvida programmen står i överensstämmelse med gällande regler. Både programråd och radionämnd skulle ha befogenhet att yttra sig över de av radiochefen fastställda programreglerna, medan däremot företagets egen styrelse skulle sakna en sådan befogenhet. Sveriges Radio har svårt att tro, att ett sådant system skulle kunna fungera utan slitningar.

Radioföretaget som utgår från att stiftelseformen väljes för den fortsatta verksamheten vill för sin del föreslå, att ledningen för företaget utformas på följande sätt. Den högsta ledningen bör vara så organiserad och sammansatt, att den är väl ägnad att utöva huvudmannaskapet för allmänna rundradion. Detta förutsätter både förankring hos samhällets olika grupper och en effektivt arbetande mindre styrelse med ansvar för såväl löpande förvaltning som för uppgörande av förslag till budgetar och långtidsplaner, däri då innefattas riktlinjer för den långsiktiga programutvecklingen. Radiochefen bör vara den som ensam svarar för den löpande programverksamheten. Mera konkret innebär radioföretagets förslag, att stiftelsen Sveriges Radios ledning skall utgöras av fullmäktige, styrelse och radiochef. Fullmäktige skall bestå av 21 ledamöter. Ordföranden jämte halva antalet ledamöter utses på fyra år av Kungl. Maj:t samt övriga ledamöter av de konsortier som bildats bland de nuvarande aktieägarna. Några suppleanter tillsätts inte. Styrelsen består av sju på fyra år utsedda ledamöter. Fullmäktiges ordförande är självskriven ordförande i styrelsen. Av övriga ledamöter i denna utses — inom eller utom fullmäktigekretsen — hälften av Kungl. Maj:t och hälften av konsortierna. Fullmäktige, som förutsätts sammanträda minst sex gånger om året, skall främst ha till

uppgift att på förslag av styrelsen fastställa budgetar samt finans- och övriga långtidsplaner för företaget och rundradiorörelsen ävensom programregler, att utgöra remissinstans i viktigare rundradiofrågor samt att utse radiochef. Med de inskränkningar som följer härav och av radiochefens ställning som ensam ansvarig för den löpande programverksamheten skall det tillkomma styrelsen — som förutsätts sammanträda minst en gång i månaden — att leda och förvalta Sveriges Radios angelägenheter.

Radionämnden har närmast bedömt förslaget om ett programråd med hänsyn till därav följande återverkningar för nämndens del. Av skäl, som redovisas i det följande i anslutning till återgivandet av remissinstansernas synpunkter på radionämndens verksamhet, anses angivna förslag böra avvisas. Beträffande styrelsen anses denna i sin helhet böra tillsättas av Kungl. Maj:t, som i sammanhanget bör kunna ta hänsyn till hittillsvarande representation från folkrörelser, press och näringsliv.

Utredningens förslag avseende styrelsens storlek och funktion ävensom inrättandet av ett programråd har tillstyrkts eller uttryckligen lämnats utan erinran av *statskontoret* och *riksrevisionsverket*, *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, *Ingeniörsvetenskapsakademien*, *Publicistklubben*, *Svenska teknologföreningen* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*, vilka instanser dock inte närmare berört den principiella frågan om funktionsfördelningen mellan de båda organen. Vissa remissinstanser har tillstyrkt inrättandet av ett programråd utan att närmare kommentera utredningens förslag avseende styrelsen eller de återverkningar inrättandet av ett sådant råd får på styrelsens verksamhet. Det gäller närmast *statens ungdomsråd*, *Hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund*, *Samverkande bildningsförbunden*, *Svenska kyrkans diakonistyrelse*, *Sveriges frikyrkoråd*, *Sveriges förenade studentkårer* och *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund*. Ett par av de angivna instanserna — *statens ungdomsråd* och *Samverkande bildningsförbunden* — anser, att programrådet bör ges fastare arbetsformer än vad utredningen tänkt sig för att säkra ett mera reellt inflytande över programverksamheten. Flera remissinstanser har anfört synpunkter på intressen, som bör vara representerade i ett eventuellt programråd.

Oberoende av sina ställningstaganden beträffande programfrågornas behandling i styrelse och ett eventuellt programråd har remissinstanserna allmänt understrukit vikten av att den nuvarande ordningen med rådgivande programkommittéer på olika programsektorer befästes och byggs ut. Synpunkter har också anförts på olika programområden, där Sveriges Radio anses böra tillskapa ytterligare sådana kommittéer av det slag, som f. n. finns på exempelvis folkbildnings- och undervisningsområdena. Kommittéer har sålunda bl. a. föreslagits av *statens ungdomsråd* och *1962 års ungdomsutredning* för barn- och ungdomsfrågor, av *Sveriges förenade studentkårer* för studierådgivnings- och yrkesvägledningsfrågor, av

Ingeniörsvetenskapsakademien och Svenska teknologföreningen för frågor avseende teknik och forskning, av *civilt försvarsstyrelsen* för försvarsfrågor och av *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* för nykterhetsfrågor.

Utredningens förslag att radionämnden i fortsättningen utformas såsom en renodlad opinionsnämnd med uppgiften begränsad till att bedöma utsända programs överensstämmelse med gällande regler för programverksamheten och med vedertagen publicistisk sed sammanhänger med dess förslag att tillskapa ett särskilt programråd, som tänkes överta inte bara styrelsens utan även radionämndens befogenheter i fråga om utformningen av programverksamheten. De remissinstanser, som enligt det föregående avstyrkt överföringen till ett sådant råd av styrelsens programuppgifter har allmänt också ställt sig avvisande till att några av nämndens befogenheter överförs till ett nytt organ.

Sålunda anser *Arbetarnas bildningsförbund*, *Kooperativa förbundet*, *Landsorganisationen* och *Tjänstemännens centralorganisation* ävensom *Sveriges Radio*, att radionämnden bör bibehållas vid sina nuvarande uppgifter. *Arbetarnas bildningsförbund* och *Tjänstemännens centralorganisation* framhåller i sammanhanget, att granskningen i efterhand av utsända program naturligen bör föranleda uttalanden, vilka blir vägledande för den fortsatta programverksamheten. Om efterhandsgranskningen inte får en sådan normgivande karaktär, blir den enligt *Arbetarnas bildningsförbund* överhuvud meningslös. Detta motsvarar också den syn, som *radionämnden* själv har på sin verksamhet. Flera av de angivna remissinstanserna har även understrukt angelägenheten av att nämnden inte reduceras på sätt utredningen förordat utan även i fortsättningen får en storlek, som möjliggör bredd i de representerade samhällsintressena.

Svenska arbetsgivareföreningen, *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmnaförbund* och *Sveriges lantbruksförbund* har — med utgångspunkt i sin uppfattning om vad som i dagens läge är att betrakta som radionämndens uppgift — framhållit, att nämndens verksamhet även framgent bör inriktas på efterhandsprövning av programmen och att den inte bör ägna sig åt att dra upp allmänna riktlinjer för val eller utformning av framtida program.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, *Publicistklubben* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* tillstyrker utredningens förslag om radionämndens utformning som en ren opinionsnämnd. Detsamma gäller *justitiekanslersämbetet*, som dock anser att ett närmare övervägande av nämndens ställning bör anstå till dess förslaget om radions juridiska ansvarighet föreligger.

Från flera av de nämnda remissinstansernas sida har framhållits önskvärdheten av att radionämnden utrustas med ett eget kansli och att dess verksamhet blir helt fristående från *Sveriges Radio*.

I anslutning till vad utredningen anför om de förändringar i Sveriges Radios inre organisation, som följer med utredningens olika förslag i fråga om rundradioverksamheten, framhåller *Sveriges Radio*, att utarbetandet av en detaljerad organisationsplan måste anstå till dess förhållandet mellan de båda programkanalerna i TV i princip fastställts. *Statskontoret* och *riksrevisionsverket* anför allmänt, att de förväntningar och förslag, som framförs av utredningen för den närmaste tioårsperioden, är av sådan karaktär, att de knappast kan realiseras inom ramen för den nuvarande historiskt framväxta organisationen. Vissa remissinstanser har anfört synpunkter på de organisatoriska krav, som olika programområden ställer. Sålunda har *Arbetarnas bildningsförbund*, *Brevskolan*, *Kooperativa kvinnogillesförbundet*, *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* och *Centerns ungdomsförbund* anfört synpunkter på hur programarbetet inom barn- och ungdomssektorn bör organiseras samt *Forskningsrådets samlingsdelegation*, *Ingenjörsvetenskapsakademien* och *Svenska teknologföreningen* på hur programverksamheten avseende vetenskap och teknik bör ordnas.

Vad utredningen i övrigt anfört angående behovet av anordningar för mera långsiktigt utvecklings- och planeringsarbete har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Åtgärder med sikte på ett ökat kostnadsmedvetande inom företaget har förordats av statskontoret och riksrevisionsverket, som ansluter sig till vad utredningen anför om behovet av ett tillfredsställande internt kostnadsredovisnings- och kostnadsfördelningssystem.

Flera instanser har anfört synpunkter på löne-, rekryterings- och anställningsförhållandena inom radioföretaget, bl. a. *Landsorganisationen*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Teatrarnas riksförbund*, *Tjänstemännens centralorganisation* och *Svenska industritjänstemannaförbundet*. Lämpligheten av tidsbestämda förordnanden för högre programtjänstemän och för cheftjänstemännen överhuvud har framhållits av flera instanser.

IX. Anslagsframställningar från Sveriges Radio

Sveriges Radio har dels i skrivelse den 24 augusti 1966 redovisat medelsbehovet för programverksamheten under budgetåret 1967/68, dels i skrivelse den 26 augusti 1966 hemställt om ytterligare medelstillsättning under budgetåret 1966/67 för de förberedelser, som föranleds av ett eventuellt införande av ett andra televisionsprogram.

I förstnämnda skrivelse har Sveriges Radio beräknat medelsbehovet för televisionens programverksamhet under nästa budgetår till 104,8 milj. kr., vilket innebär en ökning i förhållande till innevarande budgetår med 53,8 milj. kr. I detta belopp inryms de beräknade kostnaderna för de förberedelser, som blir nödvändiga vid införandet av ett andra televisionsprogram

kring årsskiftet 1968/69 och med en sändningstid vid starten om ca 20 timmar per vecka. Kostnaderna för förberedelserna beräknas totalt till 27,5 milj. kr., varav 25 milj. kr. hänförs till 1967/68 och 2,5 milj. kr. till 1966/67. Hemställan om anvisning av sistnämnda belopp har gjorts i den särskilda skrivelsen av den 26 augusti 1966.

Förberedelserna avser i huvudsak förtidsanställning och utbildning av ca 640 personer huvudsakligen för arbetsuppgifter på programområdet och inom den tekniska driften. Anställningarna måste ske successivt, därvid tidpunkterna anpassas efter företagets utbildningskapacitet. Enligt en uppgjord plan skulle ca 190 personer anställas under 1966/67 och ca 430 personer under 1967/68. För att planen skall kunna genomföras är det nödvändigt, att Sveriges Radios utbildningsorganisation förstärks med inemot 30 personer. Efter hand som den förtidsanställda personalen är färdigutbildad, uppstår före starten av det nya programmet en överkapacitet i fråga om programproduktion, som för budgetåret 1967/68 kan beräknas motsvara i genomsnitt 5—6 timmars egenproduktion per vecka. Viss del av denna överkapacitet bör användas för att bygga upp ett förråd av färdiga program inför starten av sändningarna, medan återstoden — motsvarande en programtid om 3 timmar per vecka — bör användas för en ökning av sändningstiden i det nuvarande TV-programmet. Sistnämnda del av överkapaciteten kan redan vid starten av det nya programmet överföras till detta.

Medelsbehovet avser i övrigt att möjliggöra en förstärkning av företagets administrativa resurser samt en konsolidering och kvalitetsförbättring inom programverksamheten. Utrymme har i sammanhanget även beräknats för inredning av och inventarieanskaffning till produktionslokaler i olika delar av landet. För inredningar har beräknats 13 milj. kr. och för inventarier 26 milj. kr.

För ljudradions programverksamhet under 1967/68 har medelsbehovet angivits till 89,4 milj. kr., vilket innebär en ökning med 13,1 milj. kr. i förhållande till innevarande budgetår. Vid bestämningen av beloppet har förutsatts en ökning av sändningstiden i riksprogrammen med ca 1 100 timmar per år och även viss ökning i de regionala programmen. Medel har i övrigt beräknats för olika konsoliderande och kvalitetsförbättrande åtgärder.

Styrelseledamoten Hernelius har anmält avvikande mening. Det kan enligt hans uppfattning i nuvarande samhällsekonomiska läge inte anses vara realistiskt att införa program 2 i TV enligt den tidsplan och i den omfattning som anslagsframställningen syftar till.

Departementschefen

Inledningsvis vill jag i korthet redovisa *utveckling och dagsläge* för ljudradion och televisionen i vårt land. Sveriges Radio handhar rundradions programverksamhet enligt en mellan staten och Sveriges Radio träffad överenskommelse. Sveriges Radio har ensamrätt att bestämma vilka rundradioprogram (ljudradio- och televisionsprogram) som skall sändas över svenska sändare. Överenskommelsen innefattar allmänna riktlinjer för programmens utformning samt vissa bestämmelser om prövning av medelsbehov, anvisning av licensmedel m. m.

Ljudradiosändningarna startade med företagets tillkomst år 1925. Utbyggnaden har varit särskilt markant sedan mitten av 1950-talet. En andra programkanal togs i bruk år 1955. De s. k. natt- och melodiradiosändningarna tillkom år 1961. Utbyggnaden av en tredje programkanal pågår och kanalen avses i full utsträckning bli tagen i bruk kring årsskiftet 1966/67. Sändningstiden i radions riksprogram har under tiden 1955—1965 ökat från ca 5 000 till ca 15 500 timmar per år. Radions regionala program har också uppvisat en relativt sett kraftig expansion och sändningstiden är f. n. ca 1 800 timmar per år.

TV-sändningarna startade år 1956. Allmänhetens intresse för televisionen var redan från början större än beräknat och år 1958 beslutade riksdagen på regeringens förslag om en väsentligt snabbare utbyggnad av TV-nätet än vad som ursprungligen avsetts. Sändningstiden har även i detta fall ökat i snabb takt, från 500 timmar under startåret till nuvarande drygt 2 000 timmar per år.

Publikunderlaget för radio och TV framgår av licensutvecklingen.

Budgetår	Antal licenser vid budgetårets slut	
	Radio	TV
1955/56.....	2 496 000	—
1956/57.....	2 583 000	37 000
1957/58.....	2 626 000	148 000
1958/59.....	2 669 000	407 000
1959/60.....	2 711 000	799 000
1960/61.....	2 797 000	1 172 000
1961/62.....	2 919 000	1 507 000
1962/63.....	2 945 000	1 731 000
1963/64.....	2 944 000	1 892 000
1964/65.....	2 950 000	2 042 000
1965/66.....	2 948 000	2 133 000

Omkring 92 % av hushållen har f. n. radiomottagare. Mottagningsförhållandena är goda i nästan hela landet vid användning av FM-mottagare. TV-mottagare har ca 75 % av hushållen. Möjligheter till god TV-mottagning har nu ca 95 % av befolkningen. Detta avser normal antennutrustning. Med

effektivare mottagarantenn kan ytterligare några procent av befolkningen få god TV-mottagning.

Sveriges Radio drivs i form av aktiebolag. Tidningspressen har 40 % av aktierna, folkrörelserna 40 % och näringslivet 20 %. Aktiekapitalet är 1 080 000 kr. och utdelningen 5 %. Styrelsen har 11 ledamöter, varav Kungl. Maj:t utser ordförande och 5 andra ledamöter och bolagsstämman 5 ledamöter. Styrelsen har ett arbetsutskott bestående av 7 ledamöter. Antalet styrelsesuppleanter är 10. Styrelsen är främst ett ekonomiskt och administrativt organ, som även handlägger programfrågor av principiell innebörd.

Under styrelsen och arbetsutskottet åvilar ledningen av företaget och det direkta ansvaret för programfrågorna radiochefen. I administrativa frågor biträds han av en direktion och i programärenden av ett programkollegium. Under radiochefens direkta ledning finns ett centralkansli. Där ingår bl. a. distriktscentralen (samordnande organ för den regionala organisationen) och centralredaktionen (serviceorgan på nyhetsområdet för ljudradions och televisionens programavdelningar).

Radion leds av en programdirektör. För samordning och långsiktig planering har han en central programredaktion och ett produktionskontor. I övrigt finns ett antal redaktioner m. m. för olika programområden.

Televisionen leds av en programdirektör och har i princip samma organisation som radion. I planeringsavdelningen ingår en programsektion, ett produktionskontor och en sektion för hyrfilm. Vidare finns redaktioner m. m. för olika programområden.

Skolprogramavdelningen svarar för skolradio och skol-TV. Avdelningen har sektioner för skolradio, skol-TV och skolmateriel.

Teknikenheten har särskilda driftavdelningar för radio och television, en anläggningsavdelning och en byggnadsbyrå. Ekonomiavdelningen svarar för företagets ekonomiska förvaltning. Personalavdelningen svarar för det personaladministrativa arbetet och för den interna utbildningen. Vidare finns en enhet för förlagsverksamheten och en utlandsavdelning.

Den regionala verksamheten är knuten främst till de tio distriktskontoren, som är direkt underställda radiochefen men som i programhänseende samarbetar direkt med programavdelningarna.

Antalet anställda inom Sveriges Radio var den 1 juli 1966 sammanlagt 2 730, varav 790 i den gemensamma organisationen (centraladministrationen, ekonomiavdelning, personalavdelning, gemensam teknik, servicepersonal, radioorkester etc.), 280 i distrikten, 440 i ljudradion, 1 020 i televisionen, 40 i utlandsavdelningen, 90 i skolprogramavdelningen och 70 i förlaget.

Televerket handhar distributionen av radio- och TV-programmen samt uppbörden av licensavgifter. Ersättning till televerket utgår av licensmedel.

Licensavgifterna är f. n. för ljudradio 35 kr. per år och för television 100

kr. per år. För budgetåret 1966/67 har licensintäkterna beräknats till 103 milj. kr. för radio och 217 milj. kr. för TV. Med dessa licensmedel jämte ränteinkomster av fonderade licensmedel skall bestridas såväl de löpande kostnaderna för produktion och distribution av programmen som utgifter för omedelbar avskrivning av investeringarna i distributionsanläggningar och husbyggnader. Överskott, som kan uppstå vissa år, fonderas för radions och televisionens behov under andra år, då de löpande inkomsterna inte förslår till att täcka utgifterna. Från licensfinansiering är dock undantagna skolprogram och utlandssändningar, vilka är skattefinansierade.

Utgifterna för de allmänna licensfinansierade radioprogrammen har för budgetåret 1966/67 beräknats till totalt 110 milj. kr. och för de allmänna licensfinansierade TV-programmen till totalt 195 milj. kr. Av dessa belopp avser 76 resp. 131 milj. kr. Sveriges Radios drift- och programkostnader. För radions del innebär det att tidigare fonderade licensmedel måste tas i anspråk och att radiofonden vid utgången av 1966/67 beräknas komma att ha minskat till 6 milj. kr. För televisionens del innebär det att ytterligare fondering kan ske och TV-fonden beräknas vid utgången av 1966/67 ha ökat till ca 300 milj. kr. Dessa medel är, som framgår av statsverkspropositionen, avsedda att användas för utbyggnaden av ett andra TV-program.

Utgifterna för skolprogrammen i radio och television och för programverksamheten för utlandet är för budgetåret 1966/67 beräknade till totalt 25 milj. kr., varav 18,5 för skolprogram och 6,5 för sändningarna till utlandet.

Tekniken och rundradion

Radions och televisionens möjligheter att ge oss bättre kännedom om den värld och det samhälle vi lever i är ytterst beroende av den tekniska utvecklingen. Elektroniken har på några decennier förbättrat våra kommunikationer därhän att bilder och ljud kan sändas och tas emot jorden runt i samma ögonblick de uppstår. Framstegen inom elektroniken har också inneburit att mediernas uttrycksmöjligheter alltmer fullkomnats. Rundradion har snabbt tillgodogjort sig teknikens landvinningar och vi står nu inför en viktig etapp av utbyggnad i Sverige.

Radio- och televisionssändningar till allmänheten kan ej ske utan ett väl utvecklat internationellt samarbete. Radiovågorna känner inga gränser och ett okontrollerat utnyttjande av möjliga frekvensutrymmen skulle snart resultera i kaos i etern. Nationerna har därför kommit överens om att följa en gemensam fördelningsplan i fråga om frekvensband och att i övrigt reglera radiotrafiken enligt internationellt fastställda normer.

Kommunikationsteknikens senaste tillskott är telesatelliterna, vilka redan används för teletrafik samt för överföring av TV-program. I nuvarande skede sker utsändning och distribution till allmänheten via jordstationer och

de nationella rundradiosystemen. Den tekniska möjligheten att inom en icke alltför avlägsen framtid kunna från en jordstation sända radio- och TV-program till satelliter, varifrån programmen distribueras direkt till allmänheten utan behov av mottagande jordstationer och nationella rundradiosystem, kommer att medföra allvarliga problem rörande förhållandet mellan nationell rundradioverksamhet och olika former av direktsändningar via satelliter. Internationella överenskommelser måste träffas för att reglera betingelserna för sändning samt för distribution till och mottagning av allmänheten. Ifråga om möjligheterna till sändning kan man förutse att i första hand länder med en väl utvecklad rundradioverksamhet kommer att vara i stånd att bidra med program för direktsändningar. Det är också skäl att erinra om att satellitsändningar även kräver frekvensutrymmen i etern. Frekvensutrymme för satellitsändningar medför begränsningar för nationell rundradio och för andra kommunikationsbehov och förutsätter därför internationella överenskommelser.

Rymdtekniken skapar utan tvekan stora möjligheter för snabba och bättre kontakter mellan länder och folk. Den tekniska utvecklingen av telesatelliter går så snabbt att de nya möjligheter som dessa erbjuder ännu inte helt kan överblickas. Det står emellertid klart att förutsättningarna för att positivt utnyttja dessa möjligheter är ett vidgat internationellt samarbete, präglad av förtroende och ömsesidig hänsyn som utesluter såväl politiska som kommersiella ytteligheter. Det är enligt min mening en viktig uppgift för Sverige att inom Förenta Nationerna och andra berörda internationella organisationer aktivt medverka i strävandena till konstruktiva internationella överenskommelser på telekommunikationernas område.

Sverige har redan byggt ut sina sändningsmöjligheter på långvåg, mellanvåg och kortvåg. På ultrakortvåg återstår två hela riket täckande TV-kanaler och en TV-kanal med begränsad täckning. I enlighet med tidigare riksdagsbeslut kommer ljudradion fr. o. m. 1967 att vara utbyggd med tre landsomfattande radioprogram på ultrakortvåg. Därmed är våra möjligheter till utbyggnad enligt frekvensplanen i stort sett utnyttjade.

En ny teknik där nuvarande radiokanaler på ultrakortvåg kan utnyttjas till att sända två av varandra oberoende radioprogram på samma kanal håller på att utvecklas av det svenska televerket. Skulle de fältförsök, som f. n. görs med den s. k. kanalklyvningen, visa sig svara mot förväntningarna, är det möjligt att sända ytterligare tre rikstäckande radioprogram inom gällande frekvensplan.

Med färg-TV tillkommer nya programmässiga uttrycksmöjligheter. Utvecklingen av färgtelevisionen har under senare år gått snabbt. Under de närmaste åren kommer flera europeiska länder att starta TV-sändningar i färg.

Elektronikens utveckling mot transistorisering och miniaturisering innebär att en anpassning blivit möjlig till förändrade konsumtionsbehov skapade bl. a. av en ökad fritid och ökad rörlighet med nya lyssnarsituationer. Tillgång till portabla och prisbilliga mottagare skapar möjligheter för allt fler hushåll att ha mer än en radioapparat. I ökad omfattning gäller detta även för TV-mottagare.

Ett andra TV-program

Ett andra TV-program bör inte starta förrän det är möjligt att få vid täckning, dvs. goda mottagningsförhållanden för en relativt stor del av befolkningen. Avsikten har varit att starta vid årsskiftet 1968/69, vilket med hänsyn till nödvändiga förberedelser bedömts vara tidigast möjliga tidpunkt.

I dagens läge när samhällsekonomin kräver en stark återhållsamhet på alla områden är det svårt att tillgodose önskemålet att både förbättra nuvarande program och i snabb takt bygga ut för ett andra program. Ett alltför pressat tidsprogram innebär också vissa nackdelar från planerings- och förberedelsesynpunkt. Ett visst uppskov möjliggör en bättre planering av förberedelsearbetet inte minst i fråga om utbildning och personalrekrytering. Samtidigt kan strävandena att konsolidera och förbättra nuvarande TV-program underlättas. Med en längre förberedelsetid hinner därtill sändarnätet byggas ut så att en större andel av befolkningen får goda mottagningsförhållanden vid starten.

Med hänsyn härtill finner jag det nu motiverat att ett andra TV-program införs först omkring årsskiftet 1969/70. Avsikten är att utbyggnaden av distributionsnätet skall ske i sådan takt att det nya TV-programmet redan från början kan mottas av drygt 75 % av befolkningen.

Radio och TV i allmänhetens tjänst

Massmedia har stor spridning och stark genomslagskraft. Etermediernas korta historia har visat skrämmande exempel på hur makten över etern kan missbrukas i politiskt eller kommersiellt syfte. För den för vilken en fri opinionsbildning ter sig som ett grundläggande demokratiskt värde måste det därför framstå som väsentligt att finna ett system som ställer etermedierna fria från kommersiella intressens eller politiska gruppers ensidiga inflytande.

En grundläggande förutsättning är att en fri etableringsrätt i etern är en omöjlighet redan på grund av det begränsade antalet frekvenser. Talet om »frihet i etern» är ett meningslöst slagord om därmed menas rättighet för var och en att upprätta sändare och utsända program. Det blir av tekniska skäl under alla förhållanden en fråga om att tilldela privilegier.

Frihet i etern måste med denna utgångspunkt i första hand förenas med en medveten strävan till objektivitet och saklighet i det samlade programutbudet och innefatta möjligheter för olika åsikter och meningsriktningar att komma till tals och garantier mot obehöriga påtryckningar.

I de flesta västeuropeiska demokratier har man mot bakgrunden härav gett rätten till rundradiosändningar åt ett eller flera allmännyttiga företag. Inom ramen för allmänna riktlinjer har dessa företag haft stor självständighet och frihet att verka. Systemet kallas »public service» eller med radioutredningens ord — en rundradio i allmänhetens tjänst. Formen växlar från land till land men karaktär och målsättning är likartad.

»Public-service»-företagen är i alla länder utsatta för en intensiv bevakning från olika intressen och meningsriktningar. De utgör ofta målet för en häftig kritik. Det ligger i sakens natur att så är fallet, inte minst med hänsyn till de stora krav som man från olika håll ställer på radioföretagen. Självfallet har även inom dessa företag förekommit övertramp och allvarliga missgrepp. Berättigad kritik har stundom kunnat riktas mot programkvalitén. Men ytterligt få vågar bestrida att »public-service»-företagen i de flesta fall lyckats bevara sin integritet, sin självständighet och sitt oberoende. Det råder ingen tvekan om att dessa företag också i stor utsträckning svarat för de djärva initiativen, förnyelsen av programstoffet och originaliteten i presentationen.

Förslag har från tid till annan framförts om att i Sverige införa kommersiell privatägd television. Inte minst erfarenheterna från andra länder ger enligt min mening klara belägg för att en sådan lösning för vår del bör avvisas. Riksdagen har tidigare vid flera tillfällen tagit ställning i denna fråga. Med hänsyn härtill vill jag endast i korthet ange huvudskälen mot kommersiell TV. Den skulle för det första innebära generellt sett sämre kvalitet på programmen och en minskad valfrihet för publiken. Vidare innebär kommersiell television uppenbara risker för att mediet blir utnyttjat för de ekonomiska och politiska intressen, som finansierarna representerar. Ett företag utan egna kommersiella intressen torde vara den bästa för att inte säga den enda garantin för att väsentliga lokala och regionala synpunkter verkligen speglas i ett landsomfattande program.

Man har också föreslagit att vid sidan av Sveriges Radio inrätta ett icke privatägt kommersiellt företag, finansierat helt med reklaminkomster. Med Sveriges Radios verksamhet licensfinansierad och med TV-reklam förbehållen ett sådant företag skulle detta i realiteten vara fråga om att vid sidan av Sveriges Radio etablera ett kommersiellt monopol — ett monopol på TV-reklam. Därtill skulle konkurrensen mellan företagen inte komma att ske på lika villkor, eftersom det ena företaget skulle finansieras genom licensavgifter och det andra genom reklaminkomster. De betänkligheter som anförts mot kommersiell, privatägd television gäller i väsentlig grad även här berörda form av kommersiella TV-företag.

Det hävdas stundom, att kommersiell television skulle bli »gratis» — utan kostnad för TV-innehavarna. Härtill vill jag endast erinra om att de annonserande företagens kostnader för reklam givetvis ingår som en delpost i de totala produktions- och distributionskostnader, som ligger till grund för prissättningen på varorna, dvs. de inköpspriser konsumenterna får betala. I stort sett samma allmänhet, som ser på televisionen, får alltså ytterst själv betala kostnaderna. Eftersträvar man endast en sådan finansieringsmetod, kan man lika gärna föreslå reklamsändningar i Sveriges Radios program. Sådana överväganden måste emellertid enligt min mening föregås av en grundlig utredning med vidare perspektiv. Jag har därför — utan något förord för TV-reklam — utverkat bemyndigande att tillkalla sakkunniga för en förutsättningslös utredning om reklamfrågan.

Det finns enligt min mening ingen anledning att ändra de grundläggande principerna för rundradioverksamheten i vårt land. Vi bör hålla fast vid idén om ljudradio och TV som en i sin programverksamhet i förhållande till statsmakterna och sidointressen självständig »public service» — i allmänhetens tjänst.

Därmed är inte givet hur denna verksamhet bör vara organiserad. Jag har prövat skilda organisatoriska modeller. Den ideala lösningen finns naturligtvis inte. Det blir alltid en fråga om att söka nå fram till en rimlig avvägning mellan olika synpunkter och önskemål.

En kraftig ökning av sändningstiden ger en vidgad valfrihet för publiken. Men denna valfrihet blir reell endast om den ökade sändningstiden också medför en större variation av programutbudet som tillgodoser skilda publikintressen och en rimlig grad av samordning i programsättningen.

En ökad sändningstid erbjuder samtidigt ett vidgat register för dem som skapar programmen. Den bereder utrymme för flera programtyper och fler människor får möjlighet att delta i programarbetet. De kan representera starkt varierande temperament och infallsvinklar på problemen. Det gäller att skapa en organisation som så starkt som möjligt kan låta mångsidighet och mångfald komma till uttryck i de program som bjuds allmänheten.

Jag har övervägt möjligheten att söka förverkliga detta mål genom att skapa två helt fristående företag med likvärdiga ekonomiska möjligheter för sitt arbete. En sådan lösning kan tillgodose syftet att uppnå självständighet och stimulerande tävlan. Den skulle emellertid leda till avsevärda kostnadshöjningar, inte minst när det gäller den tekniska och administrativa uppbyggnaden, som knappast torde uppvägas av programmäsiga eller andra fördelar. Det skulle vidare uppstå avsevärda svårigheter att uppnå en med hänsyn till intresset av att ge publiken valfrihet rimlig samordning av programsättningen. Sannolikt skulle man — som utländska erfarenheter visar — tvingas till ett invecklat och i praktiken svårhanterligt och ineffektivt samordningsavtal. Därjämte skulle det vara

svårt att med två helt fristående företag skapa en slagkraftig och självständig distriktsorganisation.

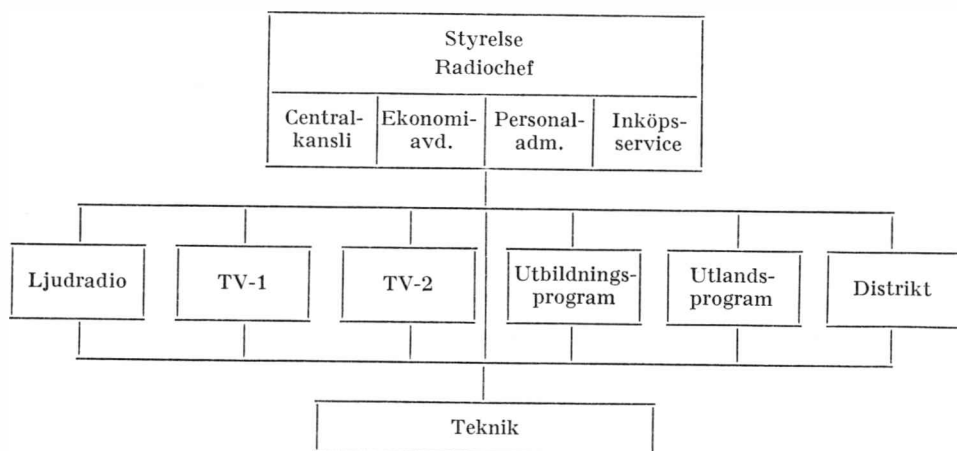
Strävandena bör därför inriktas på att inom ramen för ett sammanhållet företag skapa gynnsamma förutsättningar för utvidgad decentralisering och stimulerande tävlan men samtidigt undvika de olägenheter med två fristående företag som jag nyss berört.

Organisatorisk modell

I radioutredningens betänkande liksom i Sveriges Radios remissyttrande framhålls önskvärdheten av en längre gående delegering av ansvar och befogenheter inom företaget. Jag finner dessa grundtankar tilltalande. Den organisatoriska modell jag förordar skiljer sig dock från de förslag utredningen presenterat.

Mitt förslag är i sammanfattning följande.

Ledningen av Sveriges Radio utövas av styrelsen och radiochefen. Därjämte bör företaget ha sex självständiga programenheter: en för ljudradio, en för TV-1, en för TV-2, en enhet för utbildningsprogram samt en för utlandsprogram. Distrikten bör tillsammans utgöra en egen organisation. Därjämte bör finnas en självständig teknikavdelning.

Ledningen för de olika programenheterna bör under styrelsen och radiochefen ha det direkta ansvaret för resp. program. Därigenom skapas förutsättningar för rörelsefrihet och oberoende, variation och stimulerande tävlan, när det gäller idéer och utformning av programmen. En genomgång har gjorts av samtliga programområden för att belysa fördelar och nackdelar och undersöka de modifikationer som av programmässiga eller ekonomiska skäl kan vara önskvärda. Min slutsats är att fördelarna med en sådan organisation är klart övervägande. Det är inte enbart frågan om den

stimulans som en tävlan om kvalitet och publik kan innebära. Det är i lika hög grad en fråga om att skapa vidgat utrymme för just den mångfald i produktionen som jag tidigare berört.

Inom ramen för de allmänna riktlinjer som anges i ett avtal mellan staten och företaget och de bestämmelser i anslutning därtill som fastställs av styrelsen bör ledningen för varje programenhet med tillgängliga resurser söka uppnå bästa möjliga resultat. För att skapa avsedd självständighet bör det för varje programenhet fastställas en kostnadsram inom vilken enheten får göra sina egna dispositioner.

Speciellt intresse bör enligt min mening ägnas distriktens ställning. Motivet för en väl utbyggd regional organisation är att som ett positivt värde ta till vara den särprägel och den egenart som finns i olika delar av landet, att på ett bättre sätt nyttja det programstoff och den talang som finns i distriktens arbetsmiljö. En väl utbyggd regional organisation är också en förutsättning för att programmen skall kunna spegla utveckling och händelser i landets olika delar.

Radioutredningen har i bl. a. detta syfte föreslagit en geografisk konkurrens. Utredningen har tänkt sig denna organiserad så att den ena kanalen disponeras av Stockholmskontoret och den andra kanalen av distrikten. Liksom flertalet remissinstanser anser jag detta förslag olämpligt, bl. a. därför att en sådan konkurrens aldrig skulle kunna ske på lika villkor.

I syfte att stärka distriktens ställning förordar jag i stället en ordning, där distrikten är direkt underställda radioledningen och för varje år — liksom de centrala programledningarna — får kostnadsramar för sin verksamhet fastställda. Dessa avses täcka utgifterna för inte bara regionalradio utan även den programproduktion, som sker för riksprogrammets räkning. Det innebär, att de centrala programenheterna inom ljudradion och televisionen inte behöver avräkna kostnaderna för de regionalt producerade riksprogrammen på sina egna medelsramar. För dessa enheter blir det därigenom ekonomiskt fördelaktigt att sända regionalt producerade program. De centrala programledningarna avgör emellertid om och i så fall när ett program skall sändas. Distrikten stimuleras därigenom att producera goda program. Denna ordning bör skapa förutsättningar för ett väl utvecklat samarbete mellan distrikten och de centrala programledningarna.

Det är viktigt att de kostnadsramar som årligen fastställs för televisionens båda programledningar är likvärdiga. Kravet på likvärdighet innebär att då det nya program 2 i TV byggts ut så att sändningstiden där är densamma som i program 1 de båda programledningarna bör tilldelas lika stora belopp. Det innebär också, att innan program 2 nått en sådan utbyggnadsgrad ramarna i huvudsak får bestämmas i relation till de sändningstider, som gäller för resp. programkanal.

Kostnadsramarna bör avse inte endast löner, gager och liknande direkta kostnader för enhetens egen programproduktion utan också kostnaderna

för teknik, lokaler, utlagd produktion, filminköp m. m. Programledningarna bestämmer — med de hänsyn som betingas av en långsiktig planering inom företaget — i vad mån programutbudet skall avse egen studio- eller filmproduktion eller utlagd produktion, såsom regionalt producerade program, programöverföringar från utlandet, hyrfilmer eller inköpt studioproduktion. Programledningarna skall vidare äga betydande frihet att organisera och dimensionera sina programredaktioner.

Personalrekryteringen är betydelsefull med hänsyn till att programmens profil i så hög grad präglas av reportrar, producenter och andra som medverkar i programarbetet. Rekrytering av personal och avgöranden i andra personalfrågor bör därför väsentligen delegeras till resp. programenheter.

Teknisk utrustning och lokaler bör så långt det är möjligt anpassas till programproduktionens krav. För detta måste de som har ansvaret för programproduktionen också ha inflytande på utbyggnad, utrustning och dimensionering av studiolokaler samt val av utrustning för programproduktionen. De avvägningar det här gäller bör underlättas av att varje programenhet inom sin kostnadsram får avräkna inte endast sina direkta programkostnader utan också kostnaderna för den teknik och de lokaler man tar i anspråk. Här avses både drift- och kapitaltjänstkostnader. Detta bör stärka kostnadsmedvetandet hos både programpersonal och tekniker. Det finns enligt min mening starka skäl för att byggnader och teknisk utrustning bör invärderas på en kapitalfond och att vanliga principer för amortering och förräntning tillämpas. Jag ämnar låta närmare undersöka möjligheterna att bilda en sådan kapitalfond för Sveriges Radio.

Det bör i sammanhanget framhållas, att den nya organisationen för programverksamheten förutsätter ett effektivt fungerande ekonomiskt-administrativt system inom företaget. Detta bör grunda sig på kännedom om alla inverkande kostnadsfaktorer och medge tillfredsställande budgetering och budgetuppföljning, interndebitering av kostnader samt för- och efterkalkylering av program. Inom Sveriges Radio pågår redan ett utredningsarbete, som torde ge underlag för utformning av ett sådant mera utvecklat ekonomiskt-administrativt system.

Gemensamma organ

Programenheternas självständiga ställning kan med fördel förenas med att vissa funktioner samordnas. I fråga om programverksamheten bör icke oväsentliga besparingar kunna uppnås genom inrättande av gemensamma organ inom särskilt angivna programområden. Jag avser därvid områden där för de olika kanalerna självständigt producerade program ger ett ringa mervärde i programupplevelse. Modifieringar är då befogade.

Den första gäller vad man kan kalla stora evenemang — en landskamp, en Nobelfest, ett statsbesök etc. En dubbelbevakning av sådana evenemang

anser jag skulle vara ett meningslöst slöseri med pengar. I utlandet finns det många exempel på att konkurrerande företag med kamerorna sida vid sida sänt samma bilder från en idrottstävling, ett bröllop, en kortage.

Den andra modifieringen gäller den renodlade nyhetstjänsten. En långt gående spridning av nyhetsurval, analyser och kommentarer är ur opinionsbildningens synpunkt önskvärd. En fullt utbyggd nyhetsorganisation på varje programenhet skulle dock medföra att den sammanlagda kostnaden för nyhetstjänsten blev högst betydande. Därtill kommer att en meningsfull tävlan i stort sett är begränsad till den exklusiva nyheten, kommentaren och formen för presentationen. Den övervägande mängden nyheter kommer sannolikt att presenteras på nästan samma sätt av de olika nyhetsorganen.

Jag har — som jag tidigare offentliggjort — därför övervägt en modell för nyhetstjänsten i den nya organisationen för Sveriges Radio, som i kortet innebär, att en gemensam nyhetsredaktion inrättas som en service åt de självständiga programenheterna. Den skulle få till uppgift att svara för insamling, bearbetning och utsändning av korta nyhetsprogram av enbart faktagivande karaktär i radio och television. De olika programenheterna bör vara fria att söka också andra nyhetskällor men koncentrera sina insatser på kommentar, analys och reportage. Till den centrala redaktionen bör knytas korrespondenterna i distrikten och i utlandet. Programledningarna kan där mot särskild ersättning göra programbeställningar men också t. ex. genom egna reportageresor och engagemang av egna kommentatorer bevaka händelserna i utlandet.

Kritik har dock i den allmänna debatten framförts mot denna modell. Man har bl. a. menat att en tävlan även när det gäller korta och mera faktabetonade nyhetssändningar är väsentlig för den generella programstandarden. Man har också pekat på att den avsedda besparingseffekten helt eller delvis kan bli illusorisk om såväl den gemensamma nyhetsredaktionen som programledningarna bestämmer sig för att behandla samma nyhet. Detta med hänsyn till att gränsen mellan nyhet och kommentar ofta är flytande.

Vid min prövning har jag funnit att kritiken mot den redovisade modellen med sammanhållen nyhetsorganisation i flera avseenden kan vara berättigad. När jag likväl förordar en organisation med gemensam nyhetsredaktion är det främst av kostnadsskäl. Jag vill emellertid understryka, att vad jag här förordat beträffande nyhetsprogrammen är att betrakta som ett försök till lösning av ett besvärligt avvägningsproblem. I vad mån arrangemanget är ändamålsenligt eller bör ersättas med något annat kan avgöras först sedan viss tids erfarenhet vunnits.

Den tredje modifieringen gäller musiken. Det är inte motiverat att både ljudradion och de båda TV-programmen var för sig skall disponera över egna symfoniorkestrar. Den seriösa musiken kan även i framtiden väntas vara radions speciella intresse. Radions programenhet bör därför ha hu-

vudansvaret för symfoniorkestern. TV-kanalernas programenheter får hos radioenheten beställa den medverkan de önskar av orkestern. En sådan ordning bör inte medföra några större olägenheter. Programvalet göres av resp. programenhet.

Jag anser också, att en samordning bör ske även av vissa inköp och anskaffningar. Sålunda torde ett gemensamt organ böra inrättas för engagemang av artister och musiker etc. samt för upphandling av hyrfilmer. En gemensam organisation synes även vara lämplig för kontakterna med Eurovisionen och Nordvisionen samt i övrigt med utländska radio- och TV-företag. Det bör betonas, att de angivna organen enbart fullgör en kommersiell, teknisk och samordnande funktion och att deras verksamhet inte skall innebära inskränkningar i programledningarnas frihet att själva välja artister, hyrfilmer och överföringar.

I detta sammanhang vill jag särskilt framhålla de möjligheter som Nordvisionen erbjuder. Rundradioföretagen i Norden har redan funnit en smidig och ändamålsenlig form av samarbete som innebär goda förutsättningar för program med nordisk prägel, för gemensamt producerade program och för programutbyte. Det har vid olika tillfällen framförts tankar på en för hela Norden gemensam andra TV-kanal. Det är enligt min mening riktigare att fortsätta på den inslagna vägen att inom ramen för det ordinarie programmet ge vidgat utrymme för samproduktion och programutbyte. En ökad sändningstid ger förbättrade möjligheter till nordiskt samarbete på ljudradions och televisionens område.

Företagsledning

En central fråga är styrelsens och radiochefens ställning i ett företag där programverksamheten i så betydande utsträckning delegeras till ledningarna för de olika programenheterna. Ett företag där man medvetet bygger in så starka centrifugala krafter bör samtidigt ha en stark ledning som bär ansvaret för att samplaneringen genomförs och för att riktlinjerna för företagets verksamhet upprätthålls samt för att verksamheten i stort bedrivs ekonomiskt och rationellt. Som framgår av det förslag till radiolag som Kungl. Maj:t remitterat till lagrådet skall det även i fortsättningen finnas en överenskommelse mellan staten och radioföretaget som innefattar de allmänna riktlinjerna för programverksamheten. Det måste självklart krävas av företagsledningen att den med kraft skall kunna ingripa om den finner att programverksamheten i något hänseende skulle bedrivas på ett sätt som inte är förenligt med de angivna riktlinjerna.

För att programenheterna skall få den självständighet som är önskvärd bör samordningen av programplaneringen i princip begränsas till fördelning av sändningstider på olika huvudkategorier, exempelvis nyheter, underhållning, teater etc. Det blir företagsledningens uppgift att se till att denna samplanering kommer till stånd. Med en sådan ordning uppnås att pro-

gram av samma typ inte sänds på samma tid och att man får de gemensamma ut- och ingångar mellan programmen som behövs för att publiken skall kunna på ett smidigt sätt växla mellan kanalerna.

En på detta sätt samplanerad programsättning har till uppgift att öka publikens valfrihet. Jag vill emellertid understryka att programbalanseringen inom ramen för de allmänna riktlinjerna för programverksamheten väsentligen bör vara uttryck för programenheterens egen bedömning och att man inte slaviskt behöver följa den s. k. kontrastprincipen vid inplacering av seriösa och lätta program etc.

I förhållande till programledningarna bör radiochefen vidare ha att verka för att avsedd självständighet, variation och programkvalitet upprätthålls, men han skall också övervaka att Sveriges Radios förpliktelser enligt lag och avtal iakttas och att inom företaget utfärdade programregler efterföljs. En central samordning erfordras i fråga om anordnandet av partipolitiska program och andra program, där bestämmelserna om opartiskhet ställer speciella krav på en för företaget enhetlig policy. Självfallet har företagsledningen att företräda företaget i avtals- och löneförhandlingar, att framlägga företagets medelsäskanden och redovisa utbyggnadsbehov etc. samt att besluta om dispositionen av anvisade medel genom att fastställa kostnadsramar för de olika programenheterna i företaget. Företagsledningen har slutligen att tillsammans med ledningarna för programenheterna och teknikenheten svara för långsiktig planering av rundradiorörelsen.

Långtidsplanering

Med den nya organisationen av Sveriges Radios programverksamhet och med den expansion som förestår under de närmaste åren, ökar kraven på en mera långsiktig ekonomisk planering. Radioutredningen har i medvetande härom föreslagit införandet av en ordning med en treårig rullande finansplan. Utan att kunna tillstyrka den omläggning av budgetsystemet, som utredningens förslag förutsätter, anser jag att detta bygger på en riktig bedömning i fråga om planeringens fortsatta uppläggning och inriktning. Dock bör planeringen inte begränsas till tre år. Den bör avse åtminstone en femårsperiod, om den skall kunna ge det framtidsperspektiv, som fordras vid den årliga prövningen av radioföretagets utbyggnads- och medelsbehov. Vad som mera konkret skall krävas av planeringen är att den skall ge underlag för en avvägning på viss sikt av kostnader och intäkter i rundradioverksamheten. En sådan planering bör utföras av Sveriges Radio och televerket i samarbete och med ett samordningsansvar hos endera av dem. Jag avser att i annat sammanhang ta upp frågan om ansvarsfördelningen mellan radioföretaget och televerket i detta hänseende och om formerna för planernas successiva redovisning.

Byggnadsärenden

I fråga om handläggningen av Sveriges Radios byggnadsärenden bör enligt min mening liksom hittills den erfarenhet och de resurser utnyttjas, som byggnadsstyrelsen med sin ställning som central myndighet för den statliga byggnadsverksamheten förfogar över. Jag förordar dock liksom byggnadsstyrelsen, att Sveriges Radio framgent — på samma sätt som f. n. gäller i fråga om de statliga affärsdrivande verken — själv skall svara för upprättandet av programhandlingar för byggnadsobjekt och för redovisningen av dessa till Kungl. Maj:t. Vid projekteringen fram till huvudhandlingar resp. till bygghandlingar och vid själva byggandet bör däremot byggnadsstyrelsen liksom hittills ha huvudansvaret. Med tillämpning av vad som gäller för vissa affärsdrivande verk bör Sveriges Radio få befogenhet att i egen regi projektera och uppföra byggnadsobjekt med en beräknad byggkostnad upp till förslagsvis 1 500 000 kr. De byggnadsobjekt som här avses är ny-, om- och tillbyggnadsarbeten. Arbeten, som närmast är av reparations-, underhålls- och inredningskaraktär, bör regelmässigt åvila Sveriges Radio.

I anslutning till vad sålunda anförts om ansvarsfördelningen på byggnadsområdet mellan byggnadsstyrelsen och Sveriges Radio vill jag understryka angelägenheten av att byggnadsstyrelsen och företaget handhar sina resp. uppgifter i nära inbördes samråd. Jag vill också betona vikten av att kontinuitet eftersträvas vid byggnadsstyrelsens beredning av angivna byggnadsärenden så att successivt vunna erfarenheter kan tillgodogöras i det fortsatta projekterings- och byggnadsarbetet.

Vad beträffar förvaltningen och underhållet av radio- och televisionshusen vill jag erinra om den överenskommelse, som för någon tid sedan träffats mellan byggnadsstyrelsen och Sveriges Radio i fråga om de i Stockholm för Sveriges Radios räkning uppförda kontors- och studioanläggningarna med tillhörande markområden (kvarteret Förrådsbacken). Överenskommelsen innebär, att ifrågavarande anläggningar och områden med nyttjanderätt upplåtes till företaget, som har att svara för deras underhåll och drift samt bestrida de därmed förenade kostnaderna. Enligt min åsikt bör Sveriges Radio till byggnadsstyrelsen erlägga marknadsmässiga hyror för den mark företaget sålunda disponerar.

Konstitutionella frågor

Radioutredningen har föreslagit att Sveriges Radio aktiebolag ombildas till stiftelse. Jag har inte funnit att de skattetekniska och andra skäl utredningen anført till stöd för sitt förslag är bärande. Aktiebolagsformen bör således bibehållas.

När Radiotjänst började rundradiosändningarna år 1925 var pressen och radioindustrin huvudintressenter. Pressen hade två tredjedelar av aktie-

kapitalet och ett konsortium främst bestående av radioindustrin och radiohandeln en tredjedel. Av de sju styrelseledamöterna utsågs ordföranden och ytterligare en av Kungl. Maj:t, pressen utsåg tre och konsortiet två. Genom beslut år 1935 ändrades detta till fyra ledamöter utsedda av staten och tre utsedda av bolagsstämman. Nuvarande ordning med ordföranden och fem andra ledamöter utsedda av Kungl. Maj:t och fem ledamöter utsedda av bolagsstämman beslutades år 1956. Namnet ändrades från Aktiebolaget Radiotjänst till Sveriges Radio aktiebolag när de beslutade ändringarna genomfördes år 1957. Samtidigt breddades intresseunderlaget till att innefatta även folkrörelserna. Detta motiverades främst av att Sveriges Radio också skulle få hand om televisionens programverksamhet. I anslutning till detta minskades pressens aktieinnehav till 40 % och återstoden fördelades så att folkrörelserna fick 40 % och näringslivet 20 %.

Pressen har gjort en mycket värdefull insats vid radioföretagets start och utveckling. Emellertid har principiella betänkligheter anförts mot ett allt för starkt pressinflytande i Sveriges Radio. Erfarenheter från andra länder har därvid åberopats. Man har vidare påpekat risker för intressekollisioner vid behandling av olika frågor inom radioföretaget. Pressen och radion och televisionen bör vara självständiga och konkurrerande medier som utvecklas vart och ett efter sin särart. Det är viktigt för en fri och demokratisk opinionsbildning att de olika medierna bevakar varandra och att det förekommer en ömsesidig kritik och stimulans.

Utvecklingen av rundradioverksamheten sedan televisionen infördes och den nu aktuella expansionen motiverar en ytterligare förstärkning av Sveriges Radios intresseförankring i samhället. Detta bör ske på liknande sätt som år 1956, då aktiekapitalet ökades efter överläggningar om dess storlek och fördelning. Mot bakgrund av vad som tidigare anförts synes det inte lämpligt att öka pressens aktieinnehav i Sveriges Radio. Breddningen av intresserepresentationen i företaget synes böra ske genom att en nyteckning av aktier — motsvarande exempelvis en fördubbling av aktiekapitalet — i huvudsak kommer folkrörelserepresentationen till godo. Därmed underlättas att antalet folkrörelseorganisationer som företräds i företaget ökas i den omfattning som kan vara motiverad. Det konsortium som representerar näringslivet bör erbjudas nyteckning i sådan omfattning att dess andel av aktiekapitalet bibehålls. Frågan om aktiekapitalets storlek och den närmare fördelningen av aktieposterna blir i första hand en förhandlingsfråga mellan staten och de nuvarande aktieägarna och torde få tas upp till avgörande först sedan riksdagen tagit ställning till utbyggnaden och riktlinjerna för verksamheten i stort.

Med hänsyn till radioföretagets uppgifter och ställning finner jag det motiverat att aktiebolagslagens jävsregler kompletteras med en bestämmelse i Sveriges Radios bolagsordning av innebörd att styrelseledamot ej får delta i handläggning av fråga i vilken han själv har väsentligt ekonomiskt intresse som kan strida mot bolagets och att detsamma skall gälla vid

handläggning av fråga som berör företag med vilket styrelseledamot har intressegemenskap.

Storleken av *styrelsen* sammanhänger med hur vissa andra konstitutionella frågor bedöms. Radioutredningen har behandlat frågan om man inte skulle kunna tillskapa en enda huvudman på rundradioområdet, ett nytt organ benämnt radiofullmäktige. Det skulle handlägga samordnings- och budgetärenden och långtidsplanering. Utredningen har emellertid efter närmare prövning avvisat tanken på en sådan fullmäktigeinstitution. Utredningen föreslår att antalet styrelseledamöter minskas från 11 till 7 och att olika meningsriktningars intresse av att få framföra synpunkter på programfrågorna skulle tillgodoses genom inrättandet av ett programråd med 21 ledamöter. Detta programråd skulle på förhand diskutera riktlinjerna för programverksamheten medan styrelsen skulle få sina nuvarande befogenheter inskränkta och bli ett rent förvaltningsorgan.

Kompetensgränserna mellan de föreslagna organen synes oklara. Enligt min mening bör styrelsen ha ett odelat ansvar för företagets verksamhet. Jag avstyrker därför utredningens förslag om inrättande av ett särskilt programråd. I anslutning härtill vill jag erinra om den verksamhet som redan bedrivs i de rådgivande programkommittéer för olika sektorer som Sveriges Radio bildat. Bl. a. som konsekvens av mitt ställningstagande till förslaget om programråd är jag inte beredd att förorda en minskning av antalet ledamöter i styrelsen.

Radionämnden sammanträder i regel en gång i kvartalet och dess arbetsutskott varje månad. Nämnden har f. n. 24 ledamöter. Utredningen föreslår en minskning till 7. Detta förslag har samband med att det av utredningen föreslagna programrådet skulle överta en del av radionämndens uppgifter.

Den efterhandsgranskning radionämnden utför har till främsta uppgift att pröva om verksamheten bedrivs i enlighet med de allmänna riktlinjer som gäller för programverksamheten. Enligt min mening är denna uppgift synnerligen betydelsefull. Det förslag till radiolag som Kungl. Maj:t remitterat till lagrådet innehåller därför bestämmelser om radionämnden. Radions och televisionens aktiva samhällsreportage och behandling av andra frågor, som kan vara kontroversiella, motiverar i och för sig en effektivisering av radionämndens arbete. Sålunda kan nämnden med kort varsel behöva göra uttalanden beträffande beriktigande av felaktig sakuppgift i radioeller TV-program. I andra programfrågor kan det också vara angeläget att radionämndens uppfattning så snart som möjligt kommer till allmänhetens kännedom. För detta är nuvarande ordning mindre väl lämpad. Den förestående expansionen kommer dessutom att ställa större krav på radionämnden. Med ökat programutbud följer givetvis ett större antal program med kontroversiella eller andra inslag som kan föranleda prövning i nämnden.

Ett mindre antal ledamöter som kan sammanträda med kort varsel bör möjliggöra en effektivisering. Jag finner detta angeläget och förordar att

antalet ledamöter i radionämnden minskas till 5. Ordföranden i nämnden bör ha juridisk kompetens.

F. n. tillhandahåller Sveriges Radio nämnden kanslihjälp och täcker dess kostnader i övrigt. I likhet med utredningen finner jag detta mindre lämpligt. Nämndens utgifter bör bestridas i särskild ordning av licensmedel.

Bildnings- och utbildningsverksamhet

Radioutredningen har ägnat bildnings- och utbildningsverksamheten särskild uppmärksamhet. Den verksamhet av ifrågavarande slag som f. n. bedrivs av Sveriges Radio avser dels program för i första hand grundskolans, fackskolans och gymnasiets behov — s. k. skolradio-TV — dels program av folkbildningskaraktär. Skolradio-TV-verksamheten, som finansieras med särskilda över riksstaten anvisade anslagsmedel, bedrivs i samråd med vederbörande utbildningsmyndigheter och byggs successivt ut i huvudsaklig överensstämmelse med en av radioutredningen tidigare framlagd, i 1964 års statsverksproposition redovisad utvecklingsplan. Folkbildningsprogrammen faller inom ramen för Sveriges Radios allmänna licensfinansierade programverksamhet.

Radioutredningen har bedömt det angeläget, att etermedierna framöver tas i anspråk för utbildnings- och bildningsverksamhet i helt annan utsträckning än tidigare. Vid sina överväganden om rundradions utvecklingsmöjligheter har utredningen därvid skilt mellan olika slag av programaktiviteter, nämligen dels sådana som ingår som led i målinriktade studier vilka åsyftar viss kompetens och anknyter till det allmänna skol- och utbildningsväsendets kurser, dels sådana som har folkbildningskaraktär och avser fria ej målinriktade studier. Det förra slaget av aktiviteter sammanfattas under benämningen utbildningsradio-TV — som förutom nuvarande skolradio-TV inrymmer olika slag av målinriktad vuxenutbildning — medan det senare slaget av aktiviteter går under benämningen studieradio-TV. Utifrån en sådan uppdelning av utbildnings- och bildningsverksamheten, som motsvaras av en åtskillnad i organisatoriskt hänseende och i fråga om finansieringsformen, anger utredningen riktlinjer för den fortsatta programutvecklingen inom resp. områden, för ansvarsfördelningen mellan radioföretaget å ena och utbildningsmyndigheter och bildningsorganisationer å andra sidan etc. Vidare behandlas de sändningsmöjligheter för ifrågavarande programändamål, som den av utredningen föreslagna särskilda rundradion kan erbjuda.

I likhet med remissinstanserna kan jag allmänt ansluta mig till vad utredningen anfört om behovet av att i ökad utsträckning ta etermedierna i anspråk för utbildnings- och bildningsändamål. Det bör också i programkanalerna finnas utrymme för en fortsatt utbyggnad av den programverksamhet, som redan bedrivs på detta område, och för en utvidg-

ning av densamma till nya utbildningsstadier och bildningsformer. Jag kan emellertid inte — och min uppfattning delas av ett flertal remissinstanser — finna skäl för den uppdelning av utbildnings- och bildningsområdet, som utredningen lagt till grund för sina förslag. Det kan exempelvis inte i fråga om programverksamhet på vuxenutbildningsområdet vara meningsfullt att dra några skarpa gränser mellan målinriktade och icke målinriktade studier. Den omständigheten att publiken kan delas upp med hänsyn till sin attityd till vissa program påverkar nämligen i och för sig inte programuppläggningsen. Den nyligen genomförda radiokursen i statskunskap kan tas som ett exempel härpå. Om en gränsdragning skall ske är det — som skolöverstyrelsen och Tjänstemännens centralorganisation framhållit — i så fall mera naturligt att på vuxenutbildningsområdet särskilja den utbildning som överhuvud tillgodoser intentionerna med en av offentlig myndighet eller på annat sätt godkänd läro- eller studieplan. Med en sådan bestämning bortfaller grunden för utredningens förslag om studieradio-TV. En del av aktiviteterna inom denna har nämligen en naturlig anknytning till den nyssnämnda vuxenutbildningen. I övrigt är det fråga om program av folkbildningskaraktär, som bör falla inom ramen för Sveriges Radios allmänna programverksamhet.

Vissa förslag om vuxenutbildningens framtida utbyggnad beräknas komma att framläggas till 1967 års riksdag. Utredningens förslag om programverksamheten på utbildningsområdet och hithörande frågor bör bedömas i samband härmed.

Särskild rundradio

Såsom nämnts har radioutredningen vid sina överväganden av förutsättningarna för ett ökat utnyttjande av etermedierna för utbildnings- och bildningsverksamhet även beaktat de möjligheter, som kan komma att erbjuda sig genom den av utredningen föreslagna s. k. särskilda rundradion. Detta förslag bygger i huvudsak på den tidigare nämnda möjligheten att utnyttja en och samma FM-sändare för samtidig sändning av två olika program — kanalklyvning — varigenom radion skulle erhålla ytterligare tre FM-kanaler. Av dessa har det avsetts att en skall disponeras av Sveriges Radio för stereofoniska sändningar och de två övriga — inom ramen för den särskilda rundradion — av utbildningsmyndigheter och bildningsorganisationer för verksamhet som de bedriver resp. av intresseorganisationer, folkrörelser, olika samfund för medlemsinformation och liknande. Förslaget har av ett flertal remissinstanser bedömts positivt. Samtidigt har påtalats dess opreciserade karaktär och behovet av ytterligare utredningar, innan slutlig ställning kan tas till den rad av ekonomiska, organisatoriska, juridiska m. fl. problem, som inrättandet av särskild rundradio torde föra med sig.

Även jag finner utredningens förslag vara alltför skissartat för att kunna läggas till grund för några närmare ställningstaganden. Härtill kommer — som televerket framhåller i sitt yttrande — att man ännu inte med full säkerhet kan uttala sig om kanalklyvningssystemets tekniska användbarhet och tillförlitlighet. Härför fordras ytterligare prov under viss tid.

För det fall tekniska och ekonomiska betingelser för systemets användning skulle konstateras föreligga är jag emellertid beredd att överväga frågan om en fortsatt utredning av förutsättningarna och formerna för utnyttjandet av ifrågavarande sändningsmöjligheter. En sådan utredning synes även böra innefatta frågan om nyttjande av de ytterligare sändningsmöjligheter, som kan åstadkommas med hjälp av lokala TV-, FM- och AM-stationer samt trådradionätet. I sammanhanget bör kartläggas vilket intresse som kan föreligga hos olika undervisningsmyndigheter, intresse- och bildningsorganisationer, folkrörelser etc. Vidare får närmare övervägas i vilken utsträckning föreliggande programbehov kan och bör tillgodoses genom tilldelning av sändningsrätt, i vilka administrativa och juridiska former sådan rätt bör meddelas och vilket programinnehåll sändningsrätten bör avse. Det sistnämnda är inte minst viktigt med hänsyn till avgränsningen till den av Sveriges Radio bedrivna programverksamheten. Slutligen bör frågan om den institutionella ramen för här ifrågavarande verksamhet enligt min mening bedömas förutsättningslöst, där den av utredningen föreslagna särskilda rundradion är en alternativ möjlighet, som närmare kan prövas.

Televisionens utbyggnad

Som jag tidigare redovisat har radioutredningen och Sveriges Radio framlagt skilda alternativa sändningstidsplaner för televisionens programutveckling under en tioårssperiod. Bedömningen har skett utifrån vissa antaganden i fråga om tekniska förutsättningar, programsammansättning och programstruktur etc. De tekniska och ekonomiska förutsättningarna ändras emellertid successivt och i motsvarande mån betingelserna för programverksamheten. Redan denna osäkerhet talar för att — sedan formerna för en utbyggnad av televisionen fastlagts — den fortsatta utvecklingstakten blir föremål för en successiv bedömning i samband med den årliga prövningen av rundradioverksamhetens anslagsbehov. För att så sker talar även de betydande kostnader, som är förknippade med en utbyggnad av televisionen. Såsom framhållits av flera remissinstanser motiverar detta, att frågan om expansionstakten successivt sätts in i ett större samhällsekonomiskt sammanhang.

Som jag tidigare berört är tidpunkten för starten av TV-2 beroende av bl. a. i vilken takt ett nytt distributionsnät kan byggas ut och erforderliga program- och produktionsresurser anskaffas. Det andra programmet bör självfallet inte starta förrän en relativt stor del av befolkningen har möj-

ligheter att nås av sändningarna. Den utbyggnadsplan för distributionsnätet jag i det följande kommer att redovisa ger vid handen, att det är möjligt att på tre år skapa mottagningsmöjligheter för drygt 75 % av befolkningen. Under förutsättning att ett utbyggnadsbeslut föreligger vid utgången av år 1966 skulle angivna täckningsgrad kunna uppnås omkring årsskiftet 1969/70.

De former, i vilka programutvecklingen härefter skall ske, har samband med bl. a. det förslag till organisation av programverksamheten, som jag i det föregående framlagt. Jag syftar då på den för televisionen tänkta ordningen, enligt vilken det skall finnas en särskild programenhet för vardera TV-kanalen. Det är angeläget att televisionens båda program så vitt möjligt utvecklas under likvärdiga betingelser, bl. a. i fråga om sändningstiden. Redan i starten måste program 2 få en så pass väl tilltagen sändningstid, att det kan ges någorlunda slagkraft och profil och av publiken uppfattas som ett alternativ till program 1. En sändningstid av omkring 20 timmar per vecka — motsvarande en programtid av 2,5—3 timmar per dag — framstår som en lämplig volym vid igångsättningen av det nya programmet. De fortsatta ökningarna av televisionens sändningstider bör i sin helhet komma program 2 till godo ända fram till den tidpunkt, då sändningstiden där är densamma som i program 1. Det innebär alltså, att sändningstiden i sistnämnda program fram till angivna tidpunkt i princip bör bibehållas vid nuvarande nivå, dvs. drygt 40 timmar per vecka.

Sveriges Radio har i sin framställning om medelsanvisning för 1967/68 och i en särskild skrivelse avseende ytterligare medelstilldelning för 1966/67 redovisat sina medelsbehov i anledning av förberedelserna inför starten av program 2. Utifrån förutsättningen att detta startar kring årsskiftet 1968/69 med en sändningstid om 20 timmar per vecka och under antagande att andelen egenproduktion i det nya programmet skall vara densamma som i det nuvarande TV-programmet har behovet av ytterligare program-, teknik- och viss annan personal angetts till 670 personer, vilka till en mindre del avses bli anställda under 1966/67 och i övrigt under 1967/68. Förberedelsekostnaderna — innefattande löne- och utbildningskostnader för de nyanställda och kostnader för viss programproduktion, som denna tänkes utföra — beräknas till sammanlagt 27,5 milj. kr., varav 25 milj. kr. hänför sig till 1967/68 och 2,5 milj. kr. till 1966/67.

Enligt min uppfattning måste man bedöma de administrativa frågor, som följer med anställningen och utbildningen av angiven personal — liksom av den ytterligare personal som erfordras under de närmaste åren — i förening med de övriga problem, som igångsättningen av det nya programmet och omläggningen av organisationen för programverksamheten aktualiserar. Det framstår därvid såsom önskvärt att dämpa trycket på företagets utbildningsapparat och administrativa resurser genom en något mindre omfattande rekrytering under de närmaste åren. Detta synes lämp-

ligen kunna ske genom att — såsom ett övergångsarrangemang på ett par års sikt och med successiv återhämtning — utrymmet för den personalkrävande andelen egenproduktion i programutbudet relativt minskas — från f. n. ca 55 % av de totala originalsändningarna till förslagsvis något under 50 % i inledningsskedet. Jag vill understryka, att denna relativa minskning av utrymmet för andelen egenproduktion genom starten av program 2 kombineras med en ökning av den totala sändningstiden, vilket innebär att utrymmet för egenproducerade program absolut sett ökar inte oväsentligt. Jag beräknar, att en sådan åtgärd medger en minskning av nyanställningsbehovet under förberedelsetiden med ca 25 %. Med hänsyn till det anförda och eftersom jag dessutom förutsätter att den extra programproduktion som följer med förberedelserna inför starten av program 2 inte skall leda till någon temporär ökning av sändningstiden i nuvarande TV-program beräknar jag medelsbehovet i anledning av förberedelserna till 21,8 milj. kr. Utifrån den ändrade förutsättningen att det andra TV-programmet skall starta kring årsskiftet 1969/70 bedöms inte någon del av angivna belopp behöva tas i anspråk under innevarande budgetår. Däremot bör ett belopp av 5 milj. kr. beräknas för förberedelser under budgetåret 1967/68.

I anslutning till Sveriges Radios yrkanden i övrigt för 1967/68 beräknar jag medel för en viss allmän konsolidering och förstärkning av såväl den administrativa sidan som programsidan av Sveriges Radios organisation, detta för att göra företaget bättre rustat att möta de ökade krav som den förestående programexpansionen innebär. Jag beräknar även medel för vissa inredningsarbeten och utrustningsanskaffningar av vilka en del avser distrikten. Sammanlagt upptar jag för 1967/68 — med inräknande av de nyssnämnda förberedelsekostnaderna avseende detta budgetår — ett belopp av 156 milj. kr. för televisionens program- och driftkostnader, vilket innebär en ökning i förhållande till innevarande budgetår med 25 milj. kr. Ökningen innefattar sedvanligt tillägg för löne- och prisstegringar. — Byggnadsstyrelsen har nyligen redovisat kostnadsberäknade huvudhandlingar för ett nytt radio- och TV-hus i Göteborg. För den regionala programverksamheten är det angeläget, att detta byggnadsföretag så snart som möjligt kommer till utförande. Med hänsyn till det rådande arbetsmarknadsläget i Göteborgsregionen är jag dock inte beredd att i detta sammanhang ta ställning till tidpunkten för byggnadsföretagets utförande. Frågan får närmare prövas i anslutning till 1967 års statsverksproposition.

De tekniska förutsättningarna för *utbyggnaden av ett distributionsnät för ett andra program i televisionen* har såsom nämnts skapats genom den frekvensfördelningsplan för ultrakortvågsområdet, som upprättats vid 1961 års internationella våglängdskonferens i Stockholm. Utöver möjligheterna att sända ett hela landet täckande televisionsprogram — det nuvarande

TV-programmet — på stationer med kanalutrymme inom VHF-banden har Sverige genom planen tilldelats kanaler inom UHF-banden för ett antal stationer, som medger sändningar av ytterligare två landsomfattande program. Med utgångspunkt i dessa sändningsmöjligheter har radioutredningen redovisat en preliminär plan för utbyggnad av distributionsnätet för ett andra TV-program. Med hänsyn tagen till de kompletterande uppgifter och bedömningar, som televerket redovisat i sitt yttrande över utredningens betänkande, innebär den angivna planen i huvudsak följande.

Ett sändarnät byggs ut, som i färdigt skick omfattar 90 större stationer med hög effekt och 175 slavstationer. Det är ett väsentligt större antal än vad som fordras för det utbyggda VHF-nätet till nuvarande program 1, vilket omfattar drygt 50 större stationer och hundratalet slavstationer. Skillnaden sammanhänger med att radiovågorna inom UHF-banden har betydligt kortare räckvidd än inom VHF-banden, vilket medför behov av ett tätare stationsnät. Utbyggnaden av det nya distributionsnätet beräknas till tolv år och de totala investeringskostnaderna i 1965 års prisläge — med hänsyn tagen till viss mindre av televerket gjord justering — till ca 350 milj. kr., varav ca 300 milj. kr. avser sändarnät och ca 50 milj. kr. radiolänkförbindelser. Med den i planen förutsatta byggnadsordningen bedöms det möjligt att — räknat från den tidpunkt då beslut fattas om utbyggnaden — efter två år täcka drygt 40 % och efter tre år knappt 60 % av befolkningen. Utifrån antagandet att beslut om en utbyggnad av distributionsnätet kan föreligga i slutet av år 1966 skulle sistnämnda täckningsgrad alltså uppnås kring årsskiftet 1969/70, dvs. ungefär vid den nu tänkta tidpunkten för starten av program 2. En successiv höjning av täckningsprocenten skulle därefter kunna ske till knappt 90 % vid utgången av 1971/72, dvs. fem och ett halvt år efter beslutet om utbyggnaden. Därefter skulle täckningsgraden föras upp till närmare 100 % och vissa kompletterande investeringar utföras.

Jag har ansett, att möjligheterna allvarligt bör övervägas att påskynda utbyggnaden med sikte på en större täckning redan vid starten av det andra TV-programmet. Vid en undersökning som utförts inom kommunikationsdepartementet under medverkan av televerket har det visat sig möjligt att genom olika provisoriska arrangemang åstadkomma en inte oväsentligt snabbare utbyggnad såväl i fråga om sändarnät som programförbindelser. Någon större ökning av totalkostnaderna följer inte därmed, i huvudsak endast en viss tidigareläggning av investeringsutgifterna. I fråga om sändarnätet har detta kunnat ske genom en snabbare utbyggnad av slavsändarnätet och därvid bl. a. genom ett temporärt utnyttjande av slavsändare på en del orter, som på sikt avses få större stationer. Erfarenheterna från utbyggnaden av nätets för program 1 ger vidare vid handen, att det numera finns anledning räkna med ett betydligt större antal slavstationer än tidigare för att skapa godtagbara mottagningsförhållanden. Utöver de ca 90

större stationerna skulle sålunda fordras ca 230 slavstationer mot tidigare beräknade 175.

Enligt den nya utbyggnadsplanen blir det möjligt att vid en start av det andra programmet kring årsskiftet 1969/70 få en täckning av drygt 75 % mot tidigare beräknade knappt 60 %. Jag förordar med hänsyn härtill att den nya planen läggs till grund för utbyggnaden av distributionsnätet för TV-2.

Enligt planen kommer vid starten och under de närmaste månaderna därefter praktiskt taget hela Svealand och Götaland, större delen av norrländska kustlandet längs radiolänklinjen Gävle—Sundsvall—Boden samt Östersundsområdet att nås med det nya programmet. Under budgetåret 1970/71 koncentreras utbyggnadsarbetena huvudsakligen till de inre och norra delarna av Norrland. Redan vid utgången av detta budgetår — dvs. fyra och ett halvt år efter utbyggnadsbeslutet och ett och ett halvt år efter starten av program 2 — beräknas en täckningsgrad av 93 % ha uppnåtts. Detta program innebär en investeringskostnad av 152 milj. kr. under femårsperioden 1966/67—1970/71, därav 7 milj. kr. under 1966/67, 10 milj. kr. under 1967/68, 26 milj. kr. under 1968/69, 50 milj. kr. under 1969/70 och 59 milj. kr. under 1970/71.

Därefter återstår ett relativt stort antal ytterligare stationer — med tillhörande radiolänkförbindelser — för täckning av kvarstående områden. Det gäller närmast vissa glesbygder och mera avgränsade geografiska områden med ogynnsamma topografiska förhållanden. Kompletterande investeringar erfordras även för att öka distributionsnätets driftsäkerhet. Kostnaderna för de återstående utbyggnads- och kompletteringsarbetena har i 1966 års prisläge beräknats uppgå till närmare 250 milj. kr. Till frågan om dessa återstående investeringar är jag inte nu beredd att ta ställning.

Det för innevarande budgetår erforderliga beloppet — 7 milj. kr. — ryms delvis inom ramen för det för budgetåret anvisade investeringsanslaget till rundradioanläggningar. Till ett belopp av 4,5 milj. kr. krävs emellertid ytterligare medelsanvisning på tilläggsstat till innevarande års riksstat. Jag kommer att göra särskild hemställan härom i det följande. Vad beträffar det för budgetåren 1967/68—1970/71 beräknade medelsbehovet bör televerket för att kunna göra erforderliga materielbeställningar lämnas bemyndigande att ikläda sig betalningsansvar intill de för resp. år upptagna beloppen.

I anslutning till det föregående vill jag i fråga om allmänhetens möjligheter att motta det nya TV-programmet framhålla, att ungefär en fjärdedel av det nuvarande beståndet av mottagningsapparater är utrustade för UHF-mottagning. För de övriga ca tre fjärdedelarna av apparatbeståndet fordras en särskild tillsatsanordning, som i den allmänna handeln kan beräknas betinga ett pris av ca 150 kr.

Jag vill också framhålla möjligheten att i fastigheter med centralantenn förhållandevis enkelt anordna mottagningsmöjligheter för TV-2, även om

hushållen saknar TV-apparater avsedda för det nya programmet. Det sker genom en s. k. converter som är gemensam för samtliga till centralantennanläggningen anslutna mottagare. Marknadsundersökningar visar att många fastighetsägare ämnar komplettera sina anläggningar med converter för TV-2. Vissa beräkningar tyder på att inemot 50 % av hushållen har tillgång till centralantenn år 1970.

Färgtelevision

Under senare år har färg-TV tekniskt utvecklats och förbättrats i olika hänseenden. Utvecklingen i USA — där reguljära färgsändningar pågått sedan år 1954 — och i Europa har emellertid följt delvis olika linjer. Detsamma gäller utvecklingen inom Europa. Med det i USA använda NTSC-systemet som grund har sålunda två tekniskt avvikande system utvecklats i Västeuropa — det franska SECAM III B och det tyska PAL.

Förhoppningarna att nå enighet om ett enhetligt färgsystem för hela Europa har tyvärr inte kunnat infrias. Storbritannien, Västtyskland och Holland har bestämt sig för PAL-systemet och beslutat påbörja reguljära färgsändningar under år 1967. Övriga länder har såvitt känt ännu inte fattat några bindande beslut. Sannolikheten är emellertid stor för att Frankrike och Sovjetunionen också startar år 1967. I andra länder — däribland våra nordiska grannländer — är det f. n. inte aktuellt med någon introduktion av reguljär färg-TV.

Införandet av färg-TV måste självfallet liksom utbyggnaden av TV-2 bedömas samhällsekonomiskt. Även om merkostnaden för programproduktion och sändarnät är relativt begränsad kan de sammanlagda kostnaderna för färg-TV bli av samma storleksordning som kostnaderna för TV-2 i svart-vitt. Därtill kan skäl anföras för att vi liksom övriga mindre länder i Europa avvaktar utvecklingen i de större länder, som nu står i begrepp att i begränsad skala påbörja färgsändningar. Detta kan vara förenat med fördelar dels ur teknisk-ekonomisk synpunkt på produktionssidan, dels ur konsumentsynpunkt när det gäller mottagarnas utförande och pris. Särskild betydelse tillmäter jag ett samråd med våra nordiska grannländer. Jag är med hänsyn härtill inte beredd att nu ange en tidpunkt för införande av färg-TV i Sverige.

Ljudradions utbyggnad

Som inledningsvis framhållits har även ljudradion under den senaste tioårsperioden genomgått en snabb expansion. Tillkomsten av ett andra program under år 1956, inledandet av de s. k. melodi- och nattradiosändningarna under år 1961 och utbyggnaden av en tredje, för dessa sistnämnda sändningar avsedd programkanal med beräknat ianspråktagande i full ut-

sträckning kring årsskiftet 1966/67 markerar härvidlag de olika utvecklingsstegen under perioden. Ett mått på den expansion som ägt rum utgör ökningen av sändningstiderna, som för riksprogrammets del ungefär tredubblats sedan år 1955 och som vid utgången av budgetåret 1966/67 beräknas uppgå till ca 15 800 timmar. Även regionalradion har såsom nämnts genomgått en relativt kraftig utbyggnad och uppvisar i dagens läge en total årlig sändningstid av ca 1 800 timmar.

Denna ljudradians expansion har skett samtidigt med televisionens tillkomst och vidare utveckling. Vad som framför allt gjort det möjligt för ljudradion att hävda sig mot TV-mediet är de relativt låga produktionskostnaderna. Detta har medgett en stor sändningsvolym, inom vilken en rad programönskemål kunnat beaktas, vilka televisionen inte haft möjlighet att tillgodose. Härtill kommer — som radioutredningen framhållit — att vissa programområden särskilt väl lämpar sig för ljudradion i den meningen att TV-bilden inte nämnvärt ökar behållningen av programmen.

De av radioutredningen och Sveriges Radio framlagda utvecklingsplanerna för ljudradians riks- och regionalprogram siktar till ytterligare sändningstidsökningar. Sveriges Radios förslag — som ganska nära överensstämmer med utredningens men är mera preciserade — innebär sålunda, att de årliga sändningstiderna i riksprogrammen fram t. o. m. budgetåret 1971/72 ökar med närmare 2 800 timmar och de årliga sändningstiderna i regionalradion med ca 2 700 timmar. Det är inte möjligt att i dagens läge ta ställning till i vilken takt och i vilken utsträckning planen lämpligen bör förverkligas. Frågan om utökning av de olika programmen får i stället bedömas successivt i samband med den årliga prövningen av radioföretagets medelsbehov. Därvid får också den allmänna programverksamhetens behov av ökade sändningstider vägas mot angelägna anspråk på programtid, som torde komma att framföras från undervisningsmyndigheternas sida till förmån för olika utbildningsaktiviteter.

I fråga om Sveriges Radios medelsbehov för nästa budgetår avseende ljudradians allmänna programverksamhet har jag vid mina överväganden beaktat behovet av en viss ökning av sändningstiderna i riks- och regionalprogrammen samt behovet av en konsolidering i olika hänseenden av programverksamheten. Med hänsyn härtill beräknar jag för budgetåret 1967/68 ett belopp av 87,5 milj. kr., vilket innebär en uppräknings med 11,2 milj. kr. i förhållande till vad som upptagits för innevarande budgetår. Beloppet inrymmer sedvanligt tillägg för löne- och prisslegringar.

Kostnader och finansiering

Innan jag lämnar en sammanfattande redovisning för de kostnadsökningar som mina i det föregående framlagda förslag medför och de återverkningar som därav kan följa för licensavgiftsutvecklingen, vill jag först

uppehålla mig vid frågan om finansieringssystemet. Frågan gäller bl. a. om och i så fall i vad mån en reklamfinansiering bör ifrågakomma. Jag vill här erinra om att jag bemyndigats tillkalla särskilda sakkunniga för utredning härom. I avvaktan på resultatet av ifrågavarande utredning kommer rundradioverksamheten liksom hittills att helt finansieras med licensmedel. Jag bortser då från skolprogramverksamheten och programverksamheten till utlandet, som även i fortsättningen bör finansieras med särskilda över riksstaten anvisade medel. I fråga om licenssystemets fortsatta utformning vill jag framhålla följande.

Radioutredningen har vid sina överväganden av licenssystemet funnit olika skäl tala för att ge principen ett hushåll — en licens en vidare tillämpning genom att ersätta nuvarande licenser med en kombinerad ljudradio- och TV-licens knuten till innehavet av TV-mottagare. Utredningens förslag har allmänt tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Vissa remissinstanser har dock såtillvida gett uttryck åt en från utredningen avvikande uppfattning som de ansett att det förutom den kombinerade licensen bör finnas en särskild ljudradiolicens, som skall lösas av hushåll med enbart radiomottagare.

För utredningens förslag om införandet av en kombinerad licens talar den växande televisionstäckningen av landet och det minskande antalet hushåll med enbart ljudradio. Sålunda finns det f. n. ca 2,1 milj. TV-licenser mot ca 2,6 milj. ljudradiolicenser bilradiolicenserna frånräknade. Skillnaden kan förutsättas komma att successivt minska. Vidare gäller att nästan alla hushåll med TV-mottagare också har radiomottagare. Under sådana förhållanden finner jag liksom utredningen och remissinstanserna avgörande praktiska fördelar vara att vinna med den angivna omläggningen av licenssystemet, som därmed också bringas i överensstämmelse med vad som gäller i flertalet länder i Västeuropa.

Däremot anser jag till skillnad från utredningen — men i likhet med ett flertal remissinstanser — att den kombinerade licensen bör kompletteras med en särskild ljudradiolicens för hushåll med enbart radiomottagare. När utredningen inte velat föreslå en sådan licens har den grundat sitt ställningstagande främst på det nyssnämnda förhållandet att avgifterna för ifrågavarande grupp av hushåll representerar endast en mindre del av de totala licensintäkterna — ca 5 % — och att gruppens avgiftsandel tenderar att successivt minska i relativ betydelse. Mot detta kan man i likhet med exempelvis televerket och Sveriges Radio anföra, att det dock gäller närmare 400 000 radiohushåll, vars licenskostnader skulle överväldas av innehavarna av de kombinerade licenserna. Dessa skulle därmed i motsvarande mån — räknat utifrån nuvarande argiftsnivåer — av denna anledning få sina avgifter ökade med ca 5 kr. per licens. Nämnas må att de länder i Västeuropa, som tillämpar ordningen med en kombinerad licens, vanligen också fordrar en särskild ljudradiolicens. Detta gäller exempelvis våra tre nordiska grannländer.

Den föreslagna kombinerade licensavgiften bör lämpligen erläggas kvartalsvis, medan den särskilda ljudradiolicensen — liksom i fråga om nuvarande radiolicens — bör betalas vid ett betalningstillfälle per år.

Den särskilda bilradiolicensen bör enligt utredningen slopas. I likhet med de remissinstanser som yttrat sig i frågan anser jag också att så bör ske. Redan svårigheterna att med de numera i handeln förekommande apparattyperna och därmed följande gränsdragningsproblem övervaka att licensplikten iakttas talar för ett avskaffande. Det bör dock framhållas, att den föreslagna befrielsen inte avser radioapparater i fordon, som i huvudsak används i yrkesmässig trafik. För dessa apparater bör även i fortsättningen särskild licensavgift lösas i likhet med vad som på licensområdet i övrigt gäller för radio- och TV-mottagare, som finns på arbetsplatser etc. och som alltså inte är anknutna till bostaden — hushållet.

De angivna förändringarna i licenssystemet bör ske i samband med de av mig i det följande föreslagna höjningarna av licensavgifterna.

En omläggning av licenssystemet aktualiserar frågan om de fortsatta formerna för dispositionen och fonderingen av de inflytande licensmedlen. I detta hänseende föreligger det enligt min mening inte längre någon anledning att hålla de båda etermedierna ekonomiskt åtskilda. En ordning synes i stället böra gälla, som innebär att av de samlade licensmedel som inflyter vartdera mediet tilldelas de belopp, vilka med hänsyn till programverksamheten bedöms erforderliga. Eventuella överskott tillförs en gemensam, av televerket förvaltd fond för att kunna användas för de båda mediernas behov under andra år, då de löpande inkomsterna inte förslår att täcka utgifterna. Sålunda reserverade medel bör liksom hittills kunna utnyttjas av televerket såsom rörelsemedel mot erläggande av ränta, vilken tillförs fonden. Med en sådan gemensam disposition av licensmedlen undviks de olägenheter, som följer med den nuvarande uppdelningen av dessa och som består i att ett underskott för det ena mediet kan nödvändiggöra en licensavgiftshöjning samtidigt som det andra mediet kan uppvisa överskott. Jag vill emellertid betona, att även vid den angivna ordningen kostnadsredovisningen givetvis skall vara sådan, att de verkliga kostnaderna för vartdera mediet klart kan särskiljas.

Vid införande av ett andra TV-program kan ifrågasättas om inte en viss differentiering av licensavgifterna efter mottagningsförhållandena för det nya programmet borde övervägas. Radiovågornas utbredning är emellertid inte endast beroende av sändarstyrka och avstånd från sändare utan i hög grad också av topografiska förhållanden. Därav följer att inom vidsträckta områden mottagningsmöjligheterna kan skifta högst avsevärt från plats till plats. Det blir därför förenat med betydande svårigheter att fixera gränser för administrativt lämpliga uppbördsområden, vilket innebär att syftet med en avgiftsdifferentiering till stor del skulle förfelas. Jag avser emellertid att uppdra åt televerket att närmare undersöka fördelar och nackdelar med en

eventuell differentiering av licensavgifter efter mottagningsförhållanden.

I det föregående har jag beräknat Sveriges Radios kostnader för televisionens och ljudradions programverksamhet under budgetåret 1967/68 till 156 resp. 87,5 milj. kr. Om hänsyn härjämte tas till televerkets kostnader för utbyggnad och drift av distributionsanläggningar samt byggnadsstyrelsens kostnader för husbyggnadsarbeten — för vilka ändamål jag avser att föreslå anvisning av medel i statsverkspropositionen till 1967 års riksdag — kan de totala kostnaderna för den licensfinansierade televisionens- och ljudradioverksamheten under budgetåret 1967/68 uppskattas till 216 resp. 124,6 milj. kr.

För televisionens del kan intäkterna av de nuvarande TV-licenserna — inklusive vissa ränteinkomster — för nästa budgetår beräknas uppgå till ca 246 milj. kr. Med de angivna kostnaderna om 216 milj. kr. skulle därmed uppstå ett överskott för 1967/68 på omkring 30 milj. kr., vilket i motsvarande mån ökar behållningen av de från tidigare år ackumulerade överskottsmedlen. En viss minskning av denna behållning följer å andra sidan av det tilläggsanslag på 7 milj. kr., som för innevarande budgetår föreslås tilldelat televerket. Behållningen skulle därmed vid utgången av budgetåret 1967/68 utgöra ca 323 mil. kr. — För ljudradions del kan intäkterna av den nuvarande radiolicensen — inklusive vissa ränteinkomster — för sistnämnda budgetår beräknas till ca 105 milj. kr. Eftersom samtidigt kostnaderna uppskattas till ca 125 milj. kr. och behållningen av de från tidigare år ackumulerade ljudradiolicensmedlen utgör ca 6 milj. kr., behövs för ljudradion under budgetåret 1967/68 ett tillskott av ca 14 milj. kr.

De fonderade TV-licensmedlen är avsedda att användas för den nu aktuella utbyggnaden. Fram till tidpunkten för omläggningen av licenssystemet bör det tillskott av licensmedel som fordras för ljudradion lämpligen också täckas av dessa medel. Intäkterna av nuvarande licensavgifter kan tillsammans med de fonderade licensmedlen beräknas täcka kostnaderna för programverksamhet och utbyggnad fram till år 1969. Den därefter följande utbyggnaden av programverksamheten får sålunda vid ett bibehållet finansieringssystem täckas med löpande licensintäkter. Detta medför behov av en successiv höjning av licensavgifterna. Erforderlig licensavgift i anslutning till starten av TV-2 har vid nuvarande pris- och lönenivå beräknats till 40 kr. per kvartal, vilket jämfört med nu gällande licensavgifter (100 resp. 35 kr./år) motsvarar en höjning med 25 kr. per år. Den särskilda ljudradiolicensen bör från samma tidpunkt fastställas till 50 kr. per år.

Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte

I. bereda riksdagen tillfälle att yttra sig i anledning av vad jag i det föregående anfört rörande rundradioverksamhetens organisation och fortsatta utveckling samt licensavgifterna för televisionen och ljudradion;

II. föreslå riksdagen att på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1966/67 under televerkets fond anvisa ett investeringsanslag av 4 500 000 kr.;

III. föreslå riksdagen att medge, att televerket lämnas de beställningsbemyndiganden jag föreslagit i det föregående.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Hans Ahlberg

Innehållsförteckning

I. Inledning	3
Utredningsuppdraget m. m.	3
Rundradions nuvarande organisation och verksamhet	6
II. Programverksamhetens förutsättningar	9
Utredningen	9
Remissyttranden	18
III. Televisionen	27
Utredningen	27
Remissyttranden	36
IV. Ljudradion	43
Utredningen	43
Remissyttranden	50
V. Särskild rundradio	55
Utredningen	55
Remissyttranden	59
VI. Bildnings- och utbildningsverksamheten i radio och television	63
Utredningen	63
Remissyttranden	70
VII. Finansieringsfrågor	77
Utredningen	77
Remissyttranden	83
VIII. Konstitutionella och organisatoriska frågor	89
Utredningen	89
Remissyttranden	100
IX. Anslagsframställningar från Sveriges Radio	111
Departementschefen	113